

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra práva

Diplomová práce

Kriminalizace práva

Bc. Pavla Houdková

© 2013 ČZU v Praze

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Katedra práva

Provozně ekonomická fakulta

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Houdková Pavla

Veřejná správa a regionální rozvoj nav.- Klatovy

Název práce

Kriminalizace práva

Anglický název

Criminalization of Law

Cíle práce

Cílem diplomové práce je identifikovat a zhodnotit zásadní změny obecné i zvláštní části trestního zákoníku č. 40/2009 Sb. Druhým cílem je rozebrat a zhodnotit problematiku stalkingu v právním řádu České republiky. Dílčím cílem je určit, jaké jsou negativní dopady nešetřného zájmu médií na oběť trestného činu. Dále je cílem diplomové práce vymezit základní lidská práva a svobody a především popsat vývoj lidských práv, který je sám o sobě velmi zajímavým, ale zároveň rozsáhlým tématem. V teoretické části práce jsou vysvětleny základní pojmy, týkající se lidských práv. Hlavní pozornost je věnována trestnému činu nebezpečného pronásledování neboli stalkingu. Cílem praktické části je prostřednictvím dotazníkového šetření zjistit, jaká je informovanost obyvatel Plzeňského kraje o problematice nebezpečného pronásledování.

Metodika

Diplomovou práci rozdělují na teoretickou a praktickou část. Teoretická část je založena především na studiu vhodné odborné literatury, vztahující se k tomuto tématu, dále na studiu legislativy a důvěryhodných internetových zdrojů, aby došlo k naplnění cílů této práce. Praktickou část práce tvoří empirický výzkum, realizovaný formou kvantitativní metody - dotazníku. Získaná data z dotazníkového šetření jsou vyhodnocena v podobě absolutních a relativních četností. Výsledky u jednotlivých odpovědí jsou adekvátně interpretovány a graficky znázorněny pomocí grafů a tabulek.

Harmonogram zpracování

- 1.Sběr dat, vyhotovení zadání práce – do 30.06.2012
- 2.Vypracování teoretické části – do 31.01.2013
- 3.Vypracování praktické části –do 28.02.2013
- 4.Odevzdání práce do 31.03.2013

Rozsah textové části

60 - 80 stran

Klíčová slova

trestní zákoník, sekundární viktimizace, nebezpečné pronásledování, stalking, negativní medializace, falešné oběti, Listina základních práv a svobod, lidská práva

Doporučené zdroje informací

Spirit, M. Úvod do studia práva. Praha: Grada, 2010.

Čírtková, L.: Moderní psychologie pro právníky. Praha: Grada, 2008.

Trestní zákoník č. 40/2009 Sb.

Trestní zákon č. 141/1961 Sb.

Krejčí, O. Lidská práva. Praha: Professional Publishing, 2011

Čírtková, L., Vitoušová, P. Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: Příručka pro pomáhající profese. Praha: Grada, 2007.

Vedoucí práce

Jansa Viktor, JUDr., CSc.

Termín odevzdání

březen 2013

JUDr. Jana Borská
Vedoucí katedry

prof. Ing. Jan Hron, DrSc., dr.h.c.
Děkan fakulty

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci "Kriminalizace práva" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího diplomové práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autorka uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne 25.3. 2013

Poděkování

Ráda bych na tomto místě vyjádřila poděkování JUDr. Viktoru Jansovi, CSc. za jeho odborné vedení, cenné připomínky a pomoc, kterou mi poskytl při vypracování diplomové práce.

Kriminalizace práva

Criminalization of Law

Souhrn

Diplomová práce se zabývá v České republice zatím nepříliš známým sociálním jevem, který se nazývá stalking. Stalking je jednou z forem vztahového násilí a jeho nepřiměřené projevy se promítají do ustanovení nového trestního zákoníku. Trestní zákoník kodifikuje stalking jako trestný čin nebezpečného pronásledování. Práce se zaměřuje na typologii stalkerů a charakteristiky jejich chování. Dále se práce zaměřuje na oběti stalkingu, jejich ochranu a v neposlední řadě rozebírá právní úpravu nebezpečného pronásledování. Mimo jiné práce pojednává o problematice negativních dopadů zájmu médií na oběti trestných činů. V praktické části jsou shrnuty výsledky dotazníkového šetření, jehož cílem je zjistit míru informovanosti respondentů z Plzeňského kraje o nebezpečném pronásledování.

Summary

This thesis deals with the problem called stalking, which is not very well-known social phenomenon in the Czech Republic. The stalking is a type of violence in relationship and its inappropriate symptoms are reflected in the regulation of new Penal Code. The Penal Code codifies stalking as a crime. The thesis is therefore focused on the typology of stalkers and their characteristic behavior. The thesis further focuses on the victims of stalking, their protection, and last but not least, it analyses the legislation of stalking. The work discusses, inter alia, the negative impact of media's interest on the victims. The practical part summarizes the results of survey, which aim was to ascertain in Plzen region the level of the respondents' awareness of stalking.

Klíčová slova: stalking, nebezpečné pronásledování, trestní zákoník, lidská práva, negativní medializace, sekundární viktimizace, falešné oběti, Listina základních práv a svobod.

Keywords: stalking, criminal code, human rights, negative media management, secondary victimization, false victims, the Charter of Fundamental Rights and Freedoms.

OBSAH

1. Úvod	10
2. Cíle práce a metodika	12
3. Základní lidská práva	13
3.1 Vymezení pojmu	13
3.2 Klasifikace práva.....	13
3.3 Základní atributy lidských práv.....	14
3.4 Geneze lidských a občanských práv.....	16
3.4.1 Antika	16
3.4.2 Středověk.....	17
3.4.3 Období reformace.....	17
3.4.4 Raný novověk.....	17
3.4.5 Období 19. Století	19
3.4.6 Období 20. století	20
3.5 Listina základních práv a svobod	22
4. Trestní právo	28
4.1 Právní stát a trestní právo	28
4.2 Nový trestní zákoník.....	29
4.3 Zásadní změny v trestním zákoníku.....	30
4.3.1 Systematika trestního zákoníku.....	31
4.3.2 Dělení trestných činů.....	32
4.4 Nové trestné činy.....	33
4.5 Nové tresty	36
4.5.1 Domácí vězení.....	37
4.5.2 Přeměna trestu odnětí svobody v trest domácího vězení	39
4.5.3 Podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody.....	39

4.5.4	Obecně prospěšné práce	40
4.5.5	Peněžitý trest	40
4.5.6	Zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce.....	41
5.	Negativní medializace	43
5.1	Základní pojmy	43
5.2	Negativní důsledky medializace trestních případů.....	45
5.2.1	Sekundární viktimizace	45
5.3	Medializací ohrožená práva	46
5.4	Možné způsoby obrany	49
5.4.1	Právo na uveřejnění odpovědi a dodatečného sdělení.....	49
5.4.2	Právo na dodatečné sdělení	50
5.4.3	Podmínky pro uveřejnění	50
5.4.4	Náležitosti žádosti	51
6.	Stalking.....	53
6.1	Vymezení pojmu stalking.....	53
6.2	Formy stalkingu.....	56
6.3	Typologie pachatelů	59
6.4	Oběti stalkingu	63
6.4.1	Jak se bránit – prevence stalkingu.....	65
6.4.2	Institut krátkodobé ochrany.....	66
6.5	Falešné oběti stalkingu	67
7.	Právní úprava stalkingu v České republice	69
7.1	Zařazení stalkingu do systematiky Trestního zákoníku	70
7.2	Rozbor skutkové podstaty TČ nebezpečné pronásledování	71
7.2.1	Objekt a objektivní stránka	71
7.2.2	Subjekt a subjektivní stránka.....	74
7.2.3	Trestní postih.....	74

7.3 Další související trestné činy	75
7.4 Další právní předpisy upravující problematiku stalkingu	83
7.4.1 Zákon o Policii České republiky	83
7.4.2 Občanský soudní řád	84
II PRAKTICKÁ ČÁST	86
8. Empirický výzkum	87
8.1 Metoda výzkumu	87
8.2 Výzkumný soubor	87
8.3 Výzkumný cíl	87
8.4 Stanovení hypotéz	87
8.5 Složení respondentů	88
8.5.1 Pohlaví.....	88
8.5.2 Věk	88
8.5.3 Dosažené vzdělání.....	89
8.6 Výsledky výzkumného šetření	89
8.7 Shrnutí výsledků výzkumného šetření	90
8.8 Zhodnocení hypotéz	92
9. Závěr	94
10. Seznam použitých zdrojů	97
10.1 Knižní publikace	97
10.2 Časopisecké publikace	99
10.3 Právní předpisy.....	100
10.4 Internetové zdroje.....	100
11. Přílohy	102
11.1 Dotazník	102
11.2 Výsledky dotazníku a jeho interpretace	102

1. ÚVOD

Tato diplomová práce se zabývá kriminalizací práva. Kriminalizace sama o sobě je velmi příznačným rysem dnešní doby a souvisí s ní vzrůstající agresivita společnosti. Jedná se o známé téma, všichni o něm vědí, jen málokdo o něm mluví nebo má přehled. Proto jsem se rozhodla několik pojmů, spadajících pod tento hlavní bod, srozumitelně vysvětlit a objasnit. Diplomová práce je proto rozdělena do dvou částí, a to teoretické a praktické.

V teoretické části se zabývám pojmem základní práva a svobody, kde dále popisují historický vývoj právní úpravy na našem území. Lidská práva a svobody jsou nedílnou součástí ústavního pořádku České republiky a proto se jim detailněji věnuji v podkapitole nazvané Listina základních práv a svobod. Následuje rozbor změn, které doznalo trestní právo přijetím nového trestního zákoníku a také zmínka o negativní medializaci, kterou s sebou trestní stíhání přináší. Hlavní pozornost je však věnována trestnému činu nebezpečného pronásledování neboli stalkingu. „Stalking představuje problematické, neakceptovatelné vystupňování aktivit, které v normální míře běžně používáme k navazování, udržování a ukončování vztahů (viz např. rituály dvoření, rituály rozchodů).“¹ Stalking je specifickou formou vztahového násilí, jehož vážné projevy jsou poměrně nově kriminalizovány i v České republice. Od dne 1. ledna 2010, kdy nabyl účinnosti nový trestní zákoník, lze trestně stíhat chování, které naplňuje znaky skutkové podstaty nebezpečného pronásledování uvedené v ustanovení § 354 zákona č. 40/2009 Sb. Jedním z obligatorních znaků skutkové podstaty trestného činu nebezpečného pronásledování je, aby jednání pachatele bylo způsobilé vzbudit v oběti důvodnou obavu o její život nebo zdraví, nebo o život a zdraví osob jí blízkých.²

V současné době proběhla naší zemí velká medializace této problematiky, která přinesla větší informovanost veřejnosti. Proto je mým cílem vysvětlit podstatu nebezpečného pronásledování. Stalkingem se zabývám v kapitole šesté. Začínám vymezením tohoto pojmu, definuji jej jak v rovině obecné, tak i v rovině právní. Následně rozebírám jednotlivé druhy stalkingu. V další části se soustřeďuji na oběti stalkingu stejně jako na osobnostní charakteristiku jeho pachatelů. Zatímco obětí stalkingu se může stát v podstatě kdokoli, u pachatelů nebezpečného pronásledování lze vystopovat jisté charakteristiky, jimiž se tito vyznačují. Uvedené typologie se ovšem nedají chápat při posuzování stalkera jako stoprocentně

¹ cit. ČÍRTKOVÁ, L., *Moderní psychologie pro právníky*, [cit. 2012-09-10], s. 89

² Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 354

směrodatné. Žádný z pronásledovatelů obvykle nebývá jedním vyhraněním typem, ale obsahuje v sobě kombinaci typů. Celou kapitolu zakončím důležitou složkou, a to jak se tomuto trestnému činu mají oběti bránit a jaké jsou formy prevence, mnohdy velmi podceňované. Prvořadým cílem v řešení, jak oběti pomoci, by měla být především prevence a intervence, ne se ihned pouštět do trestního stíhání pachatele. Tento způsob řešení není tím pravým východiskem. Velmi důležitá je pomoc ze strany Policie České Republiky při odstranění jakýchkoliv konfliktů, případného násilí a dalších problémů, až po stabilizování situace.

V praktické části jsem se soustředila na průzkum znalostí o tomto termínu a samozřejmě o zájem o něj nebo bližší informace. Jaké o něm mají povědomí muži a ženy, zda by se dokázali bránit nebo byli schopni zvolit vhodné postupy při hledání pomoci. To celé jsem situovala do Plzeňského kraje.

2. CÍLE PRÁCE A METODIKA

Cílem této diplomové práce je identifikovat a zhodnotit zásadní změny obecné i zvláštní části, které nový trestní zákon č. 40/2009 Sb. přinesl oproti zrušenému trestnímu zákonu č. 140/1961 Sb. Proniknout do nového trestního zákoníku a rozebrat, z pohledu veřejnosti, podceňovanou formu trestné činnosti, jakou je nebezpečné pronásledování neboli stalking. Druhým cílem je tedy určit a zhodnotit problematiku stalkingu v právním řádu ČR. Vzhledem k limitovanému rozsahu práce jsem musela téma kriminalizace práva zúžit, a podrobněji jsem se zaměřila na problematiku nebezpečného pronásledování. Toto téma tímto rozhodně nepokládám za vyčerpané. Dílčím cílem je určit, jaké jsou negativní dopady nešetrného zájmu médií na oběť trestného činu. Dále je cílem diplomové práce vymezit základní lidská práva a svobody a především popsat vývoj lidských práv, který je sám o sobě velmi zajímavým, ale zároveň rozsáhlým tématem.

Teoretická část diplomové práce je založena především na studiu vhodné odborné literatury vztahující se k tomuto tématu, dále na studiu legislativy a důvěryhodných internetových zdrojů, aby došlo k naplnění cílů této práce. Při zpracovávání teoretické části práce byly využity logické metody, a to analýza, syntéza, indukce a dedukce. U bibliografie byly použity následující citační normy: ČSN ISO 690 a ČSN ISO 690-2.

V praktické části jsem se zaměřila na empirický výzkum kvantitativní metodou pomocí dotazníku, který je přiložený v příloze. Metoda dotazníku byla využita při výzkumu na vzorku respondentů populace. Celkově bylo touto formou osloveno 200 respondentů, z toho k výzkumu bylo použito 140 dotazníků, tedy 70%. Zbýlých 60 dotazníků mi bylo navráceno buď nevyplněných, nebo vyplněných způsobem, že nebylo možné je pro účely mé práce použít. Cílem mého výzkumu bylo zjistit, jaká je informovanost obyvatel Plzeňského kraje o problematice nebezpečného pronásledování. V této souvislosti jsem si stanovila tři hypotézy, které jsem následně porovnávala s výslednými čísly, která jsem získala vyhodnocením dotazníků. Konečným výstupem je závěr o platnosti či neplatnosti/zamítnutí zvolených hypotéz. Získaná data z dotazníkového šetření jsem vyhodnotila v podobě absolutních a relativních četností. Výsledky jsem u jednotlivých odpovědí adekvátně interpretovala a pro lepší přehlednost je také graficky znázornila pomocí grafů a tabulek. Nakonec jsem zhodnotila celý průzkum formou shrnutí a závěrečného zhodnocení.

3. ZÁKLADNÍ LIDSKÁ PRÁVA

3.1 Vymezení pojmu

Z filosoficko-morálního hlediska jsou lidská a občanská práva všeobecnou a nedotknutelnou hodnotou každé lidské bytosti nadané rozumem a svědomím, rovněž jsou znakem každého svobodného a demokratického státu.³ Původ a vývoj ideových představ, týkajících se lidských a občanských práv, lze sledovat od antiky po současnost. Různorodost myšlenkových východisek vytvořilo řadu koncepcí, které ovlivňují nejenom vědecké myšlení, nýbrž i myšlení kulturní a politické. Člověk se svým vývojem začal oddělovat od přírody a tím došlo k odlišným nárokům na jeho život. Již se nedá mluvit pouze o jednotlivci, ale naopak lidská práva počínají nabývat společenského významu.⁴ Souvisí to se změnami společenského uspořádání. Lidská práva charakterizují vztah člověka ke státu a naopak. Všichni lidé jsou si rovni v právech a to souvisí s tím, že lidská práva jsou zároveň právy přirozenými, a proto jsou součástí života každého z nás.

O problematice lidských práv existuje velké množství literatury a zabývá se jím mnoho společenských věd. V této oblasti se můžeme setkat s několika pojmy, které zní podobně, avšak rozdíly mezi nimi jsou. Jedná se o pojmy: základní lidská práva, základní občanská práva a základní svobody.

K. Klíma vysvětluje výše uvedené pojmy následovně: základní práva jsou jasným vymezením vztahu mezi jedincem a státem, jsou to práva zakotvená v ústavě. Lidská práva jsou právy přirozenými, náleží každé živé bytosti. Občanská práva se pojí se státoobčanským statutem. Základní svobody připodobňuje k autonomnímu prostoru každého člověka, který by měl být chráněn před neoprávněnými zásahy zvenčí. Právo je podle něho možnost jedince uplatňovat své nároky vůči státní moci.⁵

3.2 Klasifikace práva

Z historického hlediska lze základní práva dělit na tzv. generace. Koncepce generací lidských práv jsou dosud nejednotné a jejich pojetí se u jednotlivých autorů navzájem liší. Někteří autoři rozeznávají čtyři kategorie lidských a občanských práv, jiní jen tři. Vladimír

³ ZOUBEK., V., *Teorie státu a práva*, s. 41

⁴ KEŘOVSKÝ, P., *Řeč filozofické a biblické reflexe*, s. 209

⁵ KLÍMA, K., *Státověda*, s. 164

Zoubek do první a druhé generace řadí osobní, občanská a politická práva, včetně práva na soudní ochranu, která byla deklarována v obdobích buržoazních revolucí. Do třetí generace náleží hospodářská, sociální a kulturní práva z období liberalismu, jež byla ovlivněna dělnickým a sociálním hnutím. Čtvrtá generace je nejmladší, jedná se o práva tzv. post-industriální a postmoderní společnosti, práva, také označována jako práva solidarity. V pojetí trojstupňovém je třetí generací okruh lidských a občanských práv, která reagují na rozmach moderní společnosti, jež nebere ohled na ekologické parametry. Třetí respektive čtvrtá generace lidských a občanských práv má za cíl chránit osobnost před nebezpečími přetechnizované společnosti a ekologickou krizí.⁶

Jiří Klavík na lidská práva nahlíží dle jejich obsahové povahy a rozděluje je do čtyř kategorií. První skupinou jsou osobní práva a svobody. Do této kategorie patří nejpřirozenější právo, právo na život, také zákaz otroctví, zákaz mučení, zákaz nevolnictví, rovnost před zákonem a další. Druhá kategorie obsahuje práva týkající se soukromého statutu osoby, např. právo na ochranu osobnosti, právo vlastnit věci atd. Třetí kategorie lidských práv reprezentují duchovní svobody, veřejné svobody a politická práva jako volební právo, svoboda myšlení, právo sdružovací. Poslední skupinou jsou práva hospodářská, sociální a kulturní, kam řadíme právo na svobodnou volbu povolání, právo na příznivé životní prostředí.⁷

Moderní pojetí lidských práv je založeno na lidské individualitě a podle této myšlenky dělíme lidská práva do tří skupin: 1. právo individuální je právem každého jednotlivce. 2. práva kolektivní mohou být naplněna ve sdružení více osob a 3. práva společenství, která přímo chrání integritu společenství např. ochrana před genocidou.⁸

3.3 Základní atributy lidských práv

Mezi základní hodnoty práva patří spravedlnost, rovnost, důstojnost, morálka a svoboda. Spravedlnost se dotýká všech jednotlivců i společnosti, je ideálem rozdělování dobra i zla. Legitimita práva je vždy založena na vnitřním přesvědčení v jeho spravedlnost. V oblasti práv je právě spravedlnost cílem jejich působení.⁹ Základním principem spravedlnosti zdá se být rovnost. Rovnost v tomto případě chápeme jako metodu spravedlivého zacházení, zpravidla znamená zákaz diskriminace. Svoboda jednoho člověka

⁶ ZOUBEK, V., *Teorie státu a práva*, s. 47-48

⁷ KLAVÍK, J., *Vybrané kapitoly ze soukromého práva I.*, s. 10-15

⁸ SUDRE, F., *Mezinárodní a evropské právo lidských práv*, s. 137

⁹ VLČEK, R. a kol., *Právní a filozofický úvod do teorie práva*, s. 21

je omezená svobodou druhého člověka. Svobody obou mají být ve shodě. Vztah svobody a práva je dobře vidět v teorii o společenské smlouvě, která je založena na principu, že lidé se podle jistých pravidel vzdávají části své svobody ve prospěch celku.¹⁰ Vztah morálky a práva je vnímán jako odraz mravních zákonitostí v právu, morálka právo inspiruje. Morálka a právo si nesmí navzájem odporovat, ale být v souladu s hodnotami, které daná společnost vyznává.¹¹

Uvažujeme-li zde o lidských právech, vycházíme z přirozenoprávní presumpce. Člověk se s přirozenými právy již narodil, stát nemá moc určovat práva, neboť jejich zdrojem je sama přirozenost člověka.¹² Dnešní moderní pojetí lidských práv je založeno na jejich chápání jako nezadatelných, nezrušitelných, nezcizitelných a nepromlčitelných práv člověka a občana. Nezcizitelnost práv znamená, že tato práva člověku zůstávají, nelze je převést za úplatu či darovat jinému nebo je darem získat. Nezadatelnost práva značí, že člověk nemůže tato práva postoupit, zadat, dát do zástavy na určitou dobu. Nikdo je nemůže pominout nebo se jich vzdát. Nepromlčitelnost základních práv a svobod zaručuje jejich stálou platnost. Nezrušitelnost základních práv a svobod spočívá v nemožnosti zániku uplynutím doby, státní moc je může pouze deklarovat, uznat, ale nemůže je zrušit ani prohlásit neplatnými.

Dalším znakem lidských práv je jejich univerzálnost. Představa univerzálnosti má, na rozdíl od vize přirozenosti, nezadatelnosti a nezcizitelnosti, praktický význam. Univerzalita lidských práv spočívá v tom, že jsou platná pro všechny bez ohledu na rasu, pohlaví, náboženské vyznání atd. Univerzální lidská práva náleží všem lidem. Univerzalismus se nejprve rozvíjel na regionální úrovni, ovšem v současnosti je předpokladem nové globální politické kultury.¹³

Lidská práva mají kromě přirozenoprávního charakteru i svůj pozitivní charakter. Hovoříme zde o právním dualismu. Pozitivní právo je tvořeno státem a je kodifikováno v základních listinách a úmluvách.¹⁴ Jádrem pozitivního práva je složení z právní jistoty a stability. Přirozenoprávní pojetí se promítá do způsobu zakotvení základních práv do Ústavy České republiky. O základních právech jedince vůči veřejné moci pojednává dokument jménem Listina základních práv a svobod.

¹⁰ VLČEK, R. a kol., *Právní a filozofický úvod do teorie práva*, s. 25-26

¹¹ VLČEK, R. a kol., *Právní a filozofický úvod do teorie práva*, s. 22-23

¹² KLÍMA, K. a kol., *Státověda*, s. 275

¹³ KREJČÍ, O., *Lidská práva*, s. 75-80

¹⁴ ZOUBEK, V., *Teorie státu a práva*, s. 87

3.4 Geneze lidských a občanských práv

3.4.1 Antika

První zmínky o přirozeném původu lidských práv je možné vysledovat již v antické filosofii, v nejstarších antických filosofických teoriích Platóna a zvláště Aristotela a postupný vývoj k dnešnímu chápání koncepce státu, spravedlnosti a lidských práv vedl především přes ideje myslitelů jako Locke, Hobbes, Rousseau či Smith.¹⁵ Například Sofisté (období 5.-6. století př.n.l.) zastávali názor, že právo a stát jsou lidským výtvořem a nejsou stvořeny Bohem ani přírodou. Sofisté se ve své filosofii zaměřují přímo na člověka, na myšlení a na rozumové zkoumání etických a právních měřítek.¹⁶ Kritikem myšlenek sofistů byl Sókratés (469-399 př.n.l.), jehož díla se žádná nedochovala, ale dovidáme se o nich ze spisů Platóna. Sókratés byl přesvědčen o tom, že ví-li člověk, co je dobré, nekoná špatně. Poznání vede k dobru a nevědomost vede ke špatnému jednání.¹⁷ Hlavním kritériem práva je spravedlnost a filosof Augustin (354-430) o ní říká: „Spravedlnost je uspořádání duše podle ctnosti, z něhož vyplývá, že nejsme ničím služebníky, leč služebníky Boha samého.“¹⁸ Naopak Platón vidí spravedlnost v jednání člověka nikomu neškodit a hledět si svého, nepřipouští práva bez povinností.¹⁹ Spravedlivý stát považuje za možný, jen povedou-li ho filosofové. Hodnoty jako spravedlnost, moudrost, mírnost jsou věčné a nedotknutelné, právo je zdůvodněné rozumné myšlení, které se zrcadlí v zákonech spravedlivého státu.²⁰ Pro dalšího antického myslitele Aristotela, podstata spravedlnosti tkví v rovnosti uplatňování práva a výhod pro všechny členy společenství s ohledem na jeho zásluhy. Spravedlnost je podle Aristotela ctností, pokud se vztahuje nejen k jednotlivci. Jednání ve prospěch druhých je podle něho jednáním spravedlivým.²¹

¹⁵ KLÍMA, K. a kol., *Státověda*, s. 265

¹⁶ KUBŮ, L., *Dějiny právní filozofie*, s. 14

¹⁷ Tamtéž, s. 16-17

¹⁸ cit. KIRK, R., Co je spravedlnost? *Zápas o duši*, [online] 2002, č. 72, [cit. 2012-09-27], dostupné z WWW: <http://zod.reformace.cz>

¹⁹ HAIN, R., *Teorie státu a státní právo v myšlení T.G. Masaryka*, s. 50

²⁰ KUBŮ, L., *Dějiny právní filozofie*, s. 19

²¹ HOŘÁNKOVÁ, K., *Srovnání Aristoteles – Mulgan*. [online] 2005. [cit. 2012-09-25], dostupné z WWW: <http://www.e-polic.cz>

3.4.2 Středověk

Vývoj práva ve středověku ovlivňovala do značné míry církve. Teologické spisy obsahovaly hluboké úvahy o právu a společnosti. Tomáš Akvinský (1225-1274) rozpracoval teorii přirozeného práva ve svém díle *Summa theologiae*.²² Za přirozený zákon považuje podíl mravního řádu v mysli člověka, tzv. morální zásady. V přirozeném zákoně vidí „otisk Božího světa v nás.“ Jelikož jsou lidské zákony pro Akvinského nedokonalé, k dokonalosti jim pomáhá právě zákon Boží. Proto co je příkazem Božím, je přirozené.²³

3.4.3 Období reformace

Významný mezník ve vývoji představuje reformace. Toto období přináší novou představu nikým nezprostředkovaného spojení každého jednotlivce s Bohem, a je tak impulsem individualistického pojetí lidské existence. Božena Komárková původ lidských práv spojovala právě s křesťanstvím v jeho reformované podobě. Lidská práva jsou podle ní výsledkem dlouhého náboženského boje. Důležitou roli podle Komárkové sehrálo právo lidí na odpor proti panovníkovi, který se zpronevěřil Bohu. Panovník nemá vládu nad svědomím svého lidu, nemůže ovládat náboženství, neboť není od člověka, nýbrž od Boha. Odtud vzniká myšlenka žádným způsobem nezcizitelných práv.²⁴ Český stát se řadí mezi první, kde zazněly první požadavky na svobodu a lidská práva. Představitel českého reformačního hnutí Jan Hus (1371-1415) byl přesvědčen o tom, že cokoliv vychází z Bible, nemůže být popřeno. Jedině Bůh je vůči svému lidu spravedlivý. Husitské čtyři pražské artikuly byly návodem jak žít v souladu s Božím zákonem.²⁵

3.4.4 Raný novověk

Předosvícenská smlouva Magna charta libertatum z roku 1215 byla prvním významným dokumentem ve vývoji lidských práv. Magna charta neboli Velká listina svobod byla dohodou mezi panovníkem a stavy, týkala se omezení pravomocí krále vůči poddaným na základě zákona. Tento dokument ovlivnil vývoj zvykového práva i Ústavu Spojených států amerických. Osvícenství však přineslo nový, komplexní pohled na člověka s jeho právy, která byla pojata jako přirozená, nezadatelná, nezcizitelná a univerzální, ale i snadno odvoditelná

²² KUBŮ, L., *Dějiny právní filozofie*, s. 31

²³ AKVINSKÝ, T., *Tomáš Akvinský o zákonech v teologické sumě*, s. 29

²⁴ KOMÁRKOVÁ, B., *Původ a význam lidských práv*, s. 93

²⁵ TROJAN, J. S., *Idea lidských práv v české duchovní tradici*, s. 132

rozumem z lidské přirozenosti. Toto právo se již neobracelo k pomazanému vladaři ustanovenému z boží vůle, ale vůči člověku samotnému, neboť suverénním vladařem se v této koncepci stal samosprávný člověk, národ, lid.²⁶

Podle Huga Grotiuse (1584-1645), holandského právníka, vedle zjevené Boží vůle existuje právo, vycházející z přirozenosti člověka nadaného rozumem a sdružujícího se ve společenství. Člověk se z objektu přirozeného práva změnil na subjekt práva a zrodila se myšlenka teorie smlouvy. Grotius společenskou smlouvu chápe jako dobrovolný souhlas občana s povinnostmi a poslušností vůči vádě, také se jí lid zbavuje možnosti kontrolovat nebo potrestat vládce, i když by jeho vláda byla špatná. Společenská smlouva je dokument, kterým si lidé sami zvolí formu vlády, které smlouva dává moc.²⁷

Vztahem člověka a státu se zabýval také Thomas Hobbes. Podle Hobbese společenská smlouva určuje, co je právo a co bezpráví. Lidé přenesli vládu na vládce a stali se tak sami tvůrci všech zákonů. Odvolat mandát, který dal svrchované moci však nemůže, ani kdyby vládce jednal v jejich neprospěch. S Hobbesovou filosofií rohodně nesouhlasí John Locke (1632-1704), další představitel raného novověku, který se zabýval lidskými právy. Podle Locka by stát měl být ochráncem přirozených práv. Uvádí, že „lidé mají mít právo odporovat vládě (tedy právo na revoluci), když zjevně zneužívá svou moc. Zákon je rozhodující nástroj nejen zabezpečení, ale i rozšíření svobody člověka, jeho osobnosti a současně jej chrání od zlovůle a despotismu druhých. Tam, kde není zákon, není svoboda.“²⁸

Pro J. J. Rousseau (1712-1778), je společenská smlouva podmínkou zajištění pořádku ve státě. Člověka i on považuje za subjekt státní moci. Ba dokonce zdůrazňoval, že on sám je více občanem státu než člověkem. Rousseau se rozchází např. s Hobbesem, neboť je zastáncem práva lidu kdykoliv vládce svrhnout. To znamená, že lid je nadán suverénní mocí, která je schopna omezit vládu.²⁹ Na Rousseauovy teorie navazuje I. Kant. Dle Kanta, je každý občan pramenem práva a stát vzešel z vůle lidu, která je reprezentována společenskou smlouvou. Stát pak zaručuje svým občanům osobní svobody. Kant hovoří o svobodě každého občana a jeho nezcizitelných právech.³⁰ Teorie přirozených práv měla i své odpůrce. Kritikem přirozenoprávní teorie byl David Hume. Idea přirozeného práva se podle něj neslučovala s empiricky pozorovatelnou zkušeností. Na Humovy myšlenky navázal Jeremy

²⁶ KREJČÍ, O., *Lidská práva*, s. 15-20

²⁷ KUBŮ, L., *Dějiny právní filozofie*, s. 57-58

²⁸ cit. KUBŮ, L., *Dějiny právní filozofie*, [cit. 2012-10-20], s. 63

²⁹ KUBŮ, L., *Dějiny právní filozofie*, s. 65-66

³⁰ KOMÁRKOVÁ, B., *Původ a význam lidských práv*, s. 112

Bentham (1748-1832), který se snažil o vysvětlení pojmu práva, založeného jen na zkušenosti, nikoliv na náboženství nebo morálce. Bentham v právu vidí složeninu příkazů a zákazů, ale i sankcí v případě jejich nedodržení.³¹ Novověk je charakterizován dokumentem Americká deklarace nezávislosti, která byla ratifikována 4. Července 1776. Deklarace nezávislosti Spojených států amerických vychází právě z myšlenky J. Locke, že všichni lidé mají zaručená přirozená práva.³² Dá se říci, že se humanismus a osvícenství díky svému antropocentrismu staly základem moderního právního myšlení.

3.4.5 Období 19. Století

Velká francouzská revoluce znamenala rozhodující obrat v nazírání na lidská práva pro Evropu i Spojené státy 19. století. Z Velké francouzské revoluce vychází Deklarace práv člověka a občana (1789). Tento dokument měl zásadní význam pro revoluci v USA, kde bojovali James Madison a Thomas Jefferson za přijetí prvních deseti dodatků k Ústavě Spojených států. Deklarace práv člověka a občana vycházela z myšlenek Montesquieua i Rousseaua.³³

Představitelem evropského kontinentálního práva byl John Austin (1790-1859). Dle Austina nemá Boží zákon žádný význam pro koncepci práva. Právní normy nesouvisí s normami morálními a náboženskými. Jediné, co právo musí splňovat, jsou formální kritéria. Toto jeho přesvědčení je typické pro právní pozitivismus.³⁴ „Filosof se zabývá tím, jaké právo má být a právník pouze právními normami“, tvrdí Austin.³⁵

Také Georg Wilhelm Friedrich Hegel (1770-1830) ve svém díle Základy filosofie práva vysvětluje pojem zákon a věnuje se otázce práva. Zákon chápe jako danost a podstatu jevu. Právo pak dělí na 3 složky: abstraktní právo, které představuje člověka jako právní osobu, moralitu zaměřenou na nitro člověka a mravnost.³⁶

³¹ KUBŮ, L., *Dějiny právní filozofie*, s. 81-84

³² JEFFERSON, T., *Deklarace nezávislosti Spojených států amerických a Ústava Spojených států amerických*, 178 s

³³ KREJČÍ, O., *Lidská práva*, s. 15-20

³⁴ KUBŮ, L., *Dějiny právní filozofie*, s. 85-86

³⁵ cit. KUBŮ, L., *Dějiny právní filozofie*, [cit. 2012-10-20], s. 85-86

³⁶ KUBŮ, L., *Dějiny právní filozofie*, s. 88-91

3.4.6 Období 20. století

Hlavním představitelem právní filosofie 20. Století byl Rudolf Stammler. Stammler dále rozpracoval Kantovu myšlenku kritické filosofie a pojem práva vysvětluje jako chtění, autokraticky zavazující chtění.³⁷

První a druhá světová válka měla nesmírný vliv na vývoj práva, byla skutečně temným obdobím v jeho vývoji. V podstatě znamenala pro všechny občany zúčastněných zemí potlačení veškerých jejich práv a svobod. Po skončení 1. Světové války se v rámci Versailleského systému mírových smluv a v Paktu společnosti národů objevuje alespoň obecné ustanovení o právech občanů na slušné a lidské podmínky na vlastním území státu a slušné zacházení s domorodým obyvatelstvem.

Teoretikem této doby byl filosof a sociolog Tomáš Garrigue Masaryk. Člověk je podle něho nadán politickými právy a je zodpovědný za vlastní činy. Pro český a slovenský stát se přelomovým okamžikem stal rok 1920, kdy byla přijata ústava Republiky Československé. Ústava garantovala lidská práva a zásadu rovnosti všech občanů před zákonem. Příchod nové ústavy v roce 1948 však znamenal krok zpět. Toto období, kdy byla u moci Komunistická strana, trvalo celých 40 let. Až dne 17. listopadu roku 1989 se v československém státě nastolí demokracie a respektování základních práv a svobod.³⁸

Reakcí na události 2. Světové války byla Všeobecná deklarace lidských práv přijata Valným shromážděním Organizace spojených národů dne 10. prosince roku 1948. Přesto, že Všeobecná deklarace práv a svobod člověka nebyla závaznou smlouvou, ale jen rezolucí, nezabránilo jí to v tom stát se předlohou pro všechny mezinárodní smlouvy, zabývající se ochranou lidských práv.³⁹ Inspirovala se jí také československá a česká Listina základních práv a svobod. Podstatou tohoto dokumentu jsou všeobecná rovná práva pro každého jednotlivého člověka a ochrana jeho práv bez ohledu na hranice státu. Nevýhodou však bylo, že zcela postrádal kontrolní mechanismy.⁴⁰

Po 2. světové válce se objevila i nová práva, např. právo na mír, na sebeurčení, na kvalitní životní prostředí. Lidská práva se dále vyvíjí ve vazbě na proměny sociální skutečnosti a jsou humanistickým vyjádřením zájmů člověka a požadavkem na jeho důstojný

³⁷ KUBEŠ, V., *Právní filozofie XX. Století*, s. 17-20

³⁸ DAVID, R., *Ústava České republiky. Listina základních práv a svobod*, s. 177

³⁹ *Člověk a lidská práva: sbírka úmluv a deklarací*, 314 s

⁴⁰ SUDRE, F., *Mezinárodní a evropské právo lidských práv*, s. 96

život. V současném globálním světě je to i nadále stát, kdo zůstává garantem práv a svobod. Mezinárodní normy o lidských právech jsou závazkem států, který směřuje vůči vlastním občanům.⁴¹ Dne 23. března roku 1976 vstoupil v platnost Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (schválen Valným shromážděním OSN roku 1966), který vychází z již zmiňované Všeobecné deklarace, nicméně je daleko konkrétnější a bohatší. Zaručuje např. právo na život, svobodu, zakazuje svévolné zbavování života, mučení, kruté a ponižující zacházení a tresty. Kontrolu dodržování ustanovení Paktu vykonává Výbor pro lidská práva. Druhým paktem, přijatým v témže roce 1966, se stal Pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech, který je rovněž daleko podrobnější než Všeobecná deklarace. Garantuje např. právo na práci, na dobré pracovní podmínky, na ochranu rodiny, na vzdělání. Na rozdíl od Paktu o občanských a politických právech státy, které ratifikovaly tento Pakt, přijal spíše programové než bezprostředně vykonatelné závazky. Všeobecnou deklarací lidských práv z roku 1948 se výrazně inspirovala i Evropská úmluva o lidských právech, která vstoupila v platnost dne 3. září roku 1953. Evropská úmluva je nejefektivnější mezinárodněprávní instrument na ochranu lidských práv, není ani tak katalog lidských práv, jako právě institucionální mechanismus na kontrolu jejich dodržování. Poprvé umožnila jak všem smluvním stranám, tak každému jednotlivci, podávat stížnosti na porušení chráněných práv v některém ze států, smluvních stran Úmluvy k Evropskému soudu pro lidská práva se sídlem ve Štrasburku.⁴²

Zásadním pilířem smluvního systému ochrany lidských práv vytvořeného Radou Evropy a inspirovaného Všeobecnou deklarací, je Evropská sociální charta z roku 1961 (v platnost vstoupila dne 26. února roku 1965). Charta, na rozdíl od Evropské úmluvy, bere na zřetel jak odlišnosti sociálních práv oproti politickým a občanským, tak ekonomické odlišnosti v jednotlivých zemích. Charta stanovuje 19 základních práv a principů, především právo na práci, právo na spravedlivou odměnu za práci, právo se organizovat či právo na ochranu zdraví. V roce 1988 byl ve Štrasburku přijat Dodatečný protokol k Evropské sociální chartě, který obsahuje dalších 12 práv, např. právo na stejné příležitosti a na rovné zacházení, právo na ochranu před chudobou a sociálním vyloučením, právo na důstojnost v práci či právo na bydlení.⁴³

⁴¹ KREJČÍ, O., *Lidská práva*, s. 147-150

⁴² ŠTURMA, P., *Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv*, s. 7-15

⁴³ ŠTURMA, P., *Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv*, s. 7-15

Dalším důležitým dokumentem ve vývoji lidských práv na evropském kontinentu se stala Charta základních sociálních práv pracujících z roku 1989. Sociální práva zakotvená v Chartě základních sociálních práv pracujících, jsou do značné míry shodná s právy uváděnými v Evropské sociální chartě. Důležitý mezník ve vývoji práva v rámci Evropské Unie (dále jen „EU“) představuje Lisabonská smlouva pozměňující Smlouvu o Evropské unii a Smlouvu o založení Evropského společenství, podepsaná v Lisabonu dne 13. prosince roku 2007. Lisabonská smlouva umožňuje účinnější prosazování hodnot EU, zakotvuje Listinu základních práv jako součást primárního evropského práva a poskytuje nové mechanismy pro zajištění solidarity a lepší ochrany občanů. S Lisabonskou smlouvou se stává právně závaznou i Listina základních práv Evropské unie přijatá dne 7. prosince roku 2000 v Nice, ve znění upraveném dne 12. prosince 2007. Výjimku z této Listiny mají Velká Británie, Polsko a Česká republika.⁴⁴

Česká republika ratifikovala poměrně mnoho mezinárodních dokumentů, které vytváří právní rámec pro lidská práva tak, jak je známe dnes. Mezi nejvýznamnější dokumenty patří Všeobecná deklarace lidských práv, Mezinárodní pakt o občanských a politických právech, Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech, Evropská úmluva, Evropská charta, Charta základních sociálních práv pracujících a další dokumenty.

Některé z nich jsou přiblíženy v předešlé podkapitole. Následující podkapitola se věnuje pouze jednomu dokumentu českého zákonodárství, a to Listině základních práv a svobod.

3.5 Listina základních práv a svobod

Listina základních práv a svobod je základním ústavním zákonem, garantujícím dodržování lidských práv a svobod. Listina základních lidských práv a svobod (dále jen Listina), byla přijatá Federálním shromážděním ČSFR dne 9. listopadu 1991 a dne 16. prosince 1992 vyhlášena ve Sbírce zákonů pod číslem 2/1993 Sb. usnesením předsednictva České národní rady.⁴⁵

Ústava České republiky společně s Listinou zasahují do celého právního systému České republiky. Listina definuje Českou republiku jako demokratický právní stát. Právní stát funguje na principu uplatňování většinové vůle lidu, a zároveň poskytuje ochranu rovných

⁴⁴ ŠTURMA, P., *Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv*, s. 15-19

⁴⁵ Listina základních práv a svobod (2/1993Sb.), [online], 2013, [cit. 2012-10-24], dostupné z WWW: <http://www.sbirkazakonu.info>

lidských práv a základních svobod jednotlivce. V Listině je vyjádřen princip legality při výkonu státní moci, tj. přesné vymezení pravomocí orgánů státní správy, postupů a prostředků, kterými se při výkonu státní správy musí tyto orgány řídit. V podstatě vymezuje vztah státní moci k občanovi. Je uvozena preambulí, ve které chtěl zákonodárce demonstrovat snahu povýšit ochranu lidských a občanských práv na evropský a světový standard.⁴⁶

Listina je rozdělena na 6 hlav, které se dále dělí na oddíly, celkem obsahuje 44 článků. Hlava první obsahuje obecná ustanovení. Podle Listiny jsou základní práva a svobody nezadatelná, nezcizitelná, nepromlčitelná a nezrušitelná. Všichni lidé jsou svobodní a rovni v důstojnosti i v právech. Každý je způsobilý mít práva, ale z toho vyplývají i určité povinnosti. Způsobilost stanovená Listinou je dále konkretizována v dílčích právních kodexech, kde např. způsobilost k právním úkonům může mít různé předpoklady, např. je vázána na určitý věk. Povinnosti lze ukládat jen na základě zákona a v jeho mezích a při zachování základních práv a svobod. Meze základních práv a svobod mohou být za podmínek uvedených v Listině upraveny pouze zákonem. Každý může činit, co není zákonem zakázáno, a nikdo nesmí být nucen činit, co zákon neukládá. Zákonná omezení se tedy vztahují na splnění stanovené podmínky a musí platit pro všechny případy. Základní práva a svobody jsou v Listině založeny samozřejmě na principu nediskriminace - zaručují se všem bez rozdílu pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka, víry a náboženství, politického či jiného smýšlení, národního nebo sociálního původu, příslušnosti k národnostní nebo etnické menšině, majetku, rodu nebo jiného postavení.⁴⁷

Hlava druhá nese název Lidská práva a svobody a je rozdělena na dva oddíly. Těmi jsou základní lidská práva a svobody a politická práva.⁴⁸

Listina základních práv a svobod garantuje osobní práva a svobody jako právo na život, nedotknutelnost osoby a jejího soukromí, lidskou důstojnost, osobní čest i dobrou pověst, jakož i svobodu pohybu a pobytu, svobodu myšlení, svědomí a náboženského vyznání, svobodu vědeckého bádání a umělecké tvorby, také zakotvuje ochranu před neoprávněným shromažďováním, zveřejňováním nebo jiným zneužíváním údajů o své osobě, každému člověku. Podle článku 8 Listiny nesmí být nikdo trestně stíhán nebo zbaven

⁴⁶ SPIRIT, M., *Úvod do studia práva*, s. 173

⁴⁷ SPIRIT, M., *Úvod do studia práva*, s. 173-174

⁴⁸ Listina základních práv a svobod (2/1993Sb.), [online], 2013, [cit. 2012-10-20], dostupné z WWW: <http://www.sbirkazakonu.info>

své svobody jiným způsobem, než který je vymezen v zákoně a hlavně nikdo nesmí být zbaven života.⁴⁹

V Protokolu č. 6 k Evropské úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod byl ve členských zemích zrušen trest smrti, tento protokol v ČR vstoupil v platnost v roce 1992. Existují situace, kdy se za zbavení života nepovažuje jednání za použití síly, které není více než zcela nezbytné, při obraně každého proti nezákonnému násilí, pokud je provedena vůči trvajícímú útoku a přiměřeným způsobem, dále prováděním zákonného zatčení nebo zabránění útěku zákonně zadržené osoby a v poslední řadě při zákonně uskutečněné akci za účelem potlačení nepokojů nebo vzpoury.⁵⁰ Článek 7 zaručuje osobě nedotknutelnost a její soukromí. Zásahem do tohoto práva je jednoznačně zbavení života, způsobení bolesti, zhoršení zdraví a další zásahy do integrity člověka. Zákon stanoví výjimku ze zákazu zásahu do nedotknutelnosti osoby např. v případech nutné obrany, krajní nouze, při oprávněném použití zbraně, zákonem dovoleném lékařským zákrokem bez přivolení pacienta. „Subjektem práva na osobní svobodu je každý člověk, a to bez rozdílu, zda je, či není způsobilý k právním úkonům, bez rozdílu, zda je, či není občanem ČR, či osobou bez státní příslušnosti. Každý je subjektem tohoto ustanovení od svého narození až do své smrti.“⁵¹

Listina se věnuje i vlastnickému právu. V článku 11 výslovně uvádí, že každý má právo vlastnit majetek. Vlastnictví zavazuje a nesmí být zneužito na újmu práv druhých anebo v rozporu se zákonem chráněnými obecnými zájmy. Výkon vlastnických práv nesmí poškozovat lidské zdraví, přírodu a životní prostředí nad míru stanovenou zákonem. Vyvlastnění je možné jen v případech, že se jedná o veřejný zájem, za předpokladu, že neexistuje varianta řešení a nebo za úplatu. V případech výkonu vlastnického práva zakázaným způsobem, soud takovému zdánlivému výkonu práva odepře právní ochranu. V následujícím článku 12 Listiny je upraveno právo na nedotknutelnost obydlí. Zásahy do tohoto práva jsou možné jen, je-li to nezbytné pro ochranu života nebo zdraví osob, pro odvrácení závažného ohrožení veřejné bezpečnosti a pořádku, pro ochranu práv a svobod druhých, pro nezbytné plnění úkolů státní správy, je-li obydlí užíváno pro podnikání. Nebo

⁴⁹ Listina základních práv a svobod (2/1993Sb.), [online], 2013, [cit. 2012-10-24], dostupné z WWW: <http://www.sbirkazakonu.info>

⁵⁰ SPIRIT, M., *Úvod do studia práva*, s. 174-175

⁵¹ cit. SPIRIT, M., *Úvod do studia práva*, [cit. 2012-10-20], s. 176

v případě domovní prohlídky s písemným odůvodněným příkazem soudce, která je přípustná je pro účely trestního řízení. Výkon domovní prohlídky upravuje trestní zákon.⁵²

Politickými právy se Listina zabývá ve druhé hlavě ve druhém oddíle. Politická práva jsou dána státem, nikoliv samotnou přirozeností člověka a jsou to práva občanská nebo demokratická. Řadíme sem svobodu projevu, právo na informace, právo petiční, právo shromažďovací a sdružovací.⁵³

Mezi základní politická práva občanů patří právo volit. Volební právo má jasně dané charakteristiky, je všeobecné, rovné, přímé a tajné. V České republice se volby konají v pravidelných intervalech, nesmí přesáhnout volební období. Občané mají možnost podílet se na správě veřejných věcí přímo anebo právě svobodnou volbou svých zástupců. Aktivní volební právo má každý občan od osmnácti let a pasivní volební právo od jednadvacátého roku věku za předpokladu, že má způsobilost k právním úkonům. Zákonná úprava všech politických práv a svobod a její výklad a používání se musí řídit dvěma závazky, nesmí znemožňovat svobodnou soutěž politických sil, ale musí ji chránit.⁵⁴

V hlavě třetí jsou zvláštní ustanovení týkající se práv národnostních a etnických menšin. Listina zaručuje občanům tvořícím národnostní nebo etnickou menšinu všestranný rozvoj, rozvíjení vlastní kultury, rozšiřovat a přijímat informace v mateřském jazyce, vzdělávat se v jejich jazyce, právo účastnit se na řešení otázek týkajících se národnostních a etnických menšin, sdružovat se v národnostních sdruženích. Podle Listiny nesmí být nikomu na újmu jeho příslušnost ke kterékoliv etnické nebo národnostní menšině.⁵⁵

Hlava čtvrtá Listiny řeší ve člancích 26-35 sociální práva občanů České republiky. Většiny základních hospodářských, sociálních a kulturních práv, je možno se domáhat pouze v mezích zákonů, které je provádějí. Každý se může svobodně rozhodnout, zda a jakou práci by chtěl vykonávat, anebo zda by se chtěl věnovat podnikatelské činnosti. Zaměstnanci mají právo na spravedlivou odměnu za práci a na uspokojivé pracovní podmínky. Ženy, mladiství a osoby zdravotně postižené mají právo na zvýšenou ochranu zdraví při práci a na zvláštní pracovní podmínky. Mladiství a osoby zdravotně postižené mají právo na zvláštní ochranu

⁵² SPIRIT, M., *Úvod do studia práva*, s. 177-179

⁵³ *Listina základních práv a svobod* (2/1993Sb.), [online], 2013, [cit. 2012-10-24], dostupné z WWW: <http://www.sbirkazakonu.info>

⁵⁴ *Ústava ČR*, s. 98

⁵⁵ *Ústava ČR*, s. 100-102

v pracovních vztazích a na pomoc při přípravě k povolání. Občan, který nemůže bez své viny pracovat, má nárok na přiměřené zabezpečení ze strany státu. Občané mají právo na přiměřené hmotné zabezpečení ve stáří a při nezpůsobilosti k práci, jakož i při ztrátě živitele. Stát podporuje své občany např. formou zdravotního pojištění, starobních, vdoveckých, vdovských, sirotčích důchodů. Každý, kdo je v hmotné nouzi, má právo na takovou pomoc, která je nezbytná pro zajištění základních životních podmínek. Občané mají na základě veřejného pojištění právo na bezplatnou zdravotní péči a na zdravotní pomůcky.⁵⁶

V Listině je zakotvena i ochrana rodiny. Občané mají právo na bezplatné vzdělání v základních a středních školách, podle schopností občana a možností společnosti též na vysokých školách. Každý má právo na včasné a úplné informace o stavu životního prostředí a přírodních zdrojů. Při výkonu svých práv nikdo nesmí ohrožovat ani poškozovat životní prostředí, přírodní zdroje, druhové bohatství přírody a kulturní památky nad míru stanovenou zákonem.⁵⁷

Právo na soudní a jinou právní ochranu je v hlavě páté Listiny vymezeno tak, že se každý může domáhat stanoveným postupem svého práva u nezávislého a nestranného soudu a v určitých případech se může jednat i o jiný orgán. Každý se může obrátit na soud, jestliže byl na svých právech zkrácen rozhodnutím orgánu veřejné správy, v tomto případě soud přezkoumá zákonnost takového rozhodnutí, nestanoví-li zákon jinak. Z pravomoci soudu však nesmí být vyloučeno přezkoumávání rozhodnutí týkajících se základních práv a svobod podle Listiny. Každý má právo na náhradu škody způsobené mu nezákonným rozhodnutím soudu, jiného státního orgánu či orgánu veřejné správy nebo nesprávným úředním postupem. Právo na spravedlivý proces je založeno na principu, že soud nesmí zvýhodňovat jednu stranu na úkor druhé. Mezi práva na soudní a jinou ochranu patří právo na tlumočnicka pro toho, kdo prohlásí, že neovládá český jazyk. Každý má právo, aby jeho věc byla projednána veřejně, bez zbytečných průtahů a v jeho přítomnosti, a aby se mohl vyjádřit ke všem prováděným důkazům. Veřejné projednání je všeobecným požadavkem na transparentnost soudní moci. Veřejnost může být vyloučena jen v případech stanovených zákonem. Toto právo je zakotveno v článku 38 Listiny, který dále stanoví, že nikdo nesmí být odňat svému zákonnému soudci.⁵⁸

⁵⁶ Ústava ČR, s. 103-104

⁵⁷ Ústava ČR, s. 114

⁵⁸ Ústava ČR., s. 115-117

Poslední, hlava šestá Listiny, nese název Ustanovení společná a obsahuje interpretační pravidla, výjimky a omezení některých práv a svobod a také ustanovení práva azylu.⁵⁹

Na zvlášť závažné porušení práv a svobod reaguje trestní zákon.

⁵⁹ *Ústava ČR*, s. 118

4. TRESTNÍ PRÁVO

4.1 Právní stát a trestní právo

Pojmem trestní právo je v českém právním řádu označováno odvětví veřejného práva, upravující společenské vztahy, které vznikají v rámci ochrany společnosti před pachateli a jejich protiprávním jednáním obecně nazývaným jako trestné činy. Trestní právo, jež chrání práva a oprávněné zájmy fyzických a právnických osob, zájmy společnosti a ústavní zřízení České republiky před trestnými činy taxativně vypočtenými v trestněprávních normách, má jednak funkci represivní ale i preventivní.⁶⁰

V rámci vlastního odvětví trestního práva rozlišujeme trestní právo hmotné a trestní právo procesní. Trestní právo hmotné se realizuje prostřednictvím trestního práva procesního a společně tak tvoří soudržný celek. Trestní právo hmotné (materiální) určuje, které ze společensky škodlivých činů jsou trestné, současně stanoví tresty a ochranná opatření za jejich spáchání a trestní právo procesní (formální) upravuje postup orgánů činných v trestním řízení v trestních věcech. Trestní právo hmotné je kodifikováno v trestním zákoníku, trestní právo procesní v trestním řádu.⁶¹

Trestní právo garantuje demokracii patřičný prostor a nezasahuje do společenského, politického a hospodářského života za jiným cílem než k ochraně před kriminalitou. To znamená, že trestní právo nesmí řešit problémy, k jejichž řešení jsou adekvátní prostředky politické, hospodářské, výchovné a jiné. Trestní právo je tedy apolitické. Primární funkcí trestního práva je ochrana společnosti před kriminalitou. Má přispívat k udržení kriminality v patřičných mezích, pomáhat jí předcházet a potírat.⁶²

Po roce 1948 však u nás došlo k hypertrofii trestní represe. Trestní právo se stalo nástrojem k potlačení politické opozice a lidí jiného politického, mravního či náboženského smýšlení. Příčinou postihu byly činy, kterými se lidé stavěli totalitní moci na odpor a jimiž využívali svých nezadatelných lidských a občanských práv (svoboda pokojného shromažďování a sdružování, právo svou zemi opustit, svoboda přesvědčení a projevu atd.). Trestní právo posloužilo i politickým a ekonomickým reformám (např. trestný čin ohrožení

⁶⁰ SPIRIT, M., *Úvod do studia práva*, s. 27

⁶¹ SPIRIT, M., *Úvod do studia práva*, s. 28

⁶² CHMELÍK, J., *Rukověť trestního práva: učební pomůcka ke studiu trestního práva*, s. 288, [online], [cit. 2013-01-15], dostupné z WWW: <http://www.linde.cz>

jednotného hospodářského plánu, nebo trestný čin rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví). Skutkové podstaty trestných činů byly formulovány velmi široce a panovala představa o tom, že účinnost trestů je přímo úměrná jejich přísnosti.⁶³

Úloha trestního práva ve společnosti ve snaze reagovat na společenské změny prošla od roku 1989 podstatnými změnami. Tyto změny se nejdříve promítaly do jednotlivých novel trestního zákona, aby nakonec vyústily v přijetí nového trestního zákoníku. Podoba současné hmotně právní úpravy je výsledkem namáhavého a zdlouhavého procesu, ve kterém byly zohledněny nejen znalosti z odborných kruhů, ale vychází i z rozhodovací praxe justičních orgánů.⁶⁴

K trestnímu právu se vztahují zejména tyto normy:

- Ústava České republiky, Listina základních práv a svobod.
- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 257/2000 Sb., o probační a mediační službě
- Zákon č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích
- Zákon č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství

4.2 Nový trestní zákoník

Trestní zákon č. 140/1961 Sb. byl v praxi užíván od 1. 1. 1962 a dočkal se značného počtu novelizací. Od dne 1. 1. roku 2010 jej po 47 letech účinnosti nahradil nový trestní zákoník (zákon č. 40/2009 Sb.), který výrazně mění a modernizuje české trestní právo. Promítá se v něm zásadní změna hodnotového systému české společnosti po roce 1989. Nový trestní zákoník přinesl mnoho novinek, od systematických změn po zavedení zcela nových institutů, jako např. domácího vězení.

⁶³ CHMELÍK, J., *Rukověť trestního práva: učební pomůcka ke studiu trestního práva*, s. 288, [online], [cit. 2013-01-15], dostupné z WWW: <http://www.linde.cz>

⁶⁴ CHMELÍK, J., *Rukověť trestního práva: učební pomůcka ke studiu trestního práva*, s. 288, [online], [cit. 2013-01-15], dostupné z WWW: <http://www.linde.cz>

Nový trestní zákoník je považován za kodex, přestože některá ustanovení hmotně-právní povahy jsou obsažena i v jiných zákonech (např. ustanovení dotýkající se promlčení trestního stíhání jsou obsažena v zákoně č. 184/1964 Sb., kterým se vylučuje promlčení trestního stíhání nejzávažnějších trestných činů proti míru, válečných trestných činů a trestných činů proti lidskosti, spáchaných ve prospěch nebo ve službách okupantů, a v zákoně č. 198/1993 Sb., o protiprávnosti komunistického režimu a o odporu proti němu).

Relativně ucelená kodifikace trestního práva hmotného je dále narušena zákonem č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), který nabyl účinnosti dne 1. ledna 2004. Tento zákon samostatně upravil otázky odpovědnosti mládeže za protiprávní činy, jakož i odchylky v řízení vedeného proti mladistvým.

4.3 Zásadní změny v trestním zákoníku

Nový trestní zákoník upravuje zcela odlišně oproti dosavadní úpravě pojetí trestnosti činu. Zatímco dosavadní kodifikace byla založena na principu formálně - materiálním, nový zákoník je již postaven na pojetí formálním. Podle Šámala, jednoho z autorů návrhu nové právní úpravy, je „materiální charakter protiprávnosti spatřován ve společenské škodlivosti, tedy v tom, co porušuje nebo ohrožuje právní statky trestněprávními normami chráněné.“⁶⁵ Jedná se tedy o to, že dosavadní úprava požadovala kromě naplnění všech znaků skutkové podstaty, ještě kumulativně společenskou nebezpečnost větší než nepatrnou. Formální pojetí poskytuje vyšší stupeň právní jistoty a není tak snadno zneužitelné, jako pojetí materiální. „Omezuje realizaci pojmu (definice) trestného činu pouze pozitivním právním vymezením znaků trestného činu v rámci hmotného práva, když tyto znaky nejen typizuje, ale také současně vymezuje.“⁶⁶ Trestným činem je proto každý protiprávní čin, který trestní zákon označuje za trestný a který splňuje zákonem stanovené znaky.⁶⁷ Z formálního pojetí trestného činu sice vyplývá mimořádná náročnost na formulaci skutkových podstat, ale z hlediska právní jistoty a předvídatelnosti je současné formální pojetí trestného činu v trestním právu ČR jednoznačně přínosem.

⁶⁵ cit. ŠÁMAL, P. a kol. Trestní zákoník, [cit. 2012-10-22], s. 87.

⁶⁶ cit. PIPEK, J., Formální pojetí trestného činu a princip opportunity, *Trestněprávní revue*, 2004, č. 11, [cit. 2012-10-20], s. 309

⁶⁷ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 13

Nová kodifikace trestního zákoníku je založena na přesvědčení, že „ochranu demokratického státního a společenského zřízení, práv a svobod jednotlivců a ochranu jejich života zdraví a majetku je třeba dosahovat především mimo-trestními prostředky.“⁶⁸ V tomto duchu se tak do soudobého pojetí trestního práva promítá základní zásada subsidiarity trestní represe, která společně se zásadou zákonnosti tvoří základní východisko trestního práva.

Současné formální pojetí trestného činu s uplatňovanou zásadou subsidiarity trestní represe, vystihuje humanitně demokratický směr vývoje trestního práva v ČR.

4.3.1 Systematika trestního zákoníku

Systematika trestního zákoníku má význam nejen pro lepší orientaci v zákoně, ale zdůrazňuje stupnici hodnot a je jednou z významných pomůcek pro interpretaci zákona.

Dosavadní systematika trestního zákona kladla na první místo trestné činy proti státu a státnímu zřízení. Nová systematika pojmání jednotlivých trestných činů z hlediska jejich typové závažnosti vychází z předpokladu, že základem každé společnosti jsou jednotlivci a že bez svobody jednotlivce není svobody společnosti. Na první místo trestněprávní ochrany se dostává člověk, jeho život, zdraví, tělesná integrita, osobní svoboda, nedotknutelnost, vážnost, čest, důstojnost, ochrana jeho soukromí, obydlí, majetku a jiných jeho základních lidských práv, svobod a zájmů. Trestní zákoník vychází z ustanovení článku 6 Listiny základních práv a svobod, které uvádí, že každý má právo na život, a proto nikdo nesmí být zbaven života. Lidský život je hoděn ochrany již před narozením.⁶⁹

Trestní zákoník č. 40/2009 Sb. v platném znění je rozdělen do tří částí. První část obecná obsahuje ustanovení, která jsou společná všem či více trestným činům. V úvodní hlavě je vymezena působnost zákona a v následujících základy trestní odpovědnosti, okolnosti vylučující protiprávnost činu, zánik trestní odpovědnosti, ukládání trestů a ochranných opatření, zahlazení odsouzení, zvláštní ustanovení o některých pachatelích a Hlava VIII obsahuje výklad používaných pojmů. Druhá část zvláštní obsahuje ustanovení věnovaná jednotlivým trestným činům, jejich charakteristikám a trestům za ně. Podle druhového objektu je rozdělena do 13 hlav. Třetí část obsahuje přechodná a závěrečná ustanovení.

⁶⁸ cit. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, [cit. 2012-10-22]

⁶⁹ Ústava ČR, s. 118

Zvláštní část trestního zákoníku je rozčleněna do těchto třinácti hlav:

- I. trestné činy proti životu a zdraví
- II. trestné činy proti svobodě a právům na ochranu osobnosti, soukromí a listovního tajemství
- III. trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti
- IV. trestné činy proti rodině a mládeži
- V. trestné činy proti majetku
- VI. trestné činy hospodářské
- VII. trestné činy obecně nebezpečné
- VIII. trestné činy proti životnímu prostředí
- IX. trestné činy proti České republice, cizímu státu a mezinárodní organizaci
- X. trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných
- XI. trestné činy proti branné povinnosti
- XII. trestné činy vojenské
- XIII. trestné činy proti lidskosti, proti míru a válečné trestné činy

Trestní zákoník způsobem řazení druhových objektů zvláštní části dává jasně najevo důležitost jednotlivých státem chráněných hodnot.

4.3.2 Dělení trestných činů

V novém trestním zákoníku nebylo převzato dosavadní pojetí trestného činu. Trestní zákoník nově rozeznává podle závažnosti dvě kategorie trestných činů, a to zločiny a přečiny.⁷⁰ Pojem trestný čin je zachován jako nadřazený k přečinům a zločinům. Nová klasifikace trestných činů by měla pomoci rozšířit prostor pro uplatnění alternativ a odklonů trestního řízení a pro diferenciaci trestních sankcí.

Přečiny jsou všechny nedbalostní trestné činy a ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let.⁷¹

Zločiny jsou vymezené negativně jako všechny trestné činy, které nejsou podle trestního zákona přečiny, tzn. všechny trestné činy, na které trestní zákon stanoví trest odnětí svobody

⁷⁰ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 14 odst. 1

⁷¹ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 14 odst. 2

s horní hranicí trestní sazby od pěti let. V kategorii zločinů zákoník dále rozlišuje jako podkategorii zvláště závažné zločiny, jež jsou úmyslnými trestnými činy, na které trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nejméně 10 let.⁷² Trestný čin spáchaný mladistvým se nazývá provinění.⁷³

Od pojmu trestný čin je třeba odlišovat termín skutková podstata trestného činu. Trestní čin je konkrétní jednání, které naplňuje příslušné znaky stanovené zákonem. Právě tyto zákonné znaky, jež typově vymezují příslušný trestný čin, označujeme za skutkovou podstatu trestného činu.

4.4 Nové trestné činy

V novém trestním zákoníku se objevují skutkové podstaty trestných činů, které dosavadní trestní zákon neznal. Podrobně rozebrat všechny by nebylo účelné, proto se pokusím přiblížit jen některé z nich.

Dřívější trestní zákon znal jen dvě formy úmyslného usmrcení. Vraždu dle § 219 a vraždu novorozeného dítěte matkou dle § 220. Nově je upravena skutková podstata trestného činu zabití. Základní skutková podstata trestného činu zabití je uvedena v § 141 odst. 1 a zahrnuje zde vyjmenované případy, při nichž pachatel jiného úmyslně usmrtí v silném rozrušení, strachu, úleku nebo zmatku, nebo jiného omluvitelného hnutí mysli, anebo v důsledku předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného. Ten, kdo se dopustí, uvedeného jednání bude potrestán trestem odnětí svobody na tři až osm let.⁷⁴ Pro srovnání, za vraždu podle § 140 odst. 1, soud může odsouzenému uložit trest odnětí svobody deset až osmnáct let.

Kromě vraždy zná trestní zákoník ještě mírněji trestnou vraždu novorozeného dítěte matkou (§ 142). Sebevražda sama o sobě trestná není, trestná je však účast na sebevraždě, skutková podstata trestného činu je upravena v ustanovení § 144, a to i ve stádiu pokusu, spočívající v úmyslném pohnutí nebo pomoci k sebevraždě.

⁷² Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 14 odst. 3

⁷³ Zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, § 6 odst. 1

⁷⁴ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 141

Novinkou je skutková podstata trestného činu usmrcení z nedbalosti dle § 143, jež zvyšuje ochranu života tím, že upravuje nedbalostní způsobení smrti a stanoví přísnější trest než za nedbalostní těžké ublížení na zdraví s následkem smrti.⁷⁵

Nově byly vytvořeny také dvě skutkové podstaty trestného činu neoprávněného odběru tkání a orgánů (z těla živého člověka) dle § 164 odst. 1 a dle § 164 odst. 2 trestního zákoníku. Dále se pak kodifikuje trestný čin odběru tkáně, orgánu a provedení transplantace za úplatu⁷⁶, a to s ohledem na jeho povahu mimo klasické úplatkářství.

Pro trestný čin odběru tkáně, buňky nebo orgánu dle § 164 odst. 1 trestního zákoníku bude postihován pachatel, který jiné osobě z jejího těla provede odběr tkáně, buňky nebo orgánu, a to v rozporu s jiným právním předpisem.⁷⁷ Tím je zákon č. 285/2002 Sb., takzvaný transplantační zákon a zákon č. 296/2008 Sb. neboli zákon o lidských tkáních a buňkách.

Také je nově vytvořena druhá nová skutková podstata trestného činu odběru tkáně, buňky nebo orgánu dle § 164 odst. 2 trestního zákoníku, která nebyla v dřívějším trestním zákonu. Pro tento trestný čin bude postihován pachatel, který obchoduje zde uvedeným způsobem s již odebranými tkáněmi, buňkami nebo orgány, a to v rozporu s transplantačním zákonem nebo zákonem o lidských tkáních a buňkách. Pachatelem tohoto trestného činu může být kdokoliv, kdo není způsobilý pro zacházení s tkáněmi a buňkami podle § 16 zákona č. 296/2008 Sb., včetně pracovníka zdravotnického zařízení, které nemá potřebné povolení pro tuto činnost dle § 17 zákona o lidských tkáních a buňkách.⁷⁸

Trestní zákoník zavádí novou skutkovou podstatu spočívající v nedovoleném pěstování rostlin obsahující omamnou nebo psychotropní látku.⁷⁹ Trestné činy související s užíváním návykových látek jsou upraveny v hlavě XII, dílu 1 zvláštní části. Objektem trestného činu dle § 285 je bezpečnost života a zdraví lidí a bezpečnost majetku. Objektivní stránka trestného činu spočívá v jednání pachatele, který neoprávněně pěstuje pro vlastní potřebu v množství větším než malém buďto rostlinu konopí nebo některou z jiných rostlin a hub obsahujících omamnou nebo psychotropní látku. Uvedené „množství větší než malé“ stanovuje nařízení vlády č. 467/2009 Sb. a č. 455/2009 Sb.

⁷⁵ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 143

⁷⁶ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 166

⁷⁷ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 164 odst. 1

⁷⁸ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 164 odst. 2

⁷⁹ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 285

Nový trestní zákoník přichází s komplexnější ochranou počítačových dat a systémů. Nyní je v trestním zákoníku zařazeno ustanovení § 230 neoprávněný přístup k počítačovému systému a nosiči informací trestního zákoníku a také § 231 nedovolené opatření si přístupového zařízení a hesla k počítačovému systému trestního zákoníku.⁸⁰

Nově je také upravena skutková podstata trestného činu útoku proti lidskosti dle § 401, nebo prostitute ohrožující mravní vývoj dětí v § 190.

V hospodářské oblasti se objevují nové skutkové podstaty, které původně neexistovaly. Jedná se o tyto trestné činy: porušení předpisů o pravidlech hospodářské soutěže dle § 248 odst. 2, neoprávněné vydání cenného papíru dle § 249, manipulace s kurzem investičních nástrojů dle § 250, poškození finančních zájmů Evropských společenství dle § 260.

Ve sféře soukromého podnikání je výraznou změnou nově zavedená trestnost úplatkářství. Trestněprávní úpravu obsahuje trestní zákoník v ustanovení § 332. Takového nezákonného jednání se dopustí ten, kdo v souvislosti s podnikáním poskytne, nabídne nebo slíbí úplatek anebo přijme či si dá slíbit úplatek. Za úplatek se považuje jakákoliv neoprávněná výhoda, na kterou není nárok, jež spočívá v přímém majetkovém obohacení nebo jiném zvýhodnění, které se dostává nebo má dostat uplácené osobě nebo také s jejím souhlasem jiné osobě.

V návaznosti na přijetí nového trestního zákoníku, došlo k úpravě trestných činů proti životnímu prostředí, a především pak těch trestných činů, jež souvisejí s ochranou přírody a krajiny.

Do dne 31. prosince 2009 bylo pytláctví zařazeno mezi trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných. V současnosti patří právě mezi trestné činy proti životnímu prostředí. Trestný čin pytláctví nově umožňuje trestní postih pachatele ještě dříve, než dojde k ulovení zvěře. Nová právní úprava přinesla změny v samotném textu definice pytláctví. Podle § 304 se trestného činu pytláctví dopouští ten, kdo neoprávněně loví zvěř nebo ryby v hodnotě nikoli nepatrné nebo ukryje, na sebe nebo jiného převede nebo přechovává neoprávněně ulovenou zvěř nebo ryby v hodnotě nikoli nepatrné, kterou se ve smyslu ustanovení § 138 odst. 2 trestního zákoníku rozumí částka nejméně 5000 Kč. Za pytláctví může soud pachateli uložit až dvouletý trest odnětí svobody. V případech, kdy se jedná o člena organizované skupiny nebo čin spáchal zvlášť zavrženíhodným způsobem anebo v době hájení, hrozí viníkovi až pětileté vězení.⁸¹

⁸⁰ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 230 a § 231

⁸¹ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 304

Zcela nově trestní zákoník zavádí ustanovení § 301 poškození chráněných částí přírody, které zajišťuje trestněprávní ochranu také těm součástem přírody, které jsou stejně významné, jako chráněné druhy živočichů. Konkrétně je chráněn významný krajinný prvek, památný strom, jeskyně, zvláště chráněné území, evropsky významná lokalita a ptačí oblast. Jejich poškození nebo zničení může být postihováno až odnětím svobody na tři léta, zákazem činnosti nebo propadnutím věci či jiné majetkové hodnoty.⁸²

Nový trestní zákoník definuje, a to v ustanovení § 196 odst. 1, trestný čin zanedbání povinné výživy obdobně jako definoval trestný čin zrušený trestní zákon. Tento přečin spáchá ten, kdo svou zákonnou povinnost vyživovat nebo zaopatřovat jiného neplní, byť třeba jen z nedbalosti, po dobu delší než 4 měsíce. Dřívější úprava vyžadovala neplnění alimentační povinnosti celých 6 měsíců. Pachateli, který se dopustí trestného činu zanedbání povinné výživy, hrozí trest odnětí svobody až na jeden rok, za vyhýbání se placení až na dva roky. Pachatel, který neplatí opakovaně výživné, avšak není mu prokázáno, že se úmyslně placení vyhýbá, může být odsouzen k trestu odnětí svobody „pouze“ na jeden rok.⁸³ Pachateli trestného činu zanedbání povinné výživy může soud uložit jako přiměřené omezení a přiměřené povinnosti uvedené v § 48 odst. 4 i přiměřené omezení, aby se zdržel řízení motorových vozidel. Toto přiměřené omezení soud uloží zejména tehdy, je-li důvodná obava, že povinnost uhradit dlužné výživné bude mařena nebo ztěžována.⁸⁴

Trestní zákoník kriminalizuje jev, který nazýváme stalking. Trestněprávní úprava stalkingu je upravena v ustanovení § 354 jako trestný čin nebezpečné pronásledování. Právě touto problematikou se velmi podrobně zabývám v kapitole 6 a v kapitole 7.

4.5 Nové tresty

V souvislosti s novou hierarchií trestných činů se významně posiluje role alternativních trestů. Trestní zákoník představuje novou filozofii v trestání pachatelů. Na jedné straně zpřísňuje tresty za závažné trestné činy proti životu a zdraví, u nichž dochází ke zvýšení sazby trestu odnětí svobody o tři až pět let, a zvyšuje hranici trestní sazby výjimečného trestu z 25 let na 30 let, na druhé straně u méně závažné trestné činnosti, například v případě drobné majetkové trestné činnosti, posiluje význam alternativních trestů. Systém trestů je nyní nastaven tak, aby bylo umožněno na základě přiměřenosti trestu, individualizace a personalitě ukládaného trestu vyměřit takový trest, který nejlépe dosáhne

⁸² Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 301

⁸³ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 196

⁸⁴ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 196a

sledovaných cílů vzhledem k povaze a závažnosti trestného činu, k osobě pachatele i možností jeho resocializace.

Kromě zpřísnění trestu odnětí svobody se rozšiřuje i okruh trestných činů, za které může soud uložit výjimečný trest odnětí svobody na doživotí. Nyní jej lze uložit také za trestné činy proti lidskosti, válečné krutosti, použití zakázaného bojového prostředku a nedovoleného vedení boje, perzekuce obyvatelstva či zneužití mezinárodně uznávaných a státních znaků. Vyloučeno je však uložit tento trest pachateli, který se opakovaně dopustil trestného činu ublížení na zdraví, loupeže, braní rukojmí, vydírání, znásilnění nebo pohlavního zneužívání, ač již byl pro takový trestný čin potrestán. V takovém případě mu soud uloží trest v horní polovině trestní sazby odnětí svobody, jejíž hranice se zvyšuje o jednu třetinu. Horní hranice však nikdy nesmí převyšovat třicet let.⁸⁵ Nový trestní zákoník rozšířil dřívější okruh trestů o další alternativy k trestu odnětí svobody tím, že zavedl dva nové druhy trestů: domácí vězení⁸⁶ a zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce.⁸⁷ Nyní tedy trestní zákoník obsahuje celkem 12 druhů trestů, z nichž ještě trest odnětí svobody může mít podobu nepodmíněného trestu odnětí svobody, podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody, podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem a výjimečného trestu.⁸⁸

Jestliže se pachatel dopustil nového trestného činu poté, co byl již za jiný pravomocně odsouzen, jedná se o recidivu, která je obecně přitěžující okolností. Nový trestní zákoník oproti dřívější úpravě trestního zákona neupravuje trestání zvlášť nebezpečného recidivisty. U jednotlivých trestných činů je recidiva častěji uváděna jako okolnost podmiňující použití vyšší trestní sazby.

4.5.1 Domácí vězení

Trest domácího vězení je alternativou především k nepodmíněnému trestu odnětí svobody. Soudy jej mohou ukládat těm pachatelům přečinů, kterým lze s přihlédnutím k povaze a závažnosti činu, osobě pachatele i možností jeho resocializace uložit trest odnětí svobody, přesto však lze dojít k závěru, že vůči nim postačuje podstatně nižší intenzita zásahu v podobě domácího vězení. Tento trest není možné uložit osobám odsuzovaným pro zločin. Jestliže vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného přečinu a osobě a poměrům pachatele

⁸⁵ SPIRIT, M., *Úvod do studia práva*, s. 111-112

⁸⁶ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 60 a § 61

⁸⁷ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 76 a § 77

⁸⁸ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 52

uložení jiného trestu není potřeba, může být trest domácího vězení uložen jako samostatný trest.⁸⁹ Účelem tohoto trestu je především zachování pozitivních rodinných a pracovních vazeb odsouzeného a také dosažení značné úspory prostředků jinak vynakládaných na výkon nepodmíněného trestu odnětí svobody ve věznici. Soud může uložit trest domácího vězení až na dva roky v případě, kdy odsuzuje pachatele přečinu a vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného přečinu a osobě a poměrům pachatele lze mít důvodně za to, že postačí uložení tohoto trestu, a to případně i vedle jiného trestu, a pachatel dá písemný slib, že ve stanovené době se bude zdržovat v obydlí na určené adrese.⁹⁰ Pro případ, že by pachatel porušil sjednané podmínky výkonu trestu domácího vězení, jinak mařil výkon tohoto trestu nebo zaviněně nevykonával uložený trest, může soud přeměnit trest domácího vězení nebo jeho zbytek v trest odnětí svobody. Každý den, třeba i započatý, nevykonaného trestu domácího vězení se počítá za jeden den odnětí svobody.⁹¹ Mařením trestu domácího vězení se rozumí nedodržování jeho podmínek stanovených v § 60 odst. 3 až 6.

Trest domácího vězení spočívá v povinnosti odsouzeného zdržovat se v určeném obydlí v soudem stanoveném časovém období. Výjimku z této povinnosti představují „důležité“ důvody, zejména výkon zaměstnání, poskytnutí zdravotní péče ve zdravotnickém zařízení v důsledku jeho onemocnění. Soud při stanovení časového období, ve kterém je odsouzený povinen pobývat v určeném obydlí nebo jeho části, zohlední jeho pracovní dobu a čas, jenž potřebuje k cestě do zaměstnání, k péči o nezletilé dítě a k zajištění nutných osobních a rodinných záležitostí, tak aby byl postižen na svobodě a byl splněn smysl jeho trestu.⁹² Soud může povolit navštěvování pravidelných bohoslužeb i ve dnech pracovního volna a klidu.⁹³ Kromě výše uvedené povinnosti, soud může pachateli uložit přiměřená omezení nebo přiměřené povinnosti⁹⁴, směřující k tomu, aby vedl řádný život, zpravidla mu též uloží, aby nahradil škodu, kterou trestným činem způsobil.⁹⁵

Aby byl účel trestu domácího vězení naplněn, musí být zabezpečena důsledná kontrola, zda osoba, již byl uložen tento trest, dodržuje své povinnosti a zdržuje se v určený čas v určeném obydlí. Kontrolu výkonu trestu domácího vězení zajišťuje Probační a mediační služba ve spolupráci s provozovatelem elektronického kontrolního systému. Elektronický

⁸⁹ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 60 odst. 2

⁹⁰ SPIRIT, M., *Úvod do studia práva*, s. 113-114

⁹¹ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 61 odst. 1

⁹² Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 60 odst. 4

⁹³ SPIRIT, M., *Úvod do studia práva*, s. 113-114

⁹⁴ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 48 odst. 4

⁹⁵ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 60 odst. 4

kontrolní systém, umožňuje detekci pohybu odsouzeného a probační úředník za účelem kontroly tohoto zařízení smí vstupovat do místa výkonu trestu a odsouzený je povinen mu vstup umožnit.⁹⁶ Nedodržuje-li odsouzený podmínky trestu domácího vězení, sdělí tuto skutečnost probační úředník nebo provozovatel elektronického kontrolního systému bezodkladně soudu.⁹⁷

4.5.2 Přeměna trestu odnětí svobody v trest domácího vězení

Ode dne 1. října 2012 se v trestním právu objevuje nová možnost pro odsouzené, jak nemuset vykonat trest odnětí svobody ve výměře stanovené soudem. Tato možnost spočívá v přeměně trestu odnětí svobody v trest domácího vězení. Podstata této přeměny tkví v tom, že soud může po uplynutí poloviny trestu uloženého nebo podle rozhodnutí prezidenta České republiky zmírněného trestu odnětí svobody přetransformovat odsouzenému za přečin, nikoliv za zločin, zbytek trestu v trest domácího vězení, jestliže odsouzený prokázal svým chováním ve výkonu trestu odnětí svobody polepšení a lze důvodně očekávat, že povede řádný život. Každý den nevykonaného trestu odnětí svobody se počítá za jeden den trestu domácího vězení. Trest domácího vězení uložený touto přeměnou trestu odnětí svobody může být delší než dva roky.^{98,99}

4.5.3 Podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody

Změn doznal i systém podmíněného propuštění na svobodu. Soud může odsouzeného podmíněně propustit na svobodu, jestliže odsouzený po nabití právní moci rozsudku, zvláště ve výkonu trestu svým chováním a plněním uložených povinností prokázal, polepšení a může se od něho očekávat, že v budoucnu povede řádný život nebo soud přijme záruku za dovršení nápravy odsouzeného. Nebo jestliže odsouzený vykonal alespoň polovinu uloženého nebo podle rozhodnutí prezidenta České republiky zmírněného trestu odnětí svobody. Anebo tehdy, jestliže odsouzený nebyl odsouzen za zvlášť závažný zločin a dosud nebyl ve výkonu trestu odnětí svobody, vykonal alespoň třetinu uloženého nebo podle rozhodnutí prezidenta České republiky zmírněného trestu odnětí svobody. Nebo též u odsouzeného za přečin, jenž prokázal, svým vzorným chováním a plněním svých povinností, že dalšího výkonu trestu není

⁹⁶ Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů, § 334b

⁹⁷ Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů, § 334c

⁹⁸ SPIRIT, M., *Úvod do studia práva*, s. 113

⁹⁹ Zákon č. 390/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, § 57a

třeba, a to i předtím, než vykonal polovinu uloženého nebo podle rozhodnutí prezidenta České republiky zmírněného trestu odnětí svobody.¹⁰⁰

4.5.4 Obecně prospěšné práce

Platí, že trest obecně prospěšných prací lze uložit pouze za přečiny. Nově trestní zákoník formuluje a vymezuje podmínky pro jeho ukládání a snižuje jeho výměru. Výrazně se rozšiřuje okruh činností, které je možno vykonávat v rámci tohoto trestu. Jedná se o kvalifikované práce ve prospěch jiných institucí než obcí, např. institucí zabývajících se kulturou, školstvím, humanitární, sociální, charitativní, náboženskou či sportovní činností. Dřívější trestní zákon stanovil rozsah od 50 do 400 hodin, nyní se tato výměra snižuje na rozsah od 50 do 300 hodin, čímž se v České republice přibližujeme délce ukládaných trestů obecně prospěšných prací ve vyspělých zemích Evropy.¹⁰¹

4.5.5 Peněžitý trest

Nová právní úprava se dotkla i peněžitého trestu. Peněžitý trest může soud uložit tomu pachateli, jenž pro sebe nebo pro jiného úmyslným trestným činem získal nebo se snažil získat majetkový prospěch.¹⁰² Bez této podmínky pak tehdy, jestliže to zákon dovoluje nebo jej soud ukládá za přečin a vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného přečinu, osobě a jejím poměrům současně neukládá trest odnětí svobody.¹⁰³ Peněžitý trest se ukládá v denních sazbách, čítá nejméně 20 a nejvíce 730 sazeb. Denní sazba je vyměřena od 100 Kč do 50 000 Kč a odvíjí se od čistého příjmu, který pachatel má nebo by mohl mít průměrně za jeden den.¹⁰⁴ Za každý den má pachatel povinnost zaplatit určitý peněžní obnos tzv. denní pokutu, která je stanovena na základě pečlivého hodnocení jeho majetkových poměrů. Systém denních pokut reprezentuje způsob výpočtu celkové částky tvořící peněžitý trest, který má být uhrazen jako celek. Jeho placení může být soudem rozděleno do řady přiměřených měsíčních splátek. Uhrazené částky připadají státu. Nově platí, že nebude-li peněžitý trest uhrazen, následuje přeměna trestu na trest domácího vězení nebo trest obecně prospěšných prací,

¹⁰⁰ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 88

¹⁰¹ SPIRIT, M., *Úvod do studia práva*, s. 114-115

¹⁰² Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 67 odst. 1

¹⁰³ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 67 odst. 2

¹⁰⁴ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 67

a teprve pak, bude-li odsouzený mařit výkon obecně prospěšných prací nebo trestu domácího vězení nebo nepovede řádný život, přemění soud tento trest na trest odnětí svobody.¹⁰⁵

Trest obecně prospěšných prací je nově také možno přeměnit na trest peněžítý. Náhradní trest odnětí svobody pro případ neuhrazení peněžitého trestu nesmí být však přísnější, než jakého by se odsouzený dočkal, kdyby se trest obecně prospěšných prací přeměnil přímo na trest odnětí svobody.

4.5.6 Zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce

Tento trest reaguje na agresivitu fotbalových fanoušků na prvoligových stadionech a rozličných typech jiných kulturních a společenských akcí. Tento zákaz může soud uložit pachateli přečinu nebo zločinu, který spáchal v souvislosti s návštěvou takové akce. Nemusí se trestného činu tedy dopustit pouze v místě konání akce, ale také v průběhu cesty na akci, např. ve vlaku nebo v metru. Trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce spočívá v tom, že se odsouzenému zakazuje účast na stanovených sportovních, kulturních a jiných společenských akcích.¹⁰⁶

Pokud se pachatel na sportovní, kulturní nebo jiné společenské akci dopustí přečinu, může mu soud uložit trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce jako samostatný trest tehdy, jestliže uložení jiného trestu nevyžaduje povaha a závažnost spáchaného přečinu ani osoba a poměry pachatele. Pokud se ovšem pachatel dopustí zločinu, uloží mu soud trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce vedle jiného trestu, např. vedle podmíněného, podmíněného s dohledem nebo nepodmíněného trestu odnětí svobody.¹⁰⁷

Soud pachateli může uložit trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce až na dobu deseti let.¹⁰⁸ Soud může po výkonu poloviny tohoto trestu podmíněně upustit od výkonu jeho zbytku, jestliže odsouzený způsobem svého života prokázal, že dalšího trestu netřeba, anebo v případě, že soud přijme záruku za dovršení jeho nápravy.¹⁰⁹

¹⁰⁵ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 68

¹⁰⁶ SPIRIT, M., *Úvod do studia práva*, s. 117

¹⁰⁷ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 76 odst. 3

¹⁰⁸ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 76 odst. 1

¹⁰⁹ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 90 odst. 1

Při výkonu tohoto trestu je odsouzený povinen spolupracovat s probačním úředníkem a postupovat podle jím stanoveného probačního plánu, vykonávat stanovené programy sociálního výcviku a převýchovy, účastnit se programů psychologického poradenství. Považuje-li to probační úředník za nutné, před konáním zakázané akce, v čase jejího konání a určitý čas po skončení akce, dostavovat se k určenému útvaru Policie České republiky.¹¹⁰

Další novum v trestním zákoníku je nový druh ochranného opatření, a to zabezpečovací detence. Toto opatření lze uložit místo nebo vedle ochranného léčení pachateli, který spáchal trestný čin ve stavu nepřičetnosti či zmenšené přičetnosti. Pachatel, jemuž byla zabezpečovací detence uložena, je umístěn do tzv. detenčního ústavu, ve kterém je daleko přísnější režim dozoru, než panuje v léčebně.¹¹¹

¹¹⁰ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 77 odst. 1

¹¹¹ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 100

5. NEGATIVNÍ MEDIALIZACE

Zveřejňování informací z trestního řízení slouží především k informování veřejnosti, a tedy k naplnění práva na informace, které je jedním ze základních lidských práv. Ovšem s výjimkou zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, není nikde stanoveno, co vlastně média mohou uveřejnit. Základní premisou, která při informování o trestním řízení v médiích nesmí být porušena, je zásada presumpce nevinoty. Sdělovací prostředky jsou při své práci samozřejmě povinny respektovat ustanovení článku 10 Listiny základních práv a svobod. Na základě tohoto článku Listiny má každý právo, aby byla zachována jeho lidská důstojnost, osobní čest, dobrá pověst a chráněno jeho jméno. Druhý odstavec článku 10 Listiny garantuje ochranu každého před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života. Podle třetího odstavce má každý právo na ochranu před neoprávněným shromažďováním, zveřejňováním nebo jiným zneužíváním údajů o své osobě. Dále sdělovací prostředky musí své příspěvky publikovat v souladu s ustanoveními o ochraně osobnosti §11 až §16 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů a dále zákon č. 231/2001 Sb., o provozování rozhlasového a televizního vysílání, a zákon č. 46/2000 Sb., o právech a povinnostech při vydávání periodického tisku.

5.1 Základní pojmy

Tato podkapitola vymezuje pojmy jako masová média, veřejný zájem, svoboda projevu, veřejné mínění, ochrana osobnosti a další. Správné pochopení pojmů je naprosto zásadní pro další práci s textem.

Masová média

Výraz pochází z anglického mass media neboli hromadné sdělovací prostředky, které mají tyto společné charakteristické rysy:

- „a) díky technickým, organizačním a distribučním možnostem jsou (potenciálně) dostupné neomezenému množství adresátů/uživatelů a (reálně) využívané jejich velkým počtem
- b) nabízejí těmto uživatelům obsahy, které pro ně mohou být různých důvodů použitelné
- c) tyto obsahy nabízejí průběžně nebo pravidelně a

d) na zájmu a potřebách uživatelů namnoze závisí samotná existence těchto forem komunikace.¹¹²

Rozeznáváme média rozličných druhů: tisk, rozhlas, televize a internet.

Hromadné sdělovací prostředky jsou při zveřejňování informací z trestního řízení významným prostředkem veřejné kontroly trestního řízení. Média zároveň slouží i jako prostředek prevence trestné činnosti. Tím, že informují veřejnost o probíhajících trestních řízeních, upozorňují zároveň své publikum na možná rizika, která je také mohou potkat.

Veřejné mínění

Účinky mediálních sdělení se projevují především ve formě účinků na veřejné mínění. Jedna univerzální definice pojmu veřejné mínění sice neexistuje, ale nejčastěji pod tímto abstraktním pojmem chápeme: označení pro souhrn názorů a hodnocení, které členové veřejnosti vyjadřují k určitému tématu.¹¹³

Účinky medializace trestního řízení mají dopad primárně na mínění jednotlivce, který je přímým adresátem mediálního sdělení. Účinky mediálních sdělení ovšem považujeme za „masové“, tedy v jejich souhrnu tvořící či ovlivňující veřejné mínění. Způsob zveřejňování informací z trestního řízení v médiích však také může ovlivnit názor publika na trestnou činnost, pachatele, oběti a vnímání stavu kriminality v dané společnosti. Má tedy vliv také na veřejné mínění.¹¹⁴

Svoboda projevu

Svoboda projevu spočívá v tom, „že každý má právo vyjadřovat své názory slovem, písmem, tiskem, obrazem nebo jiným způsobem, jakož i vyhledávat, přijímat a rozšiřovat ideje a informace bez ohledu na hranice státu.“¹¹⁵ Svoboda projevu je jednou z těch svobod, které pomáhají prostřednictvím veřejného mínění kontrolovat stav ostatních práv v daném státě. Jenže tato zmíněná svoboda může být i největším nebezpečím, neboť se s dalšími právy mnohdy dostává do konfliktu. Proto je svoboda projevu často podrobena i celé sérii omezení. Jsou to však právě ony limity, které nás v kontextu s medializací trestních případů zajímají.

¹¹² cit. KÖPPOVÁ, B., JIRÁK, J., *Masová média*, [cit. 2013-01-16], s.21

¹¹³ REIFOVÁ, I. a kol., *Slovník mediální komunikace*, s. 144-147

¹¹⁴ REIFOVÁ, I. a kol., *Slovník mediální komunikace*, s. 144-147

¹¹⁵ cit. HENDRYCH, D., *Právní slovník*, [cit. 2013-01-15], s. 1013

Ochrana osobnosti

Ochrana osobnosti je jedním z důvodů pro omezení svobody projevu. Jedině oprávněný zájem odůvodňuje, aby ve střetu s právem na ochranu osobnosti byla způsobem, který se podle tohoto kritéria jeví jako přiměřený, dána přednost veřejnému zájmu na zpravodajství. Právnický slovník definuje veřejný zájem jako „druh zájmu, který je obecně prospěšný, opak čistě soukromého zájmu. Uplatňuje se v tvorbě, interpretaci a aplikaci práva, zvláště jako jeden ze dvou důvodů zákonné limitace základních práv a svobod. Protože se jedná o jeden z právních pojmů s neostrým významem, měl by být v zákonech blíže specifikován či definován.“¹¹⁶ S ohledem na zachování a respekt k lidským právům je třeba se více zamyslet nad tím, do jaké míry může veřejný zájem na informování o trestních kauzách do těch to práv zasahovat. Rozlišujeme dvě skupiny osob veřejného zájmu:

- 1) osoby, které se staly předmětem veřejného zájmu na základě vlastního rozhodnutí a svou činností na veřejnost vykonávají vliv (např. politici nebo pachatelé trestných činů),
- 2) osoby, které se staly předmětem veřejného zájmu bez vlastního volního rozhodnutí (např. oběti trestných činů, oběti dopravních nehod, jejich příbuzní apod.).¹¹⁷

Veškeré uveřejňované informace, i kdyby byly publikovány ve veřejném zájmu, musí vždy důsledně ctít požadavek objektivit a také zásadu presumpce nevin.

5.2 Negativní důsledky medializace trestních případů

5.2.1 Sekundární viktimizace

Jedním z mnoha negativních účinků medializace trestního řízení je sekundární viktimizace. Tento účinek dopadá na zcela konkrétní osobu, a to na oběť trestného činu. „Když se někdo stane obětí trestného činu, může se také stát předmětem nevybíravého zájmu médií. Zobrazení obětí některých trestných činů může navíc vést – pod vlivem hodnot, které daná společnost vyznává – k zatracování či odsuzování příslušné oběti. Takové nebezpečí

¹¹⁶ cit. HENDRYCH, D., *Právnický slovník*, [cit. 2013-01-15], s. 1122

¹¹⁷ REIFOVÁ, I. a kol., *Slovník mediální komunikace*, s. 144-147

hrozí zejména obětem znásilnění (maskulinní společnost přenáší část viny za znásilnění na ženu, navíc znásilnění stigmatizuje), ale i obětem krádeží a přepadení.¹¹⁸

Sekundární viktimizace představuje negativní hodnocení oběti okolím. To se pak projevuje v chování okolí vůči oběti. Sekundární viktimizací může být oběť poškozována i bez přispění médií, avšak mediální zpravodajství může věc za určitých podmínek podstatně zhoršit. Za určitých okolností mohou média ve věci sehrát i pozitivní roli. Například tehdy, kdy je dán oběti prostor pro vyjádření vlastního pohledu na věc.¹¹⁹

Konkrétní příčinou sekundární viktimizace se může stát samotné zveřejnění případu, jména oběti, obtěžování oběti samotnými médii atd. Mohou ji způsobit i pokračující aktivity pachatele, příp. úkony orgánů činných v trestním řízení, nezohledňující stav oběti.¹²⁰ Zatímco pro pachatele trestných činů existuje řada zákonných omezení, co se týče jejich jména a jiných identifikačních znaků, obětem taková ochrana poskytována není.¹²¹ Uvádění jmen a příjmení obětí trestných činů či jiných událostí nelze v žádném případě odůvodnit oprávněným zájmem veřejnosti na informaci.

Novináři a média jsou jedním z významných faktorů, které mohou způsobovat sekundární viktimizaci, a to necitlivou medializací trestného činu. Novináři, kteří rozmazáváním informací o trestních případech usilují o zvýšení sledovanosti, přistupují k nástrojům práva velmi lehkovážně. Vykazují setrvalý zájem jednak o určité typy osob, které v trestních případech figurují, jednak o typově poměrně omezené druhy trestných činů. Je známo, že lidské neštěstí a příběhy prodávají. Nelze přehlédnout, že většina mediálně sledovaných případů slouží hlavně k uspokojení zvědavosti lidí a plní tak pro média funkci zajištění tvorby zisku.

5.3 Medializací ohrožená práva

Mezi nejvýznamnější zájmy poškozené osoby (oběť či obviněný) bezesporu patří naplnění práva na spravedlivý proces, ochrana jejího soukromého života a také to, aby jí medializací trestního případu nebyla působena další újma.

¹¹⁸ cit. JIRÁK, J., KÖPPLOVÁ, B., *Média a společnost. Stručný úvod do studia médií a mediální komunikace*, [cit. 2013-01-15], s. 183

¹¹⁹ KUNCZIK, M., *Základy masové komunikace*, 307 s

¹²⁰ MAREŠOVÁ, A., MARTINKOVÁ, M., *O významu poznávání obětí trestné činnosti* [online], 2009, [cit. 2013-01-10], s. 5, dostupné z WWW: <http://www.ok.cz>

¹²¹ ČÍRTKOVÁ, L., VITOUŠOVÁ, P., *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: Příručka pro pomáhající profese*, s. 17 – 18

Právo na spravedlivý proces je právem obecným, které v sobě zahrnuje řadu dílčích oprávnění např. právo na přístup k nezávislému a nestrannému soudu, právo na projednání věci bez zbytečných průtahů a v přiměřené lhůtě, právo obviněného být seznámen s obviněním v jazyce, který ovládá, právo na obhajobu, právo odepřít výpověď, zásada presumpce nevinu nebo právo na veřejné projednání věci apod.

Z mého pohledu snad nejdůležitější úlohu má ve spojitosti s medializací trestních případů zásada presumpce nevinu. Pravidlo, že „každý, proti němuž je vedeno trestní řízení, je považován za nevinného, pokud pravomocným odsuzujícím rozsudkem soudu nebyla jeho vina vyslovena,“¹²² je platné vždy, i kdyby obviněný trestný čin spáchal třeba v živém televizním vysílání. Příkladem porušování zásady presumpce nevinu je situace, kdy tištěné médium v titulku zprávy označí určitou osobu za pachatele trestného činu, přičemž tato osoba byla pouze ze spáchání trestného činu obviněna. Konkrétním příkladem takového porušení je zpráva z deníku *Právo*, která je označena titulkem „Zabil kamaráda“, který čtenáři předesílá, že se v textu dozví o někom, kdo byl usvědčen z vraždy svého kamaráda. Z textu článku se ale čtenář dozví jen to, že dotyčný byl z trestného činu policií pouze obviněn.¹²³ Dle mého názoru autor zprávy zcela zřejmě porušil zásadu presumpce nevinu, protože z hlediska průměrného čtenáře, zpráva informuje o tom, že podezřelá osoba je jasně pachatelem zvláště závažného zločinu. I přesto, že v textu není zveřejněno jméno obviněného, nebude těžké ho identifikovat, protože je zde informace o tom, že obviněný je dvacetiletý kamarád zemřelého. Případná identifikace obviněného jeho okolím, může vést k mimořádné újmě způsobené obviněné osobě a jeho rodině. Autor, díky porušení zásady presumpce nevinu, tak přispěje k přesvědčení jeho okolí o vině této osoby, a to aniž by mu byla prokázána.

Často jsme svědky také porušování ochrany soukromí ze stran sdělovacích prostředků. O porušení práva na osobní soukromí jde zejména tehdy, jestliže někdo neoprávněně získává vědomosti o skutečnostech soukromého života jiné osoby, resp. jestliže takovéto informace dále rozšiřuje. Právo na soukromí je jedním ze základních lidských práv zakotvených v mnoha mezinárodních úmluvách, v českém právu pak přímo v Listině základních práv

¹²² Listina základních práv a svobod (2/1993Sb.), [online], 2013, [cit. 2012-10-24], článek 40 odst. 2, dostupné z WWW: <http://www.sbirkazakonu.info>

¹²³ HON, Zabil kamaráda, *Právo*, r. 2009, r. 18, [cit. 2013-01-16], č. 242

a svobod. Poskytování informací o účastnících trestního řízení, by mělo respektovat jejich právo na ochranu soukromí v souladu s článkem 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Zvláštní ochranu je třeba poskytovat těm účastníkům, kteří nejsou dospělí nebo jsou jinak zranitelní, stejně jako obětem, svědkům a rodinám podezřelých, obviněných nebo odsouzených. Právo na ochranu soukromí podle článku 8 Úmluvy by mělo obsahovat právo na ochranu totožnosti osob, které právě vykonaly tresty podle soudních rozsudků, ve vztahu k jejich předchozímu stíhání, pokud výslovně nedají souhlas k odhalení své totožnosti, nebo pokud ony samy nebo jejich předchozí stíhání nejsou ve veřejném zájmu nebo se takovými znovu nestaly.¹²⁴

Zajímavá je i otázka, zda rozdílným přístupem médií k různým kauzám nemůže zároveň docházet k porušení obecného zákazu diskriminace. Zástupci sdělovacích prostředků jsou ve svých sděleních povinni zdržet se stereotypů v popisování konkrétních skupin, respektive jejich příslušníků, neboť tímto svým jednáním by se dostali do rozporu s čl. 14 Úmluvy. Článek 14 Úmluvy se týká zákazu diskriminace a zní: „Užívání práv a svobod přiznaných touto Úmluvou musí být zajištěno bez diskriminace založené na jakémkoli důvodu, jako je pohlaví, rasa, barva pleti, jazyk, náboženství, politické nebo jiné smýšlení, národnostní nebo sociální původ, příslušnost k národnostní menšině, majetek, rod nebo jiné postavení.“¹²⁵ Médii uveřejněná zpráva nesmí vyvolávat nebo utvrzovat představy, že lidé náležející k určité rasové, národnostní, etnické nebo sociální skupině mají pro tuto svoji skupinovou příslušnost jiné postavení ve společnosti než ostatní.

Mimo zákonných úprav vytvářejí některá média i vlastní interní předpisy, jimiž se snaží svým pracovníkům nastavit a vštípit pravidla, jak informovat o národnostních a náboženských menšinách. Například v kodexu ČTK stojí: „Zmínek o rase, barvě pleti, náboženství, pohlaví, sexuální orientaci, nebo jakékoli tělesné nebo duševní chorobě se vystříháme, pokud nejsou v přímém vztahu k obsahu zprávy.“¹²⁶ Kodex MF DNES obsahuje antidiskriminační předpis v bodu číslo 3, kde je uvedeno, že „iDnes.cz a MF DNES se vyhýbá jakýmkoliv předsudkům a pejorativním výrazům ve spojení s rasou, národností,

¹²⁴ cit. Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, [cit. 2012-09-20], článek 8

¹²⁵ cit. Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, [cit. 2012-09-20], článek 14

¹²⁶ cit. *Kodex ČTK*. Česká tisková kancelář, [online], 2011, [cit. 2013-01-18], dostupné z WWW: <http://www.ctk.cz>

pohlavím, náboženským vyznáním, politickým přesvědčením, sexuální orientací či profesním a společenským zařazením.¹²⁷

Tyto kodexy jsou to však pouze teoretické předpisy. Jejich dodržování není vymahatelné a musí procházet kontrolou v samotných médiích.

5.4 Možné způsoby obrany

5.4.1 Právo na uveřejnění odpovědi a dodatečného sdělení

Právo na uveřejnění odpovědi a dodatečného sdělení jsou nástroje ochrany běžné v evropském mediálním právu. V českém právním řádu se vztahuje jak na média tisková, tak na média elektronická. Tyto instituty jsou zakotveny jak v zákonu tiskovém, tak v zákonu o provozování rozhlasového a televizního vysílání.

Institut odpovědi poskytuje osobě, o níž bylo v periodickém tisku uveřejněno tvrzení, jež se dotýkalo její cti, důstojnosti nebo soukromí, možnost vylicít předmětnou záležitost vlastními slovy a bránit se tak proti uveřejněným sdělením. Vydavatel je povinen na žádost této osoby odpověď uveřejnit. Odpověď se musí omezit na skutkové tvrzení, které uvádí na pravou míru nepravdivé nebo zkreslující informace, jež byly uveřejněny. Nelze požadovat uveřejnění opětovné odpovědi. Subjektem domáhajícím se uveřejnění odpovědi může být jak osoba fyzická, tak osoba právnická. Právo na uveřejnění odpovědi náleží po smrti dotčené fyzické osoby jejímu manželovi, dětem, popř. rodičům této osoby. Dotčený subjekt práva se proti uveřejněným sdělením může bránit také cestou obecných prostředků občanskoprávní ochrany, tj. podáním žaloby na ochranu osobnosti u soudu, jež mu umožňuje nejenom morální, ale i peněžitou satisfakci.¹²⁸ S žalobou na ochranu osobnosti bývá spjata i žádost o tiskovou opravu a následná žaloba, případně i trestní oznámení na podezření ze spáchání trestného činu dle ustanovení § 184 trestního zákoníku – pomluvy. Hranice mezi tak zvanou investigativní žurnalistikou a šířením pomluvy bývá mnohdy nejasná. Je však

¹²⁷ cit. MUSIL, M., *Chcete vidět náš etický kodex? Zde je*, Redakční blog, [online], 21. duben 2008, [cit. 2013-01-18], dostupné z WWW: <http://mfdnes.blog.idnes.cz>

¹²⁸ Zákon č. 46/2000 Sb., o právech a povinnostech při vydávání periodického tisku a o změně některých dalších zákonů, § 10

i v zájmu samotných novinářů, aby se ji naučili rozlišovat a nepřekračovali ji. Pokud ji překročí, ponесou za ni odpovědnost.¹²⁹

5.4.2 Právo na dodatečné sdělení

Tento institut je výrazem jedné ze základních zásad trestního práva a to zásady presumpce nevinny. Bylo-li ve sdělovacích prostředcích uveřejněno sdělení o trestním řízení nebo o řízení ve věcech přestupků, anebo ve věcech správních deliktů proti osobě, kterou lze podle tohoto sdělení ztotožnit, a toto řízení nebylo ukončeno pravomocným rozhodnutím, má tato osoba právo požadovat na vydavateli uveřejnění informace o konečném výsledku řízení. Vydavatel je povinen na žádost této osoby zprávu o pravomocném rozhodnutí jako dodatečné sdělení uveřejnit. Také zde je po smrti fyzické osoby dáno právo na dodatečné sdělení jejímu manželu a dětem, není-li jich pak jejím rodičům.¹³⁰

5.4.3 Podmínky pro uveřejnění dodatečného sdělení a u práva na odpověď

- uveřejnění ve stejném periodickém tisku
- informace musí být formou a rozsahem přiměřená napadenému sdělení
- s výslovným označením "odpověď" nebo "dodatečné sdělení"
- uveřejnění v témže jazyce, ve kterém bylo uveřejněno napadené sdělení
- s uvedením jména a příjmení nebo názvu osoby, která o uveřejnění žádá
- bezplatnost
- žádost musí být doručena vydavateli ve lhůtě 30 dnů od uveřejnění nactiutrhácného výroku
- uveřejnění odpovědi do 8 dnů ode dne doručení žádosti
- do 15 dnů od uplynutí lhůty stanovené pro uveřejnění možno podat žalobu na realizaci svého práva k soudu, jinak právo zaniká¹³¹

¹²⁹ Zákon č. 46/2000 Sb., o právech a povinnostech při vydávání periodického tisku a o změně některých dalších zákonů, § 10

¹³⁰ Zákon č. 46/2000 Sb., o právech a povinnostech při vydávání periodického tisku a o změně některých dalších zákonů, § 11

¹³¹ Zákon č. 46/2000 Sb., o právech a povinnostech při vydávání periodického tisku a o změně některých dalších zákonů, § 13, § 14

5.4.4 Náležitosti žádosti o uveřejnění odpovědi a žádosti o uveřejnění dodatečného sdělení

- písemná forma
- musí z ní být zřejmé, v čem se skutkové tvrzení, obsažené v uveřejněném sdělení, dotýká cti, důstojnosti nebo soukromí fyzické osoby, anebo jména nebo dobré pověsti právnické osoby
- uvedení návrhu znění
- žádost musí být vydavateli doručena ve lhůtě 30 dnů od uveřejnění napadeného sdělení
- žádost o uveřejnění dodatečného sdělení musí být vydavateli doručena nejpozději do 30 dnů od právní moci rozhodnutí, kterým bylo řízení pravomocně skončeno¹³²

Výjimky z povinnosti uveřejnit odpověď a dodatečné sdělení

- pokud by byl uveřejněním navrženého textu spáchán trestný čin nebo správní delikt
- uveřejnění navrženého textu je v rozporu s dobrými mravy
- napadené sdělení, popřípadě jeho napadená část, byla citací sdělení třetí osoby určeného pro veřejnost nebo jeho pravdivou interpretací a jako takové bylo označeno nebo prezentováno
- žádost o její uveřejnění směřuje vůči sdělení uveřejněnému na základě prokazatelného předchozího souhlasu osoby, která žádost podala
- jestliže ještě předtím, než mu byla žádost o jeho uveřejnění doručena, uveřejnil sdělení odpovídající dodatečnému sdělení z vlastního podnětu a dodržel přitom podmínky stanovené tímto zákonem¹³³

¹³² Zákon č. 46/2000 Sb., o právech a povinnostech při vydávání periodického tisku a o změně některých dalších zákonů, § 12

¹³³ Zákon č. 46/2000 Sb., o právech a povinnostech při vydávání periodického tisku a o změně některých dalších zákonů, § 15

Mediální zájem s sebou často prostřednictvím psychického tlaku přináší jakýsi trest pro odsouzené a nezasloužený trest pro ty, kdo byli soudem zproštěni viny nebo nebyli nikdy souzeni. To je však, bereme-li právní zásadu *nullum poena sine lege*, vyjadřující pravidlo, že nikdo nesmí být trestán bez zákonného podkladu, opravdu vážně, absolutně nepřijatelné. Medializace trestních případů dozajista není zákonnou sankcí za trestné činy a neměla by proto takovým způsobem působit, ani pro tento účel sloužit.

Představitelé sdělovacích prostředků často nemají ponětí o tom, jak probíhá trestní stíhání, nerozumí jednotlivým fázím a postupům, nevyznají se v právní terminologii, a přesto si dovolí situaci hodnotit a komentovat. Ojedinelý není ani případ předběžného vyřčení rozsudku nad obviněnou osobou. Je třeba se vyvarovat jakékoliv úvaze o vině obviněné osoby, neboť vina je věcí hodnocení, které náleží výlučně soudu. O osobě jako o pachateli konkrétního trestného činu je přípustné informovat veřejnost až po pravomocném odsuzujícím rozsudku soudu. Nepochopením meritu věci a zveřejněním nesprávných informací se následně zkreslí veřejnosti pravdivé informace. Vždy je třeba dbát na to, aby informace, které jsou veřejnosti prostřednictvím médií sdělovány, byly přesné, ověřené a ucelené. Neboť informace, které jednou médii proběhnou, již nenávratně zůstanou v podvědomí široké veřejnosti.¹³⁴

¹³⁴ JÄGER, P., MOLEK. P., *Svoboda projevu: demokracie, rovnost a svoboda slova*, Praha: Auditorium, s. 28

6. STALKING

6.1 Vymezení pojmu stalking

Výraz stalking vzešel z původního anglického slova „stalk“. Tento výraz, jak uvádí naše přední odbornice na problematiku stalkingu Ludmila Čírtková, označoval původně v řeči lovců stopování, přiblížení se k lovené zvěři. V průběhu 18. Století se stalking stal předmětem psychiatrických bádání. Psychiatr francouzského původu Philippe Pinel se svým žákem Esquirolelem se snažili o analýzu a objasnění patologické vazby na jinou osobu, která se projevovala umanutým obdivem či erotickou náklonností, tzv. erotomanie. Touto problematikou se zabýval i další francouzský psychiatr Gaëtan Gatian de Clérambault o téměř dvě století později. Tento odborník spatřoval motiv pronásledování v pocitu vlastní výjimečnosti, v pýše nebo narušeném kontaktu s realitou a ne nutně v nezpracované lásce, erotice nebo sexualitě jako tomu bylo u Pinela. Clérambault vytvořil model, podle kterého se řídí milostné pronásledování. První stádium bylo stádium pýchy, ve kterém je erotoman plný očekávání. Projevuje to formou namlouvání - dvoření. Následovalo stádium zklamání. Po předchozím neúspěchu erotoman pociťuje silné emoce zrady z odmítnutí. Na objekt svého zájmu reaguje nepřiměřeně, zahrnuje ho výčitkami a obviňováním, které se nezakládá na skutečnosti. Poslední stádium je stádium hněvu. Erotoman se uchyluje k hrozbám, k vydírání, agresi či dokonce ke mstě namířené proti objektu své touhy.¹³⁵

Od 80. Let nastal v této problematice významný posun, především se začal užívat pojem „stalking“ na místo pojmu erotomanie a nezkoumala ho jen psychologie a psychiatrie, ale stává se předmětem zkoumání dalších vědních oborů. Z čistě psychiatrického problému se stal problém kriminalistický.¹³⁶ Za zločin začal být stalking považován v 90. letech 20. století. Tehdy na sebe upoutal pozornost výzkumníků, která byla vyvolána případy pronásledování celebrit. Svou první velkou vlnu pozornosti vzbudil stalking v roce 1980. Dne 8. prosince tohoto roku byl zavražděn bývalý člen hudební skupiny Beatles John Lennon. Jeho vrahem byl jeho fanatický obdivovatel Mark David Chapman. Jen o rok později proběhl pokus o atentát na rezidenta Ronalda Reagana. Tento čin měl na svědomí fanoušek John Hinckley, který byl posedlý známou herečkou Jodie Foster. Hinckley proslul neúspěšnými pokusy se jí dvořit, neunesl její odmítnutí a pokusem o vraždu amerického prezidenta se chtěl

¹³⁵ ČÍRTKOVÁ, L., *Moderní psychologie pro právníky*, s. 54

¹³⁶ ČÍRTKOVÁ, L., VITOUŠOVÁ, P., *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: Příručka pro pomáhající profese*, s 148-152

zviditelnit. Dokonce jí před atentátem adresoval dopis, kde stálo: „...Jodie, v sekundě bych zanechal myšlenky na to, abych dostal Reagana, kdybych jen mohl získat tvoje srdce a prožít zbytek života s tebou...“¹³⁷ V souvislosti se stalkingem dne 18. Července roku 1989 společností značně otřásl příběh nadané mladé herečky Rebecy Schaeffer. Po celou její krátkou kariéru jí obtěžoval duševně chorý fanoušek. Po tři roky ji pronásledoval devatenáctiletý Robert John Bardo a ve vchodu do jejího Los Angeleského bytu ji smrtelně postřelil. Rebecce bylo pouhých jednadvacet let. Bardo, byl za její vraždu odsouzen k doživotnímu vězení. Od této tragické události se případy pronásledování objevovali v médiích stále častěji a jejich počty enormě rostly. Už se nejednalo jen o celebrity, tento problém se začal týkat i ostatních lidí. Důkazem toho jsou i prováděné výzkumy, které prokázaly spojitost stalkingu a domácího násilí, při kterém dochází k obtěžujícímu pronásledování ze strany intimních partnerů, bývalých i stávajících.¹³⁸

Vymezit pojem „stalking“ není jednoduchou záležitostí. Existuje mnoho definic tohoto pojmu. Záleží na tom, z jaké pozice na něj nahlížíme, pro jaký účel jej definujeme, jak ho různí autoři chápou, na základě které psychologické teorie vzniká a kde vzniká. Obecné definice jsou obširnější než definice právní, které v sobě zahrnují jen předpokládané a nejvíce nebezpečné formy takového jednání. Právní vymezení pojmu „stalking“ tkví v jeho vymezení pro účely postihu pachatele, který se tohoto společensky nebezpečného pronásledování dopouští.

Stalking je závažným sociálním problémem, kterému je nutné věnovat pozornost. V české republice doposud nikdo neprovedl dostatečně reprezentativní výzkum. Problematice nebezpečného pronásledování se nejvíce věnuje česká autorka doc. PhDr. Ludmila Čírtková, CSc. Ve své knize *Moderní psychologie pro právníky* se na místo obecných, univerzálních výpovědí o pachatelích, zločinech a jejich obětech, zaměřuje mimo jiné i na nové poznatky a otevřené otázky kolem domácího násilí a stalkingu. Její práce je založena na charakteristickém deliktově specifickém přístupu typickému pro forenzní psychologii současnosti.

L. Čírtková stalking charakterizuje jako: „...úmyslné, zlovolné pronásledování a obtěžování jiné osoby, které snižuje kvalitu jejího života a ohrožuje její bezpečnost. Přímým následkem stalkingu je závažné narušování soukromí, osobní svobody a lidské důstojnosti oběti. V závažných případech poškozují stalking duševní i tělesné zdraví oběti, či dokonce

¹³⁷ cit. MELOY, J. R., *The psychology of stalking: clinical and forensic perspectives*, [cit. 2012-09-13], s. 21

¹³⁸ MELOY, J. R., *The psychology of stalking: clinical and forensic perspectives*, s. 22-24

ohrožuje její život.¹³⁹ Forenzní psychologie považuje stalking za specifickou formu násilí. Hlavním znakem je nutkavé upnutí se známého nebo neznámého pachatele na určitou osobu, kterou pak systematicky a úporně obtěžuje projevy nevyžádané a nechtěné pozornosti. Pachatel terorizuje svou oběť prostřednictvím dopisů, telefonátů, textových zpráv nebo se vtírá do její blízkosti.¹⁴⁰

J. Reid Meloy, americký odborník na problematiku stalkingu přichází s velmi obecnou definicí pojmu stalking. Při vytváření této definice vycházel z klinických studií. Stalking popisuje jako: „...úmyslné, zlovolné a opakované pronásledování a obtěžování jiné osoby.“¹⁴¹

V psychologickém slovníku najdeme detailnější vymezení stalkingu než u Meloye. „Stalking je obtěžující nebo výhružné chování, kterého se pronásledující dopouští opakovaně tím, že svou oběť sleduje, objevuje se v místě jejího bydliště nebo v práci, vytrvale telefonuje, posílá písemné vzkazy či předměty, případně ničí majetek pronásledované osoby.“¹⁴²

Klíčovým znakem pro posuzování nebezpečného pronásledování a vyhodnocení motivace pachatele je především vztah k oběti. Početné studie se zabývají hlubším členěním variací pronásledování podle typu vztahu, který existuje mezi pronásledovatelem a jeho obětí. Podle empirických zjištění se pronásledování vyskytuje nejčastěji u těchto typů vztahů: osobní vztahy, pracovní vztahy a mediálně zprostředkované vztahy. „Na otázku, proč se v těchto vztazích objevuje fenomén pronásledování, odpovídají výzkumy zaměřené na motivaci pachatelů. Dle Paula Mullen (Boon a Sheridan, 2002) lze u pronásledovatelů identifikovat pět hlavních motivačních vzorců:

- reakce na odmítnutí,
- hledání intimity a blízkosti za každou cenu,
- ventilování hostility a nenávistnosti,
- pronásledování z nedostatku kompetencí řešit vzniklou situaci jinak,
- pronásledování jako důsledek predátorské (útočné) agresivity.¹⁴³

¹³⁹ cit. ČÍRTKOVÁ, L., *Moderní psychologie pro právníky*, [cit. 2012-09-28], s. 53

¹⁴⁰ ČÍRTKOVÁ, L., *Moderní psychologie pro právníky*, s. 53

¹⁴¹ cit. VÁLKOVÁ, H., Česká podoba stalkingu podle § 354 TrZ v širších než jen v trestně-právních souvislostech, *Trestněprávní revue*, 2009, č. 9, [cit. 2012-09-28], s. 257

¹⁴² cit. HARTL, P., HARTLOVÁ, H., *Velký psychologický slovník*, [cit. 2012-09-28], s. 548

¹⁴³ cit. ČÍRTKOVÁ, L., *Moderní psychologie pro právníky*, [cit. 2012-09-13], s. 66-67

Výše uvedené motivační vzorce mají praktický význam pro zacházení s pachatelem. Například pachatelé hledající intimitu a blízkost za každou cenu, trpí často vážnými duševními poruchami i psychotického rázu. Právní opatření bývají proto neúčinná, místo policejní intervence je vhodnější včasná spolupráce s psychiatry. Naopak u pronásledovatelů, u kterých dominuje reakce na odmítnutí, lze předpokládat respekt k formálním právním krokům.¹⁴⁴

6.2 Formy stalkingu

Formy stalkingu lze odvodit ze způsobu chování pachatele. L. Čírtková upozorňuje na fakt, že jednotlivá aktivita sama o sobě ještě nezakládá stalking, důležitá je skladba jako celku a řetězení těchto aktivit. Teprve pak můžeme rozhodnout, zda se skutečně jedná o stalking, tj. zda jsou naplněny jeho určující znaky.¹⁴⁵ Typické způsoby chování pronásledovatele a z toho vyplývající formy stalkingu rozděluje Čírtková následovně:

- Pokusy o kontaktování pomocí komunikačních prostředků

Tato forma stalkingu zahrnuje telefonování oběti, posílání textových zpráv (SMS), zasílání různých symbolických předmětů a vzkazů nebo zanechávání jich na místě, kde se oběť pohybuje, např. za stěrači jejího auta, na pracovním stole, v domovní schránce či dokonce v autě. Tyto projevy mohou mít zastrašující, vyhrožující ráz, ale také se může jednat „jen“ o vzkazy neutrální či s obsahem obdivu a lásky.

- Slídění, vyhledávání fyzické blízkosti oběti

Pachatel svou oběť neustále sleduje, pozoruje. Může hlídat místo jejího bydliště, trávit čas na místech, kde oběť tráví volný čas nebo na ní čekat po práci a pak ji sledovat celou cestu domů. Oběť situaci vnímá negativně, provází ji neustálý pocit, jako by ji někdo „dýchal na zátylek“.

- Osočování, osychické deptání a nátlak, znehodnocování

Pronásledovatel útočí na oběť např. pomouvačnými e-maily, které zasílá spolupracovníkům oběti, zveřejňuje lživé informace o oběti na internetu, objednává za ni produkty, podává inzeráty, že oběť prodává byt nebo poskytuje sexuální služby. Pachatel se snaží

¹⁴⁴ ČÍRTKOVÁ, L., *Moderní psychologie pro právníky*, s. 67

¹⁴⁵ ČÍRTKOVÁ, L., *Moderní psychologie pro právníky*, s. 60.

svou aktivitou dostat oběť pod tlak. Dalšími projevy mohou být: poškozování majetku, vniknutí do soukromí, útok na domácího mazlíčka oběti.

- Pokusy o kontakt přes třetí osoby

Až jedna třetina případů spadá pod tento styl, který je označován jako „stalking by proxy“. Pachatel obratně zmanipuluje okolí tak, že ho poštvé proti své oběti. Sám sebe stylizuje do role oběti a skutečné oběti pak nikdo nevěří a nenaslouchá. Okolí se snaží skutečné oběti domluvit, aby byla rozumná, a pronásledovatele ještě o jejích podniknutých krocích informuje.

- Fyzické násilí

Tato forma zahrnuje projevy násilí od lehčích forem jako je pokousání, poškrábání, kopance po těžší formy reprezentované např. najížděním autem, škracením, útokem pomocí zbraně, sexuálními útoky včetně znásilnění atd. U extrémního násilí je možno vysledovat zvláštní jev, a to že předchází ohlášení násilí, které bude následovat. Pachatel oběti oznámí co, jak a kdy jí hodlá udělat.

- Kyberstalking

Jedná se o zvláštní podobu stalkingu, tento pojem poprvé použil v roce 1999 Deirmenjian. Ten jej charakterizoval jako pronásledování v kybernetickém prostoru, neboli stalking prostřednictvím internetu. Řadíme sem např. zasílání nevyžádaných e-mailů, uveřejňování negativních zpráv o oběti na chatu, vyhrožování oběti po internetu, zavírování počítače, odcizení dat z počítače apod.¹⁴⁶

Není lehké stanovit přesnou hranici mezi normálním obtěžováním a jeho urputnější formou, která je trestně stíhatelným stalkingem. Někteří odborníci se přiklánějí k přesnému kvantifikovatelnému vymezení např. 8 – 10 pokusů o nevyžádaný kontakt. Jiní prosazují tzv. diagnostickou teorii počátku stalkingu. Podle této teorie je určující pocit oběti, že se cítí pronásledovaná a zažívá důvodné obavy o své soukromí.¹⁴⁷

¹⁴⁶ ČÍRTKOVÁ, L., *Moderní psychologie pro právníky*, s. 63

¹⁴⁷ ČÍRTKOVÁ, L., *Moderní psychologie pro právníky*, s. 63-65

Četnost výše uvedených forem jednání pachatele stalkingu je přehledně zaneseno v následující tabulce č. 1. Tabulka vychází z výzkumu, který provedl Voss v roce 2004.

Tabulka č. 1: Formy stalkingu¹⁴⁸

Chování stalkera	Četnost výskytu v procentech
Telefonuje oběti	85 %
Potuluje se v její blízkosti	68 %
Pokouší se jí kontaktovat přes třetí osoby	65 %
Vyptává se na ní v jejím prostředí	55 %
Postává před jejím domem	54 %
Zasílá jí dopisy	50 %
Zasílá sms	47 %
Sleduje oběť	44 %
Posílá jí dárky	43 %
Beze slova postává (vysedává) v její blízkosti	39 %
Zanechává jí vzkazy	35 %
Zasílá jí e-maily	35 %
Pronásleduje jí autem	35 %
Ničí její majetek	26 %
Vniká do jejího bytu	18 %
Zasílá jí šokující předměty	13 %
Objednává zboží či služby jménem oběti	10 %

¹⁴⁸ ČÍRTKOVÁ, L., *Moderní psychologie pro právníky*, s. 65

6.3 Typologie pachatelů

Existuje nespočet typologií pachatelů stalkingu. Některé klasifikují pachatele podle jejich charakteristiky, jiné podle vztahu pachatele a oběti. Liší se podle toho, pro jaké vědní disciplíny byly navrženy a dle svého účelu. Já zde uvádím jen některé, nejvíce se objevující typologie. Podle L. Čírtkové se většina studií forenzní psychologie snaží objasnit právě psychologii pachatele a utřídit ji dle jistých specifik do určitých typů. Přitom zohledňují kritéria jako typ oběti, předcházející vztah k oběti, motivace a osobnost pronásledovatele. Kombinací těchto kritérií v roce 1993 Holmes vytvořil šest základních typů pronásledovatelů s ohledem na jejich cíle. Jedná se o následující typy: celebrity stalker neboli pronásledovatel celebrit, domestic stalker neboli pronásledovatel ex-partnera, political stalker neboli pronásledovatel politiků, lust stalker neboli pronásledovatel z vášně, hit stalker neboli pronásledovatel ze zjištěné motivace, love-scorned stalker neboli pronásledovatel zhrzený a odmítnutý v lásce.¹⁴⁹

Nejznámější typologie pronásledovatelů pochází od Boona a Sheridana. Autoři přihlíží ke skutečnosti, že někteří stalkeri akceptují policejní opatření, a že jejich míra nebezpečnosti je různě vysoká. Jejich cílem bylo vyvinout přehlednou taxonomii pronásledovatelů, kterou by mohli využít policisté při řešení živých případů. Výsledkem jejich rozsáhlého výzkumného projektu čítajícího 124 skutečných případů, je popis čtyř základních typů pronásledovatelů, četnost jejich výskytu a také základní instrukce pro postup a řešení.¹⁵⁰

Níže uvádím stručnou charakteristiku rozlišených variant pronásledování podle Boona a Sheridana, jak ji interpretovala L.Čírtková.

- **Typ 1: pronásledování expartnerem**

Četnost výskytu činí 50 % všech případů pronásledování. Je zde značné riziko fyzického násilí ze strany pronásledovatele a není výjimkou, že pronásledování předcházelo domácí násilí. Pachatelé jsou vedeni negativními emocemi a jednají s tzv. horkou hlavou. Nevadí jim, že se stávají předmětem zájmu policie. Výhrůžky vůči oběti je třeba brát velice vážně. Doporučuje se eliminovat jakýkoli kontakt oběti s vyhrožovatelem.¹⁵¹

- **Typ 2: pronásledování umanutým (poblázněným) obdivovatelem**

¹⁴⁹ ČÍRTKOVÁ, L., *Moderní psychologie pro právníky*, s. 72

¹⁵⁰ ČÍRTKOVÁ, L., *Moderní psychologie pro právníky*, s. 73

¹⁵¹ ČÍRTKOVÁ, L., *Moderní psychologie pro právníky*, s. 74

Četnost výskytu je v rozmezí okolo 18 %. Podle věku se rozlišují dva podtypy: obdivovatel středního věku a mladý obdivovatel. Terč pronásledování je spíše „idolem“ než „obětí“. Idol tvoří středobod prožívání pachatele, vévodí v jeho fantazii. Pronásledovatel sice usiluje o kontakty s idolem, zvýšené riziko fyzické agrese zde obvykle přímo nehrozí. V případě mladého obdivovatele se doporučuje poradenství a psychologická intervence zahrnující práci s kognitivní složkou pronásledovatelovy osobnosti. U obdivovatelů středního věku se uplatňuje v zásadě týž postup doplněný o přerušování veškerých fyzických kontaktů s obětí (terčem nežádoucích projevů náklonnosti se totiž stávají často nové kolegyně na pracovišti atp.). Má-li pronásledovatel jiný pevný vztah, může pomoci také párová terapie.¹⁵²

- **Typ 3: fixovaný pronásledovatel s psychickými poruchami**

Četnost jevu bývá kolem 20% a dělení pachatele podle nebezpečnosti do dvou skupin. Méně nebezpečný fixovaný pronásledovatel se zaměřením zejména na ženy, se kterými přichází profesně do kontaktu. Projevuje příznaky poruchy osobnosti a chování (psychopatie), žije v představě o reálnosti ideálního vztahu a má pocit, že i oběť si žádá kontakt s ním. Má však náhled na realitu. Jen zřídka se uchyluje k silným hrozbám, bývá vynikajícím manipulátorem. Oběť by měla dát jasně najevo své odmítnutí, následně hledat právní pomoc a přerušit veškerý kontakt s pronásledovatelem.¹⁵³

Fixovaný pronásledovatel se zvýšenou nebezpečností se vyznačuje projevy vážnější psychické poruchy (epizodická schizofrenie). Je pravděpodobné, že byl již v péči psychiatrického zařízení anebo evidován policií pro své problematické chování. Nezřídka se v jeho anamnéze vyskytují sexuální nápadnosti i agresivní projevy. Bombarduje oběť pokusy o kontakt a při pronásledování má nevypočitatelné chování. Typickými oběťmi bývají osoby, které mají vyšší sociální status (např. profesor na univerzitě, herci). Obětem se v těchto případech doporučuje iniciovat psychiatrické či forenzní přezkoumání pronásledovatele. Samozřejmě také vyvarování se jakýchkoliv kontaktů s pronásledovatelem.¹⁵⁴

- **Typ 4: sadistický pronásledovatel**

Četnost výskytu se odhaduje na 12 %. Vždy jde o velmi vážnou situaci, neboť pachatel vykazuje velkou nebezpečnost. Hlavním znakem je snaha pronásledovatele zcela

¹⁵² ČÍRTKOVÁ, L., *Moderní psychologie pro právníky*, s. 74-75

¹⁵³ ČÍRTKOVÁ, L., *Moderní psychologie pro právníky*, s. 75

¹⁵⁴ ČÍRTKOVÁ, L., *Moderní psychologie pro právníky*, s. 75

kontrolovat život oběti, která eskaluje a vyústí v zastrašování oběti. Přitom postupuje pronásledovatel s nápadnou citovou chladností, okolí ho vnímá jako psychopatickou osobnost. K oběti se chová střídavě laskavě a násilně, oběť se pak v situaci neorientuje a cítí se zmatená. Výroky typu „Zemřeme spolu“ nejsou výjimkou. Oběti se doporučuje okamžitá izolace od pronásledovatele. Terapeutickou péči může potřebovat i oběť. Policie by si měla být vědoma faktu, že inteligentní sadista umí předvídat možné kroky podniknuté proti své osobě a minimalizovat tak riziko trestního stíhání. Stalker demonstruje znovu svou sílu a nadvládu nad obětí, protože dokazuje, že ho jen tak někdo v jeho počínání nemůže zastavit. Z tohoto důvodu je často nutné, aby se oběť tajně vytratila z jeho dosahu, neboť stalker má tendenci ji vyhledat a získat zpět pod svou kontrolu.¹⁵⁵

Australský autor P. E. Mullen sestavil pět kategorií stalkerů s ohledem na rizikovost pro oběť. Tyto skupiny nejsou zcela odděleny a zařazení do nich je podle autora záležitostí úsudku. Stejně jako u sexuálního obtěžování mohou pachatelé spadat do více než jednoho profilu nebo začínat jedním přístupem a skončit druhým. Typologie pronásledovatelů dle P. Mullena je:

1. Odmítnutý pronásledovatel

Tento profil je vůbec nejčastější. Odmítnutý stalker je posedlý bývalým partnerem, jímž byl ukončen jejich vztah. Záleží na reakci oběti, záměry stalkera se mohou měnit a odmítnutý stalker se obvykle odpoutává se silným pocitem ztráty, hněvu, žárlivosti, frustrace, smutku a pomsty. Tento pachatel bývá většinou velmi narcistický a může se cítit odmítnutím poníženy. Jak k tomuto podotýká L. Čírtková, odmítnutí nemusí být jen ve vztahu intimním, může se jednat o vztah pracovní, rodinný nebo terapeutický. V mnoha případech mají tyto typy slabé sociální schopnosti a mohou také při pronásledování zaútočit. Násilné chování pronásledovatele v bývalém vztahu s obětí je také dost časté.¹⁵⁶

2. Zlostný pronásledovatel

Tento typ hledá způsob jak se pomstít někomu, kdo mu přivodil domnělé nebo skutečné zranění či jinou újmu. Pronásledovatel vnímá oběť jako někoho podobného člověku z minulosti, jež ho utiskoval a ponižoval a jeho obtěžování mu přináší satisfakci za takové jednání. Stalker oběť obviňuje z vlastních neúspěchů, přičemž je paranoidní, může být

¹⁵⁵ ČÍRTKOVÁ, L., *Moderní psychologie pro právníky*, s. 75-76

¹⁵⁶ ČÍRTKOVÁ, L., *Moderní psychologie pro právníky*, s. 98

posedlý a vytrvalý. Zatímco se tento typ vůbec neuchyluje k fyzickému násilí, rád oběti vyhrožuje. Obvykle používá výhrůžky např. podání trestního stíhání, krádeže, poškození majetku, zabití domácích zvířat, píše dopisy nebo jiné vzkazy na autě nebo obydlí oběti.¹⁵⁷

3. Predátorský pronásledovatel

Je nejméně častý typ ze stalkerů, stejné vzorce chování se vyskytují i u některých sexuálních deviantů. Pachatel je motivován touhou po sexuálním uspokojení a pocitem moci nad obětí. Tento pachatel má slabé sociální citění a obvykle má nižší stupeň inteligence. Není u něho podmínkou přímý kontakt s obětí během sledování. Tento pachatel se plně zaměstnává dozorem nad obětí, obscénními telefonními hovory, voyeurismem, fetišismem, sexuálním masochismem a sadismem, exhibicionismem. Oběti může být někdo pronásledovatelem známý nebo úplně cizí člověk.¹⁵⁸

4. Hledač intimity

Tento typ se snaží vybudovat s obětí intimní láskyplný vztah. Pronásledovatelé mohou mít bludy o zamilovanosti oběti do nich, což je klasická erotomanie. Mohou interpretovat jakoukoliv odezvu oběti jako povzbuzování v jejich počínání i v případě, že se jedná o negativní reakci. Jedná se o pachatele, který silně touží po uznání veřejně známou osobou. Pronásledovatelé se sytí fantaziemi o vzájemném, opěťovaném vztahu, agresivní chování zde absentuje. Vyhledavači intimity mívají obvykle prázdný život a smyšlený vztah je zpravidla jediným v jejich momentálním životě.¹⁵⁹

5. Nekompetentní nápadník

Nevhodný nápadník touží především po kontaktu a intimním vztahu s obětí, ale má snížené sociální a nápadnické schopnosti. Tento stalker je méně vytrvalý než ostatní. Obvykle rychle přestane svou oběť otravovat, pokud je mu pohroženo právními kroky anebo po domluvě. Bohužel svou pozornost jen přesměruje a pronásledování pocítí jiný objekt jeho touhy.¹⁶⁰

Následující tabulka názorně zaznamenává vyjmenované typy pronásledovatelů v kontextu na vyšší rizika, která v sobě zahrnují. Při posuzování perzistence je pravidlem: čím

¹⁵⁷ ČÍRTKOVÁ, L., *Moderní psychologie pro právníky*, s. 98

¹⁵⁸ ČÍRTKOVÁ, L., *Moderní psychologie pro právníky*, s. 98

¹⁵⁹ ČÍRTKOVÁ, L., *Moderní psychologie pro právníky*, s. 98

¹⁶⁰ ČÍRTKOVÁ, L., *Moderní psychologie pro právníky*, s. 98

je doba pronásledování delší, tím je menší pravděpodobnost, že samo odezní. Pojem moderované riziko, které se v tabulce také vyskytuje znamená, že je ovlivňované dalšími okolnostmi v závislosti na působení aktuálních faktorů.¹⁶¹

Tabulka č. 2: Rizikovitost pronásledování v závislosti na typu pachatele.¹⁶²

Domény rizika	Odmítnutý pronásledovatel	Zlostný pronásledovatel	Predátorský pronásledovatel	Hledač intimity	Nekompetentní nápadník
	Riziko				
Napadení	Vysoké	Nízké	Vysoké	Nízké	Nízké
Vyhrožování	Vysoké	Vysoké	Nízké	Moderované	Vysoké
Perzistence	Moderované	Moderované	Nízké	Vysoké	Nízké
Psych. a soc. poškozování oběti	Vysoké	Vysoké	Vysoké	Moderované	Nízké
Opakování vůči nové oběti	Vysoké	Moderované	Vysoké	Nízké	Vysoké

Riziko fyzického napadení oběti je vysoké u odmítnutého a predátorského typu, riziko vyhrožování je nízké u predátora a hledače intimity, příznivější prognóza pro riziko perzistence je přítomna u nekompetentního typu, vysoké riziko pronásledování zacílené na nové oběti je u odmítnutého, nekompetentního a predátorského typu a riziko psychické a sociální poškozování oběti je vysoké u odmítnutého, zlostného a predátorského typu.

6.4 Oběti stalkingu

Z psychologického pohledu je stalking specifickou záležitostí u jeho pachatelů, u obětí však osobnostní charakteristiky většinou zkoumány nejsou. Obětí stalkera se může stát prakticky kdokoli, a to nezávisle na svém sociálním původu a individuálních sklonech. Mnohem častěji se však oběťmi stávají ženy než muži. Častými oběťmi jsou rovněž osoby osamocené, tzv. single nebo osoby, které ukončily se stalkerem partnerský vztah. Velké riziko

¹⁶¹ ČÍRTKOVÁ, L., *Moderní psychologie pro právníky*, s. 99

¹⁶² ČÍRTKOVÁ, L., *Moderní psychologie pro právníky*, s. 99

že se stanou obětí stalkera představují také osoby, které pracují v exponovaných profesích. Máme na mysli nejen slavné umělce, politiky a moderátory, nýbrž i osoby, které mají v důsledku své profese těsnější kontakt s lidmi, např. lékaři, advokáti, soudci, profesori.¹⁶³

Stalking představuje pro postiženou oběť chronický stres, který může vyvolávat fyzické či duševní onemocnění. Toto tvrzení vyplývá ze studií, které se zabývaly důsledky stalkingu na oběť. Tyto studie prokázaly, že pronásledované osoby mají často závažné zdravotní potíže a že trpí symptomy posttraumatické zátěže, depresí, všeobecným strachem nebo jinými psychickými poruchami.¹⁶⁴ Podle výzkumu, který provedl Wondrak, oběti nejčastěji na stalking reagují takto:

- 53 % obětí změní své pracovní působiště,
- 39 % obětí změní své bydliště,
- 25 % obětí pomýšlí na sebevraždu,
- 15 % obětí prožívá konflikt ve svém sociálním okolí.¹⁶⁵

U obětí stalkingu lze zaznamenat i imulzivní chování, potíže s pamětí, emoční labilitu, závratě i bolesti hlavy.¹⁶⁶ Podle psychologičky A. Buskotte, může nastat i varianta, kdy se oběť se svým problémem svěřá přátelům a ti se jí vysmějí, místo aby jí pomohli. Oběť tak postupně eliminuje veškeré kontakty s nimi a uzavře se do sebe. Cítí-li se oběť silně ohrožená, může dokonce úplně přestat vycházet z domu a vzdát se všech aktivit mimo domov, které do té doby dělala.¹⁶⁷ Stalking může na oběti zanechat psychické následky, které se mohou projevit poruchou, která je spojována s traumatem z katastrofické události. M. Vágnerová ve své knižní publikaci *Psychopatologie pro pomáhající profese* uvádí definici PTSP. „Posttraumatické poruchy jsou reakcí na jednorázový traumatizující zážitek nebo na déletrvající stresovou situaci. Jsou charakteristické znovuprožíváním a přetrváváním této události ve vědomí, spojené s intenzivním strachem, pocitem bezmoci, hrůzy a potřebou vyhnout se podnětům, které mohou být s touto zkušeností spojeny.“¹⁶⁸

¹⁶³ DRESSING, H., MAULK-BACKER, H., GASS, P., *Posuzování stalkingu z kriminalistického a psychiatrického hlediska* [online], 28. 11. 2007, [cit. 2013-01-05], dostupné z: <http://www.ipravnik.cz>

¹⁶⁴ DRESSING, H., MAULK-BACKER, H., GASS, P., *Posuzování stalkingu z kriminalistického a psychiatrického hlediska* [online], 28. 11. 2007, [cit. 2013-01-05], dostupné z: <http://www.ipravnik.cz>

¹⁶⁵ ČÍRTKOVÁ, L., VITOUŠOVÁ, P., *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: Příručka pro pomáhající profese*, s. 148-152

¹⁶⁶ VZINOVÁ, D., PREISS, M., *Psychické trauma a jeho terapie (PTSD): psychologická pomoc obětem válek a katastrof*, s. 71

¹⁶⁷ BUSKOTTE, A., *Z pekla ven: žena v domácím násilí*, s. 53

¹⁶⁸ cit. VÁGNEROVÁ, M., *Psychopatologie pro pomáhající profese* [cit. 2013-01-05], s. 425

K výše popsaným negativním dopadům stalkingu na oběť je nutno zdůraznit i přítomnost dalších negativních vlivů, které se mohou u tohoto jevu vyskytnout, jedná se zejména o materiální újmu např. v podobě investic do zabezpečovacího zařízení na ochranu proti stalkerovi, ztrátě výdělku v důsledku ztráty zaměstnání, nákladů na přestěhování nebo dopravu do nové práce, likvidaci škod na majetku, částky vydané na financování právních zástupců při podniknutí právních kroků proti stalkerovi. Pronásledovatel se může uchýlit k fyzickému útoku. Násilí může být namířeno jak proti samotné oběti, tak proti jejímu majetku. Stalkingem mohou být zprostředkovaně postihnuty i další osoby v okolí primární oběti. V tomto případě mluvíme o sekundární viktimizaci.¹⁶⁹

Nutno dodat, že oběti mají různou frustrační toleranci, tzn. míru odolnosti vůči všem zátěžovým situacím. Frustrační tolerance závisí jednak na vrozených předpokladech, jednak na dosažené vývojové úrovni, ale též na individuálních zkušenostech a celkovém aktuálním stavu jedince. Funguje i tzv. genderový efekt, což znamená, že se projevují rozdíly ve vnímání nebezpečí u osob různého pohlaví. Obvykle se ženy cítí ohroženy dříve než muži.

6.4.1 Jak se bránit – prevence stalkingu

„Stalking představuje komplexní psychologický a sociální děj, za kterým se skrývají různé motivy, emoce, jednání, interakce a také různé varianty psychopatologie. Případ od případu vykazuje rovněž různou dynamiku. Při zvážení všech těchto aspektů je zřejmé, že nemůže existovat jedna strategie, kterou bychom mohli použít univerzálně u všech případů pronásledování.“¹⁷⁰

Cíle obrany jsou jasné: zajištění fyzické bezpečnosti oběti a pokud možno zastavení stalkingu. Existuje hned několik možností, jak se bránit pronásledování. Lze doporučit následující rady:

- **Důsledně ignorovat pokusy o kontakt**

Základní pravidlo zní: s pronásledovatelem vůbec nemluvit, nekomunikovat.

- **Nepodceňovat nebezpečí**

Vyhýbejte se osamělým místům a místům pravděpodobného setkání. Vhodná je, též instalace bezpečnějšího zavírání dveří např. řetízek. Dobrou volbou je také alarm nebo

¹⁶⁹ BUSKOTTE, A., *Z pekla ven: žena v domácím násilí*, s. 52-53

¹⁷⁰ cit. ČÍRTKOVÁ, L., *Moderní psychologie pro právníky*, [cit. 2012-10-05], s. 89

kamerový systém. Myslete i na ochranu svého počítače před kyberstalkingem. Program Firewall pomáhá zabránit škodlivému softwaru a útočnickům v přístupu k počítači prostřednictvím sítě.

- **Stalking dokumentovat**

Toto pravidlo by mělo být dodrženo vždy, ať osoba zvolí jakýkoliv jiný postup v kombinaci s tímto. Je dobré dokumentovat všechny incidenty včetně dat, jmen, svědků, času a apod. Obtěžující e-maily zálohovat, i když jsou anonymní.

- **Stalking zveřejnit**

Svěřte se někomu ze svého okolí. Vhodné je předat také fyzický popis popř. fotku člověka, který vás obtěžuje, rodině, přátelům atd. Než se vaším případem začne zabývat policie, dávejte si pozor.

- **Hledat pomoc a podporu**

Možnost se obrátit na Policii ČR (158), Městskou policii (156) nebo zavolat na krizovou linku Bílého kruhu bezpečí (257 317 110), promluvit si s odborníky nebude v žádném případě na škodu. Policie je povinna trestní oznámení přijmout a zabývat se jím.

6.4.2 Institut krátkodobé ochrany

Oběť stalkingu může za splnění zákonem stanovených podmínek využít institutu „krátkodobé ochrany“, kterou provádí útvary Policie České republiky. O krátkodobé ochraně rozhoduje ředitel krajského ředitelství Policie ČR na základě návrhu specialistů ze služby kriminální policie a vyšetřování krajského ředitelství PČR. Krátkodobá ochrana oběti stalkingu přichází v úvahu v odůvodněných případech, kdy oběti zřejmě hrozí újma na zdraví nebo jiné vážné nebezpečí. Vztahuje se v odůvodněných případech i na osoby blízké osobě, které je poskytována krátkodobá ochrana (v případech sekundární viktimizace).

Krátkodobá ochrana může mít následující formy nebo jejich kombinace:

- dočasná změna pobytu osoby

Podstata dočasné změny pobytu spočívá v přemístění chráněné osoby na „bezpečné“ místo.

- použití zabezpečovací techniky
Jedná se o primární formu ochrany. Policie v místě bydliště instaluje např. alarm.
- preventivní činnost – rozumí se jí souhrn opatření a doporučení směřujících k odvrácení rizika hrozícího chráněné osobě.
- fyzická ochrana
Fyzická ochrana je spíše doplňkovou formou, užívá se ve vážnějších případech. Ochrana bezpečnosti osoby je zabezpečována přítomností policisty v místech výskytu závažného rizika chráněné osobě nebo prostřednictvím odvrácení bezprostředně hrozícího útoku na život či zdraví chráněné osoby.¹⁷¹

6.5 Falešné oběti stalkingu

I u stalkingu se můžeme setkat s takzvanými falešnými oběťmi. Jsou to osoby, jež se z různých pohnutek prezentují jako oběti nebezpečného pronásledování, ačkoliv pachatel ani trestný čin ve skutečnosti neexistují. Další pojmenování, jež se pro tuto skupinu používají, jsou nepravá oběť, falešná oběť, údajná oběť nebo předstírající oběť. Ke konci 20. století byl odborníky zaveden pojem „syndrom falešné viktimizace - SFV“.¹⁷²

Syndrom falešné viktimizace zahrnuje dvě skupiny osob: první skupina svou viktimizaci předstírá cíleně a vědomě, kdežto osoby spadající do druhé skupiny mají opravdu pocit, že se staly obětí pronásledování. U druhé skupiny je na vině zhoršený kontakt s realitou, jedná se tedy o osoby s narušenou psychikou. Stejně jako pachatelé, i oběti se staly objektem zájmu řady výzkumníků. Například P. E. Mullen a další australští vědci zkoumali vzorek 150 osob, které prošli jejich klinikou a roztřídili falešné oběti do pěti kategorií:

1. **Pachatelé vydávající se za oběti stalkingu** – zde je patrná záměna rolí. Může jít o bývalého partnera/partnerku skutečné oběti, který(á) neunesl(a) rozchod, protože se špatně vyrovnává s odmítnutím, je veden(a) touhou po pomstě vedoucí ke smyšleným obviněním svého ex-partnera/partnerky.
2. **Duševně nemocní s bludy** – jak název napovídá, na straně údajné oběti je přítomna duševní porucha. Takový člověk se mylně domnívá, že jej někdo pronásleduje. Je to způsobeno paranoidními stavy, perzekučními bludy nebo erotomanií.

¹⁷¹ ÚTVAR SPECIÁLNÍCH ČINNOSTÍ SKPV, *Krátkodobá ochrana – otázky a odpovědi* [online], 2010 Policie ČR [cit. 2013-01-02], dostupné z WWW: <http://www.policie.cz>

¹⁷² ČÍRTKOVÁ, L., *Moderní psychologie pro právníky*, s. 102

3. **Bývalé oběti stalkingu** – zde nejde o smyšlený proces, ale o zvýšenou citlivost na některé sociální jevy z důvodu minulé viktimizace. Tyto „oběti“ se nemohou zbavit předešlé zkušenosti pronásledování a odnášejí si ji do nových vztahů. Toto počínání je nevědomé.
4. **Umělé oběti stalkingu** – předstírají symptomy viktimizace, aby mohly těžit z pozice oběti. Cílem je získat pozornost a zájem okolí předstíráním psychické i fyzické újmy.
5. **Simulující oběti stalkingu** – tento typ je podobný předchozímu, opět jde o získání výhod plynoucích z pozice oběti. Tyto osoby ovšem nemají zájem o získání pozornosti okolí, ale o získání finančních nebo jiných výhod.

Falešné oběti nejsou problémem jen v případech nebezpečného pronásledování, ale vyskytují se i u dalších trestných činů. Falešné oběti představují pro práci policistů a jiných složek, které se trestnými činy zabývají, značné komplikace při výkonu jejich práce. Ne všechny falešné oběti jsou jen obyčejní „podvodníci“, kteří se snaží ze svého jednání profitovat. Mnoho z nich trpí psychickými poruchami osobnosti. Smýšlení takovýchto příběhů může být způsobem voláním o pomoc. Je vhodné snažit se při práci s údajnou obětí vybudovat vztah založený na důvěře, abychom mohli případně poskytnout správnou odbornou pomoc.¹⁷³

¹⁷³ ČÍRTKOVÁ, L., *Moderní psychologie pro právníky*, s. 103

7. PRÁVNÍ ÚPRAVA STALKINGU V ČESKÉ REPUBLICE

S přibývajícimi případy stalkingu, které končily pro oběť tragicky, rostla potřeba vytvoření právního rámce, jenž by tuto problematiku náležitě ošetřil. Po celém světě se postupně začaly formovat zákony upravující problematiku nazývanou „stalking“ ve Velké Británii a USA, „neodbytné pronásledování“ v Rakousku, „obtěžování“ v Německu a „nebezpečné pronásledování“ v České republice.¹⁷⁴ Významné místo v působení proti stalkingu zaujímají normy trestního práva. Nejen, že působí preventivně na osobu potenciálního pachatele, kterého většinou hrozba trestu od stalkingu odradí, ale také mají represivní účinek, jenž stalker pocítí, když čin skutečně spáchá. Pro zajímavost uvádím, že v USA byl stalking trestným již od roku 1990.

V České republice byla oproti ostatním evropským zemím specifická podoba násilí formou stalkingu dlouhodobě opomíjena. Důkazem toho je fakt, že skutková podstata trestného činu nazvaného nebezpečné pronásledování, jež se týká právě stalkingu, byla zakomponována až do novely trestního zákona s účinností ode dne 1. ledna 2010. Konkrétně jej najdeme v právním předpise nazvaném trestní zákoník č. 40/2009 Sb. (dále jen „TZ“) v ustanovení pod § 354.¹⁷⁵ Tento paragraf dává do rukou orgánu Policie České republiky zcela nový nástroj pro boj se stalkingem.

Před nástupem nového trestního zákoníku platil zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, který trestný čin nebezpečné pronásledování sice neobsahoval, ale umožňoval postih řady jednání, která bylo možno pod pojem nebezpečné pronásledování podřadit. Stalker mohl být volán k trestní odpovědnosti za trestný čin maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání (§ 171), omezování osobní svobody (§ 231), zbavení osobní svobody (§ 232), násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci (§ 196, § 197), pomluvu (§ 206), výtržnictví (§ 202), týrání zvířat (§ 203), týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě, vydírání (§ 235), porušování domovní svobody (§ 238), porušování tajemství dopravovaných zpráv (§239), poškození a zneužití záznamu na nosiči informací (§ 257a), sprejerství (§ 257b); vše trestního zákona. Dojde-li v důsledku stalkingu k újmě na zdraví nebo smrti, pachatel bude

¹⁷⁴ VÁLKOVÁ, H., Česká podoba stalkingu podle § 354 TrZ v širších než jen v trestně-právních souvislostech. *Trestněprávní revue*, 2009, č. 9, s. 257-263

¹⁷⁵ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

postihován za ublížení na zdraví (§ 221, § 222) nebo za vraždu (§ 219), vše trestního zákona.¹⁷⁶ Ze zkušeností aplikační praxe však vyplývá, že zpravidla byl incident vykazující znaky stalkingu posuzován podle § 49 zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích, jako přestupek proti občanskému soužití.¹⁷⁷

Novela trestního zákona je snahou o překonání roztržičnosti a neúplnosti dosavadní právní úpravy vztahující se k problematice stalkingu. Trestní zákoník zavádí samostatný paragraf pro trestný čin nebezpečného pronásledování.

7.1 Zařazení stalkingu do systematiky Trestního zákoníku

Trestný čin nebezpečného pronásledování (§ 354 TZ) je zařazen mezi trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných v hlavě desáté, v podskupině trestných činů narušujících soužití lidí v dílu pátém. Zákonodárce tímto zařazením jistě chtěl vyjádřit zájem na ochraně nerušeného mezilidského soužití, které § 354 nepochybně sleduje. Ochrana nerušeného mezilidského soužití konkretizována u tohoto trestného činu ochranou tělesné a duševní integrity, osobní svobody a soukromí jedince je objektem trestného činu nebezpečného pronásledování. Trestný čin nebezpečného pronásledování spadá pod trestné činy, které lze stíhat pouze se souhlasem poškozeného, je-li mezi poškozeným a stalkerem zjednodušeně řečeno vztah osoby blízké. Poškozený může vzít souhlas s trestním stíháním kdykoliv zpět. Existují výjimky, kdy nesouhlasu poškozeného není třeba a to v případě, byla-li takovým činem způsobena smrt nebo poškozený není schopen udělit souhlas pro duševní chorobu nebo poruchu, pro kterou byl zbaven/omezen způsobilosti k právním úkonům, je-li poškozeným osoba mladší 15 let či z okolností je jasné, že souhlas nebyl dán nebo vzat zpět v tísní vyvolané nátlakem, výhrůžkou, závislostí nebo podřízeností.¹⁷⁸ Z hlediska dělení trestných činů na zločiny a přečiny bude nebezpečné pronásledování dle v 354 TZ posuzováno pouze jako úmyslný přečin, nikoliv zločin.¹⁷⁹ Důvodem je výše sazby, kterou je tento trestný čin vymezen, neboť i u jeho kvalifikované skutkové podstaty činí nejvýše tři roky.

Další výklad není možné, s ohledem na řešenou problematiku, pojmout jinak než seznámením se zněním ustanovení § 354 TZ., které nese název nebezpečné pronásledování.

¹⁷⁶ Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů

¹⁷⁷ STRÍLKOVÁ, P., FRYŠTÁK, M., *Vykázání jako prostředek ochrany před domácím násilím*, s. 28

¹⁷⁸ Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním § 163a odst. 1

¹⁷⁹ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 14 odst. 2

Podle tohoto ustanovení je možné postihnout pachatele, který jinou osobu dlouhodobě pronásleduje tím, že:

- jí vyhrožuje ublížením na zdraví nebo jinou újmu nebo osobám jí blízkým,
- vyhledává její osobní blízkost nebo ji sleduje,
- vytrvale ji prostřednictvím prostředků elektronických komunikací, písemně nebo jinak kontaktuje,
- omezuje ji v jejím obvyklém způsobu života, nebo
- zneužije jejích osobních údajů za účelem získání osobního nebo jiného kontaktu.¹⁸⁰

7.2 Rozbor skutkové podstaty TČ nebezpečné pronásledování

72.1 Objekt a objektivní stránka

Objektem tohoto trestného činu je zájem na klidném mezilidském soužití lidí, nenarušovaném nebezpečnými vyhrůžkami, pronásledováním a jiným závažným obtěžováním a omezováním v obvyklém způsobu života.

Objektivní stránka trestného činu nebezpečného pronásledování zahrnuje dlouhodobé pronásledování jiného prováděné v konkrétních, zákonem taxativně stanovených formách jednání, které jsou způsobilé v jiném vzbudit důvodnou obavu o jeho život nebo zdraví nebo o život a zdraví osob jemu blízkých. Společným znakem těchto forem je v souhrnu záměr jiného obtěžovat tak intenzivně, že to již ohrožuje jeho psychickou a v některých případech i fyzickou integritu.¹⁸¹

„Důvodnou obavou se zde rozumí obava objektivně způsobilá vyvolat vyšší stupeň obav, úzkosti nebo jiného tísnivého pocitu ze zla, kterým je na poškozeného působeno, přičemž však není nutné, aby takový pocit v poškozeném skutečně vyvolala. Za důvodnou obavu o zdraví své nebo osoby blízké je třeba považovat nejen obavu o zdraví fyzické, ale také obavu ze způsobení psychických poruch.“¹⁸²

¹⁸⁰ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 354

¹⁸¹ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, § 354

¹⁸² cit. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. listopadu 2011, sp. zn. 8 Tdo 1503/2011, uveřejněné v Souboru trestních rozhodnutí Nejvyššího soudu [online], roč. 2011, [cit. 2012-11-18], dostupné z WWW: <http://www.judikaty.info>

Pojem osoby blízké je vymezen v ustanovení § 125 TZ následovně: „Osobou blízkou se rozumí příbuzný v pokolení přímém, osvojitel, osvojenec, sourozenec, manžel a partner; jiné osoby v poměru rodinném nebo obdobném se pokládají za osoby sobě navzájem blízké jen tehdy, kdyby újmu, kterou utrpěla jedna z nich, druhá důvodně pociťovala jako újmu vlastní.“¹⁸³

Strach je subjektivní pocit, a proto můžou nastat situace, že to, co by jiného normálně vyděsilo, v druhém obavy nevyvolá. V případě, že by jednání nebylo způsobilé vzbudit důvodnou obavu v oběti stalkingu, nepůjde o trestný čin dle § 354 trestního zákoníku.¹⁸⁴

Jak jsme si mohli povšimnout, zákonodárce postihuje pouze nejzávažnější formy stalkingu. Pro všechny formy je pak společné, že musí jít o dlouhodobé pronásledování jiného. Doposud nebyl vydán žádný metodický pokyn k vymezení dlouhodobosti. Dle současné dohodnuté praxe se jedná o zhruba 4 až 6 týdnů, tedy minimálně měsíc. Proto nemůže být za trestný čin nebezpečného pronásledování považováno jednorázové nebo nahodilé jednání osoby, které by jinak znaky trestného činu stalkingu naplňovalo. K tomu, aby mohlo dojít k obvinění pachatele ze stalkingu, musí být jednoznačné, že pronásledovatel tak činí evidentně proti vůli oběti a pronásledování oběti je intenzivní. K naplnění intenzity se však nevyžaduje stupňování pachatelova chování, to znamená, že není nutné, aby jednání stalkera eskalovalo a postupně tak zahrnovalo větší intenzitu nebezpečného pronásledování.¹⁸⁵

Výhrůžkou ve smyslu §354 odst. 1 písm. a) se rozumí takové protiprávní takové protiprávní (nedovolené) jednání, které je objektivně způsobilé vzbudit důvodnou obavu, aniž je ovšem nutné takovou důvodnou obavu u poškozeného skutečně vyvolat. Obsah výhrůžky je zde konkretizován ublížením na zdraví nebo jinou újmu. Zákonný znak spočívající ve výhrůžce jinou újmu může zahrnovat různé způsoby vyhrožování např. narušení sexuální integrity, rodinného soužití, způsobení škody na majetku, na odborné pověsti apod. Záleží vždy na okolnostech případu vyhrožování ublížením na zdraví nebo jinou újmu, zejména na tom, jaké povahy a nebezpečnosti jsou výhrůžky, jak se pachatel při výhrůžkách choval, jaké byly jeho fyzické, duševní i osobnostní charakteristiky, jaké následky zanechaly na poško-

¹⁸³ cit. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, [cit. 2012-11-18], § 125

¹⁸⁴ JELÍNEK, J. a kol., *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou, 3. aktualizované vydání podle stavu k 1. 10. 2012*, s. 978

¹⁸⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. listopadu 2011, sp. zn. 8 Tdo 1503/2011, uveřejněné v Souboru trestních rozhodnutí Nejvyššího soudu [online], roč. 2011, [cit. 2012-11-18], dostupné z WWW: <http://www.judikaty.info>

zeném a jeho širší okolí apod.¹⁸⁶ Výhrůžka musí být míněna vážně, ne v žertu. Taková výhrůžka může směřovat buď přímo proti poškozenému, anebo mu může být vyhrožováno způsobením ublížení na zdraví nebo jiné újmy osobám jemu blízkým, čímž je pronásledován poškozený, neboť se u něj vyvolává strach o zdraví a bezpečí takových blízkých osob. Pokud je vyhrožování doprovázeno chováním, které ilustrovalo odhodlání pachatele výhrůžky splnit, bude též možno dovodit, že taková výhrůžka je způsobilá vzbudit důvodnou obavu skutečně vyvolat.¹⁸⁷

Vyhledávání osobní blízkosti a sledování osoby ve smyslu § 354 odst. 1 písm. b) zahrnuje celou řadu nejrůznějších způsobů slídění, obtěžování, dotírání, doprovázení, pozorování. Záměrem zákonodárce je ochrana jedince před závažnými útoky do jeho soukromí. Uvažujeme-li, že pachatel se tohoto trestného činu dopouští tím, že jiného sleduje, vždy musí jít o sledování zjevné, o němž sledovaná osoba ví, jinak důvodná obava opět vyvolána u oběti nebude.¹⁸⁸

Pod vytrvalým kontaktem prostředky elektronické komunikace, písemně nebo jinak dle § 354 odst. 1 písm. c) můžeme podřadit zasílání nevyžádaných e-mailů, zahlcování elektronické pošty spamy, nakažení počítače viry, opakované vzkazy, nevyžádaná volání na mobilní telefon nebo pevnou linku, posílání dopisů, pohlednic, zasílání dárků. Patří sem rozličné formy možných, soustavných kontaktů.¹⁸⁹

Za omezování osoby v jejím obvyklém způsobu života považujeme takové omezení dosavadního života poškozeného, ke kterému dojde proti jeho vůli nežádoucími zásahy pachatele do sféry jeho osobního, rodinného, ale i profesního života. Může jít o omezení v rovině zájmové, kulturní, sportovní a jiné. Rozhodující přitom bude vždy hledisko subjektivně pocíťované újmy poškozeného, byť určitým způsobem objektivizované, nikoli tedy hodnocení podle jakéhosi „zprůměrovaného“ obvyklého způsobu života.¹⁹⁰

¹⁸⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. června 2011, sp. zn. 8 Tdo 612/2011, uveřejněné v Souboru trestních rozhodnutí Nejvyššího soudu, roč. 2011, seš. 77, T 1401

¹⁸⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 8. září 2011, sp. zn. 8 Tdo 1082/2011, uveřejněné v Souboru trestních rozhodnutí Nejvyššího soudu [online], roč. 2011, [cit. 2012-11-18], dostupné z WWW: <http://www.judikaty.info>

¹⁸⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 8. září 2011, sp. zn. 8 Tdo 1082/2011, uveřejněné v Souboru trestních rozhodnutí Nejvyššího soudu [online], roč. 2011, [cit. 2012-11-18], dostupné z WWW: <http://www.judikaty.info>

¹⁸⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. listopadu 2011, sp. zn. 8 Tdo 1503/2011, uveřejněné v Souboru trestních rozhodnutí Nejvyššího soudu [online], roč. 2011, [cit. 2012-11-18], dostupné z WWW: <http://www.judikaty.info>

¹⁹⁰ ŠÁMAL, P. a kol., *Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář*, s. 3006 - 3011

7.2.2 Subjekt a subjektivní stránka

Pachatelem trestného činu nebezpečného pronásledování může být kdokoliv. Skutková podstata tohoto TČ nevyžaduje, aby pachatel měl zvláštní vlastnost, způsobilost nebo postavení. V právní nauce je označován jako subjekt obecný.¹⁹¹

Přečin nebezpečného pronásledování je úmyslný trestný čin. Po subjektivní stránce se u tohoto trestného činu vyžaduje úmyslné zavinění, které musí zahrnovat všechny znaky objektivní stránky trestného činu, tj. jednání, následek i příčinný vztah mezi jednáním a následkem. Podle § 15 trestního zákoníku je trestný čin spáchán úmyslně, jestliže pachatel chtěl způsobem v trestním zákoně uvedeným porušit nebo ohrozit zájem chráněný tímto zákonem, nebo věděl, že svým jednáním může takové porušení nebo ohrožení způsobit, a pro případ, že je způsobí, byl s tím srozuměn. Srozuměním se rozumí i smíření pachatele s tím, že způsobem uvedeným v trestním zákoně může porušit nebo ohrozit zájem chráněný takovým zákonem. U tohoto trestného činu se téměř vždy jedná o zavinění ve formě úmyslu přímého.¹⁹² Úmysl nepřímý si lze u tohoto přečinu představit zcela výjimečně např. pachatel sleduje a ztrpčuje poškozenému dlouhodobě život, přičemž jeho hlavním dlouhodobým cílem je únos dítěte. Úmysl pachatele přitom směřuje ke způsobení újmy poškozené osobě, a to buď ve formě psychické, tak v případě agresivních pachatelů s eskalující intenzitou jejich útoků formě fyzické. Závěr o zavinění pachatele musí být vždy podložen výsledky dokazování. Okolnosti subjektivního charakteru lze zpravidla dovozovat nepřímou z okolností objektivní povahy, z nichž je možno dle zásad logického myšlení usuzovat na vnitřní vztah pachatele k porušení nebo ohrožení zájmů chráněných trestním zákonem.¹⁹³

7.2.3 Trestní postih

Pachateli tohoto skutku hrozí trest odnětí svobody až na jeden rok nebo trest zákazu činnosti. Kvalifikovaná skutková podstata se sazbou trestu odnětí svobody až do tří let vymezuje jednání pachatele jako jednání vůči dítěti či těhotné ženě, jednání se zbraní nebo jednání se dvěma osobami. Vyloučeno ovšem není, za splnění zákonem stanovených podmínek, uložení dalších trestů, jakými jsou: peněžitý trest, trest domácího vězení, trest

¹⁹¹ NOVOTNÝ, F. a kol., *Praktikum Trestní právo hmotné*, s. 67

¹⁹² Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 15

¹⁹³ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 8. září 2011, sp. zn. 8 Tdo 1082/2011, uveřejněné v Souboru trestních rozhodnutí Nejvyššího soudu [online], roč. 2011, [cit. 2012-11-18], dostupné z WWW: <http://www.judikaty.info>

zákazu pobytu, vyhoštění u osob, které nejsou občany České republiky. V méně závažných případech může soud přistoupit k uložení podmíněného odkladu výkonu trestu odnětí svobody, trest domácího vězení nebo trest zákazu pobytu. Nebude-li pachatel soudem vyslovené povinnosti a omezení dodržovat, vystavuje se novému trestnímu postihu, tentokrát pro přečin maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání.¹⁹⁴

Může se stát, že trestného činu nebezpečného pronásledování se dopustí osoba mladistvá. Pro osoby mladší osmnácti let, které se dopustily trestného činu, platí zvláštní režim. Ten je upraven v zákoně o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a soudnictví ve věcech mládeže (zákon číslo 218/2003 Sb.).¹⁹⁵

7.3 Další související trestné činy

Vedle ustanovení trestního zákoníku o nebezpečném pronásledování lze některá jednání pachatele, který se dopouští stalkingu, posoudit zejména jako naplnění skutkové podstaty některého z dalších trestných činů upravených v zákoně č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Nezřídkou chování stalkera spočívá ve vydírání. Má-li toto vydírání podobu nucení jiné osoby násilím, pohrůzkou násilí nebo pohrůzkou jiné těžké újmy k tomu, aby něco konala, opominula nebo trpěla, pak je možné toto jednání kvalifikovat jako trestný čin vydírání podle ustanovení § 175 TZ. Pohrůzkou násilí se rozumí jak pohrůžka bezprostředního násilí, tak i pohrůžka násilí, které má být vykonáno nikoli ihned, ale teprve v bližší nebo vzdálenější budoucnosti. Opomenutím se rozumí nevykonání toho, co by jinak donucovaná osoba vykonala. TČ vydírání je sankcionován trestem odnětí svobody na šest měsíců až čtyři léta nebo peněžitým trestem. Dopustí-li se pachatel tohoto činu ve spolupráci s minimálně dvěma osobami nebo se zbraní, užije se přísnějšího postihu, který spočívá v uložení trestu odnětí svobody na dvě léta až osm let. Pokud pronásledovatel tímto jednáním způsobí těžkou újmu na zdraví, TZ v ustanovení § 175 odst. 3 pro tento případ stanovuje trest odnětí svobody v rozpětí od pěti do dvanácti let. Způsobí-li tímto jednáním smrt, uloží se mu trest odnětí svobody na osm až šestnáct let. U trestného činu vydírání je trestná i jeho příprava.¹⁹⁶

Na další případy vyhrožování oběti, popřípadě jiným osobám ze strany pronásledovatele, je možné jeho jednání kvalifikovat jako trestný čin nebezpečného

¹⁹⁴ SPIRIT, M., *Úvod do studia práva*, s. 111-119

¹⁹⁵ SPIRIT, M., *Úvod do studia práva*, s. 118-119

¹⁹⁶ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 175

vyhrožování § 353 TZ, aniž by bylo vyžadováno naplnění podmínky dlouhodobosti. Podle tohoto ustanovení se trestného činu nebezpečného vyhrožování dopustí mimo jiné i ten, kdo jinému vyhrožuje usmrcením, těžkou újmou na zdraví nebo jinou těžkou újmou takovým způsobem, jež v poškozeném může vzbudit důvodnou obavu. V případě tohoto jednání lze uložit pachateli trest odnětí svobody až na jeden rok nebo zákaz činnosti. Přísněji je postihováno jednání pachatele, který vyhrožuje dítěti, těhotné ženě či pokud například pachatel ke zdůraznění svého úmyslu ublížit oběti použije zbraň.¹⁹⁷

Určité případy vyhrožování oběti a jejím blízkým osobám ze strany stalkera lze trestně stíhat dle ustanovení § 352 TZ - násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci. Ze zde taxativně vyjmenovaných jednání je pro stalking aplikovatelné ustanovení odstavce 1, podle něhož je možné postihnout toho, kdo skupině obyvatelů vyhrožuje usmrcením, ublížením na zdraví nebo způsobením škody velkého rozsahu. Pachateli tohoto činu soud může uložit trest odnětí svobody až na jeden rok.¹⁹⁸

Jednáním stalkera může být také v některých případech způsobena jeho oběti újma na zdraví. Ublíží-li stalker své oběti úmyslně na zdraví, jedná se o trestný čin ublížení na zdraví ve smyslu ustanovení § 146 TZ. Za tento čin hrozí jeho pachateli trest odnětí svobody od šesti měsíců do tří let. Jestliže se jej však dopustí na těhotné ženě či na dítěti mladším patnácti let, hrozí mu přísnější trestní postih odnětí svobody na jeden rok až pět let. Způsobí-li pachatel úmyslným ublížením na zdraví smrt, trestní sazba odnětí svobody se pohybuje od pěti do deseti let.¹⁹⁹

Jestliže pronásledovatel své oběti způsobí úmyslně těžkou újmu na zdraví, je na místě jeho jednání kvalifikovat jako trestný čin těžkého ublížení na zdraví podle ustanovení § 145 TZ, za který mu hrozí trest odnětí svobody na tři léta až deset let. Jestliže se tohoto skutku dopustí na dvou nebo více osobách, na těhotné ženě, na dítěti mladším patnácti let, opakovaně či ze zavrženíhodné pohnutky, soud mu uloží trest odnětí svobody na pět až dvanáct let. Jestliže však pachatel způsobí tímto činem smrt, uloží mu soud trest vyšší, v rozpětí od osmi do šestnácti let. U trestného činu těžkého ublížení na zdraví je trestná i jeho příprava.²⁰⁰

¹⁹⁷ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 353

¹⁹⁸ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 352

¹⁹⁹ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 146

²⁰⁰ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 145

Způsobí-li pachatel své oběti těžké ublížení na zdraví nikoliv úmyslně, ale z nedbalosti, je jeho jednání posuzováno jako trestný čin podle ustanovení § 147, kdy mu hrozí trest odnětí svobody až na dvě léta nebo trest zákazu činnosti.²⁰¹

V případě, že stalking skončí úmyslným usmrcením oběti ze strany stalkera, je namístě aplikovat ustanovení § 140 TZ o vraždě. V takovém případě pachateli hrozí trest odnětí svobody na deset až osmnáct let. Přísněji bude za tento skutek potrestán s trestní sazbou trestu odnětí svobody na dvanáct až dvacet let pachatel tehdy, pokud jej spáchá s rozmyslem nebo po předchozím uvážení. Pokud se tohoto trestného činu dopustí mimo jiné na dvou nebo více osobách, na těhotné ženě, na dítěti mladším patnácti let či jej spáchá zvláště surovým nebo trýznivým způsobem, hrozí pachateli tohoto činu ještě přísnější postih a to trest odnětí svobody na patnáct až dvacet let nebo výjimečný trest. Trestná je i příprava tohoto trestného činu.²⁰²

Trestní postih stalkerovi hrozí i tehdy, pokud svoji oběť usmrtí z nedbalosti. Na tento případ se aplikuje ustanovení § 143 TZ o usmrcení z nedbalosti. Pokud pronásledovatel své oběti způsobí z nedbalosti smrt, hrozí mu trest odnětí svobody až na tři léta nebo zákaz činnosti. Pokud však pronásledovatel svým nedbalým jednáním zapříčiní smrt nejméně dvou osob, použije se přísnější trestní sazby, a to trestu odnětí svobody na tři léta až deset let.²⁰³

Vyloučit nemůžeme ani situaci, kdy pronásledovatel svým jednáním přiměje svoji oběť spáchat sebevraždu. Pro tyto případy je využitelné ustanovení § 144 TZ účast na sebevraždě. Tohoto trestného činu se dopustí ten, kdo jiného pohne k sebevraždě nebo jinému k sebevraždě pomáhá, přičemž poškozený se musí o sebevraždu alespoň pokusit. V takovém případě pachateli hrozí trest odnětí svobody až na tři léta. V tzv. kvalifikované skutkové podstatě, která se týká případů, kdy se pachatel takového trestného činu dopustí na dítěti nebo na těhotné ženě, eventuálně na dítěti mladším patnácti let nebo na osobě stížené duševní poruchou, hrozí pronásledovateli trest odnětí svobody na dvě léta až osm let, respektive odnětí svobody na pět až dvanáct let.²⁰⁴

Dítětem se pro účely TZ rozumí osoba mladší osmnácti let, pokud trestní zákoník nestanoví jinak. Trestní zákoník stanoví jinak tehdy, když má zájem na zvýšené ochraně věkově mladších dětí, a uvádí proto u některých trestných činů další věkovou kategorii dítěte

²⁰¹ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 147

²⁰² Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 140

²⁰³ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 143

²⁰⁴ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 144

mladšího patnácti let. Jedná se zde zpravidla o znak kvalifikované skutkové podstaty, jehož naplnění je předpokladem vyšší trestnosti pachatele.²⁰⁵

U pronásledovatelů nelze ani vyloučit, že se u své oběti pokusí narušit její osobní svobodu. V takových případech může být postihnut podle ustanovení § 170 TZ. Trestného činu zbavení osobní svobody se dopustí ten pachatel, který jinou osobu bez oprávnění uvězní nebo jiným způsobem zbaví osobní svobody. Tomuto pachateli hrozí trest odnětí svobody na dvě léta až osm let. Pokud tímto činem způsobí navíc fyzické nebo psychické útrapy anebo těžkou újmu na zdraví, hrozí mu trest odnětí svobody na pět až dvanáct let. Pokud by snad zbavením svobody způsobil své oběti smrt, bude potrestán odnětím svobody na osm až šestnáct let. U tohoto trestného činu je trestná i jeho příprava.²⁰⁶

Postihu podle ustanovení § 171 TZ se užije v těch případech, kdy stalker jiné osobě bez oprávnění brání užívat osobní svobody. Za takové jednání mu hrozí trest odnětí svobody až na dvě léta. Jestliže se pachatel dopustil tohoto trestného činu v úmyslu usnadnit jiný trestný čin, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta. Jestliže však pachatel tímto činem způsobí oběti fyzické nebo psychické útrapy, eventuálně těžkou újmu na zdraví, uloží se mu trest odnětí svobody v rozpětí od dvou do osmi let. Zemře-li v důsledku tohoto jeho jednání oběť, pachatel se potrestá odnětím svobody na tři léta až deset let.²⁰⁷

U stalkerů není ničím výjimečným, když se snaží vniknout do obydlí pronásledované osoby. V takových případech hovoříme o spáchání trestného činu porušování domovní svobody podle ustanovení § 178 TZ. Tohoto se dopouští pachatel, který neoprávněně vnikne do obydlí jiného nebo tam neoprávněně setrvává. Pro tyto případy TZ vypočítává trest odnětí svobody až na dva roky. Pokud je však spáchání tohoto činu spojeno s užitím násilí nebo pohrůžky bezprostředního násilí nebo s překonáním překážku, jejímž účelem je zabránit vniknutí, použije se přísnější trestní sazby tohoto trestu a to v rozpětí od šesti do šesti měsíců do tří let. Užije-li pronásledovatel při neoprávněném vniknutí do obydlí jiné osoby nebo při setrvání v něm násilí či pohrůžky bezprostředního násilí a takový čin spáchá se zbraní nebo nejméně se dvěma osobami, hrozí mu trest odnětí svobody na jeden rok až pět let nebo trest peněžitý.²⁰⁸

²⁰⁵ KUČHTA, J. a kol., *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné*, s. 103

²⁰⁶ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 170

²⁰⁷ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 171

²⁰⁸ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 178

K typickým projevům stalkera patří snaha kontrolovat komunikaci jeho oběti. Poruší-li pronásledovatel úmyslně tajemství dopravovaných zpráv své oběti, je jeho chování možno kvalifikovat jako trestný čin podle ustanovení § 182 TZ. Toto ustanovení může naplnit několika různými způsoby svého jednání: úmyslným porušením tajemství uzavřeného listu nebo jiné písemnosti při poskytování poštovní služby nebo přepravované jinou dopravní službou nebo dopravním zařízením, úmyslným porušením tajemství datové, textové, hlasové, zvukové či obrazové zprávy posílané prostřednictvím sítě elektronických komunikací a přiřaditelné k identifikovanému účastníku nebo uživateli, který zprávu přijímá, nebo úmyslným porušením tajemství neveřejného přenosu počítačových dat do počítačového systému, z něj nebo v jeho rámci, včetně elektromagnetického vyzařování z počítačového systému, přenášejícího taková počítačová data. Za tento trestný čin lze pachatele potrestat odnětím svobody až na dvě léta nebo zákazem činnosti.²⁰⁹

V souvislosti se stalkingem nelze vyloučit ani jednání, které bude spočívat ve vyzrazení určitých důvěrných informací, které mají vztah k pronásledované osobě. Jestliže neoprávněně poruší tajemství listiny nebo jiné písemnosti, fotografie, filmu nebo jiného záznamu, počítačových dat anebo jiného dokumentu uchovávaného v soukromí jiného tím, že je zveřejní, zpřístupní třetí osobě nebo je jiným způsobem použije, bude proti němu právně postupováno dle ustanovení § 183 TZ a může být potrestán odnětím svobody až na jeden rok, zákazem činnosti nebo propadnutím věci nebo jiné majetkové hodnoty. Pokud se pachatel trestného činu dopustil z pohnutky získat pro sebe nebo pro jiného majetkový nebo jiný prospěch, způsobit jinému škodu nebo jinou vážnou újmu, anebo ohrozit jeho společenskou vážnost, může mu být uložen trest odnětí svobody až na dvě léta, zákaz činnosti nebo propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty.²¹⁰

Stalker má nezřídka tendence činit oběti různá příkoří, která mohou spočívat kromě jiného i v šíření nepravdivé informace o oběti. Toto jednání je možné subsumovat pod skutkovou podstatu trestného činu pomluvy ve smyslu ustanovení § 184 TZ. Pachatel o oběti sdělí nepravdivý údaj, jenž je způsobilý značnou měrou ohrozit její vážnost u spoluobčanů, především ji poškodit v zaměstnání, narušit její rodinné vztahy nebo jí způsobit jinou vážnou újmu. Pachateli tohoto skutku lze uložit trest odnětí svobody až na jeden rok. Přísnější postih mu hrozí v případě že se tohoto jednání dopustí tím, že k němu využije tisk, film, rozhlas,

²⁰⁹ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 182

²¹⁰ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 183

televizi, veřejně přístupnou počítačovou sítí nebo jiný obdobně účinný způsob. Soud mu pak může uložit trest odnětí svobody ve výši až dvou let nebo trest zákazu činnosti.²¹¹

U pronásledovatele nelze vyloučit, že se nepokusí oběť znásilnit nebo na ni vytvářet sexuální nátlak. Tato jednání proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti lze postihovat podle ustanovení § 185 nebo podle ustanovení § 186 TZ. Trestného činu znásilnění se dopouští pachatel, který jinou osobu násilím nebo pohrůzkou násilí nebo pohrůzkou jiné těžké újmy donutí k pohlavnímu styku, nebo kdo k takovému činu zneužije její bezbrannosti. Za takové jednání hrozí pachateli trest odnětí svobody na šest měsíců až pět let. Pachatel bude potrestán přísnějším trestem, jestliže se tohoto skutku dopustí souloží nebo jiným pohlavním stykem provedeným způsobem srovnatelným se souloží, na dítěti, nebo se zbraní. Soudem mu může být uložen trest odnětí svobody na dvě léta až deset let. Pokud se tohoto činu dopustí na dítěti mladším patnácti let nebo pokud tímto činem způsobí těžkou újmu na zdraví, může ho čekat trest odnětí svobody na pět až dvanáct let. Nejprísněji je znásilnění trestáno v případě, jestliže při něm pachatel svou oběť usmrtí. Za to mu hrozí trest odnětí svobody na deset až osmáct let. U tohoto trestného činu je trestná i příprava.²¹²

Trestného činu sexuálního nátlaku podle ustanovení § 186 TZ se pachatel může dopustit některou z variant možností. Za prvé tím, že jinou osobu násilím, pohrůzkou násilí nebo pohrůzkou jiné těžké újmy donutí k pohlavnímu sebeukájení, k obnažování nebo jinému srovnatelnému chování nebo k takovému chování jinou osobu přiměje zneužívaje její bezbrannosti. Druhou možností je, že přiměje jinou osobu k pohlavnímu styku, k pohlavnímu sebeukájení, k obnažování nebo jinému srovnatelnému chování zneužívaje její závislosti, nebo svého postavení a z něho vyplývající důvěryhodnosti nebo vlivu. Pachateli za tento trestný čin hrozí trest odnětí svobody na šest měsíců až čtyři léta nebo trest zákazu činnosti. Jestliže se tohoto trestného činu dopustí na dítěti nebo nejméně se dvěma osobami, bude potrestán odnětím svobody na jeden rok až pět let. Ještě přísněji bude pachatel potrestán, pokud se dopustí některého z jednání se zbraní. Tehdy mu soud může uložit trest odnětí svobody na dvě léta až osm let. Trest odnětí svobody na pět až dvanáct let lze uložit pachateli, dopustí-li se některého z jednání uvedeného výše v prvních dvou bodech na dítěti mladším patnácti let, nebo jestliže způsobí takovým činem těžkou újmu na zdraví. Odnětí svobody na deset

²¹¹ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 184

²¹² Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 185

až šestnáct let hrozí pachateli, pokud jím způsobí své oběti smrt. I v případě tohoto trestného činu je trestná příprava.²¹³

Může se stát, že oběť stalkingu žije s pronásledovatelem ve společném obydlí, tehdy přichází do úvahy postih pachatele podle ustanovení § 199 TZ týrání osoby žijící ve společném obydlí. Trestného činu týrání osoby žijící ve společném obydlí se dopouští ten, kdo týrá osobu blízkou nebo jinou osobu žijící s ním ve společném obydlí. Obydlím se rozumí dům, byt nebo jiná prostora sloužící k bydlení a příslušenství k nim náležející.²¹⁴ Pachatele tohoto trestného činu je možné potrestat odnětím svobody na šest měsíců až čtyři léta. Podstatně přísněji, odnětím svobody na dvě léta až osm let, se postihne ten pachatel, který tento trestný čin spáchá zvláště surovým nebo trýznivým způsobem, dále pokud způsobí takovým činem těžkou újmu na zdraví, jestliže spáchá takový čin alespoň na dvou osobách nebo se jej dopouští po delší dobu. Nejtvrdší trest očekává pachatele tohoto trestného činu, pokud jím způsobí těžkou újmu na zdraví minimálně dvou osob nebo smrt.²¹⁵

Velmi často dochází k situacím, kdy se pronásledovatel chová agresivně a vybíjí svoji frustraci na věcech své oběti. I na tyto případy trestní zákoník pamatuje. Toto jednání lze postihnout podle ustanovení § 228 TZ. Trestného činu poškození cizí věci se dopustí: zničí-li, poškodí-li nebo učiní-li neupotřebitelnou cizí věc, a způsobí tak na cizím majetku škodu nikoli nepatrnou. Také se sem řadí způsob poškození cizí věc tak, že ji postříká, pomaluje či popíše barvou nebo jinou látkou. Pachateli tohoto skutku může být uložen trest odnětí svobody až na jeden rok, zákaz činnosti nebo propadnutí věci či jiné majetkové hodnoty. Při způsobení škody značné, se trestní sazba u tohoto trestného činu zvyšuje na odnětí svobody na šest měsíců až tři léta, při způsobení škody velkého rozsahu pak na odnětí svobody na dvě léta až šest let.²¹⁶

Škodou nikoli nepatrnou se rozumí škoda dosahující částky nejméně 5 000 Kč, škodou nikoli malou se rozumí škoda dosahující částky nejméně 25 000 Kč, větší škodou se rozumí škoda dosahující částky nejméně 50 000 Kč, značnou škodou se rozumí škoda dosahující částky nejméně 500 000 Kč a škodou velkého rozsahu se rozumí škoda dosahující nejméně částky 5 000 000 Kč.²¹⁷

²¹³ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 186

²¹⁴ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 133

²¹⁵ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 199

²¹⁶ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 228

²¹⁷ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 138

V praxi mohou nastat také situace, kdy stalker poruší výkon předchozího úředního rozhodnutí nebo vykázání. Pro tyto případy je možné využít ustanovení § 337 TZ o maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání. Toto ustanovení poruší ten, kdo maří nebo podstatně ztěžuje výkon rozhodnutí soudu nebo jiného orgánu veřejné moci tím, že se bez povolení a bez vážného důvodu zdržuje v místě či obvodě, na kterého se vztahuje trest zákazu pobytu, nebo nedodrží omezení, jež mu byla soudem uložena v souvislosti s výkonem tohoto trestu. Pachatel, jenž se dopustí závažného nebo opakovaného jednání, aby zmařil vykázání provedené na základě zákona č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, nebo rozhodnutí o předběžném opatření soudu dle zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů. V obou těchto případech hrozí pachateli trest odnětí svobody až na dva roky. Dále se tohoto trestného činu dopouští osoba, která poté, co proti ní byla bezvysledně použita opatření v občanském soudním řízení směřující k výkonu rozhodnutí soudu nebo soudem schválené dohody o výchově nezletilých dětí, včetně úpravy styku s dítětem, maří výkon takového rozhodnutí nebo dohody nebo která se dopustí závažného jednání, aby zmařila výkon rozhodnutí jiného orgánu veřejné moci týkajícího se výchovy nezletilých dětí. Za takové jednání může být pachatel potrestán odnětím svobody až na jeden rok.²¹⁸

Některé projevy stalkingu lze kvalifikovat jako výtržnictví ve smyslu ustanovení § 358 TZ. Tento trestný čin spáchá ten, kdo se veřejně nebo na místě veřejnosti přístupném dopustí hrubé neslušnosti nebo výtržnosti zejména tím, že napadne jinou osobu. Za výtržnictví soud může pachateli uložit trest odnětí svobody až na dvě léta. Pokud to není ojedinělým excesem a výtržnictví se pachatel dopouští opakovaně, může mu soud uložit trest odnětí svobody až na tři léta.²¹⁹

Tento výčet obsahuje jen některá ustanovení trestního zákoníku, která mohou být na jednání související se stalkingem aplikována. Vybrala jsem ta ustanovení, které budou podle mého názoru při postihu stalkera pravděpodobně nejčastěji uplatňována.

²¹⁸ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 337

²¹⁹ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 358

7.4 Další právní předpisy upravující problematiku stalkingu

7.4.1 Zákon o Policii České republiky

Problematice stalkingu je v rámci zákona č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky (dále jen „ZoP“) věnována samostatná hlava druhá a to konkrétně § 44 až § 47. Nově zakotvený institut vykázání přinesl policii výrazné posílení zákonných prostředků k efektivní ochraně obětí domácího násilí. Rozhodnutí o vykázání není opatřením trestního charakteru, ale preventivní reakcí na nebezpečné chování násilné osoby z hlediska rizika hrozby budoucích útoků. Vykázání nenahrazuje sankci za chování násilné osoby. Dalo by se říci, že vytváří ochranu ohrožené osoby a na straně druhé dává šanci násilníkovi zamyslet se nad svým jednáním ve vztahu k oběti. Vykázat osobu z bytu nebo domu společně obývaného, jakož i z bezprostředního okolí společného obydlí, lze-li na základě zjištěných skutečností, zejména s ohledem na předcházející útoky, důvodně předpokládat, že se osoba dopustí nebezpečného útoku proti životu, zdraví anebo svobodě nebo zvláště závažného útoku proti lidské důstojnosti je oprávněn jen policista ČR.²²⁰ Vykázání je na dobu 10 dnů, tuto dobu nelze zkrátit ani se souhlasem ohrožené osoby.

Vykázané osobě vznikají v souvislosti s vykázáním taxativně vyjmenované povinnosti uvedené v § 45 ZoP. Vykázaná osoba je povinna opustit neprodleně prostor vymezený policistou v potvrzení o vykázání. Dále zdržet se vstupu do prostor, ze kterých byl vykázán. Dodržet zákaz styku nebo navazování kontaktu s ohroženou osobou a vydat policistovi na jeho výzvu všechny klíče od společného obydlí. Policista vykázanou osobu náležitě poučí o následcích neuposlechnutí výzvy k vydání všech klíčů. Pokud by vykázaný výzvy neuposlechl, dopustil by se svým jednáním přestupku proti veřejnému pořádku podle § 47 odst. 1 písm. a) zák. č. 200/1990 Sb. o přestupcích, v platném znění.²²¹ V oblasti ochrany nejen před stalkingem slouží dodržování povinností a důsledné využívání oprávnění policie, jež se řídí ZoP. Jedná se především o povinnost zajistit ochranu života, zdraví, svobody a majetku, oprávnění zajistit osobu, která svým jednáním bezprostředně ohrožuje svůj život, život nebo zdraví jiných osob nebo majetek, oprávnění použít donucovacích prostředků k ochraně své osoby, jiné osoby, majetku nebo k ochraně veřejného pořádku.

²²⁰ Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, § 44, odst. 2

²²¹ Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů, § 47

7.4.2 Občanský soudní řád

Oběť stalkingu nebo domácího násilí má možnost podat návrh na předběžné opatření k občanskému soudu. Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění účinném od dne 1. 1. 2013, naposledy novelizován zákonem č. 404/2012 Sb. ze dne 24. října 2012 rozšiřuje možnosti soudu uložit účastníku řízení, tedy v našem případě podezřelému z trestného činu nebezpečného pronásledování předběžné opatření. Tímto předběžným opatřením je možné stalkerovi uložit především, aby opustil společné obydlí i jeho bezprostřední okolí, nezdržoval se ve společném obydlí nebo do něj nevstupoval. Dále nevstupoval do bezprostředního okolí společného obydlí nebo oběti a nezdržoval se tam. Také se zdržel setkávání s obětí, nebo se zdržel nežádoucího sledování a obtěžování oběti jakýmkoliv způsobem.²²²

Podmínkou není, aby rozhodnutí o návrhu takového předběžného opatření, předcházelo vykazání podle ZoP. Ovšem podá-li ohrožená osoba návrh na předběžné opatření v průběhu vykazání, lhůta deseti dnů pro vykazání se prodlužuje až do pravomocného rozhodnutí soudu o tomto návrhu. Předběžné opatření trvá jeden měsíc, v případě podání návrhu na prodloužení předběžného opatření neskončí lhůta dříve, než soud o takovém prodloužení rozhodne. Bylo-li před uplynutím této doby zahájeno řízení ve věci samé, může soud na návrh navrhovatele rozhodnout o prodloužení doby trvání předběžného opatření, nejdéle však do doby jednoho roku od okamžiku jeho nařízení.²²³

V současnosti má Policie České republiky odpovídající oprávnění pouze v rámci institutu vykazání, pod které většina případů stalkingu nespadá. Podle mého názoru, je potřeba vhodně regulovat i méně nebezpečné projevy nebezpečného pronásledování prostředky trestního práva. Preventivní i sankční nástroje by měly do jisté míry být schopny zamezit dalšímu páchání trestné činnosti. Alespoň pokud jde o činnosti vzešlé z racionální volby. Dále pak u činů podnícených psychickou poruchou by se měla využít hlavně eliminační funkce opatření. Ve vztahu k té části stalkerů, kteří trpí duševní poruchou, by nebylo špatným řešením uplatnit institut zabezpečovací detence a také vazbu. Problémem ovšem je, že uložit zabezpečovací detenci, zjednodušeně řečeno, je možno jen pachateli úmyslného trestného činu, na který zákon stanoví trest odnětí svobody převyšující pět let. Jeho pobyt na svobodě je nebezpečný a nelze očekávat, že by uložené ochranné léčení s přihlédnutím k povaze duševní poruchy a možnostem působení na pachatele, vedlo

²²² Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, § 76

²²³ Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád ve znění pozdějších předpisů, § 76

k dostatečné ochraně společnosti.²²⁴ Možná by nebylo od věci zvýšit základní trestní sazbu u tohoto přečinu a překvalifikovat jej na zločin. Domnívám se, že zakotvení nové skutkové podstaty trestného činu nebezpečného pronásledování v trestním zákoníku, samo o sobě nemusí přinést účinnější ochranu potenciálních obětí stalkingu, protože v praxi rozhoduje také včasnost a kvalifikovanost práce policie, soudů či jiných příslušných úřadů.

²²⁴ SPIRIT, M., *Úvod do studia práva*, s. 119

II PRAKTICKÁ ČÁST

8. EMPIRICKÝ VÝZKUM

8.1 Metoda výzkumu

Vzhledem k charakteru výzkumného problému byla pro uskutečnění výzkumu zvolena kvantitativní výzkumná strategie. Nejvhodnější metodou získání dat je pro tento výzkum využití dotazníkového šetření, které umožní získat značné množství informací od velkého počtu respondentů. Dotazník je anonymní.

8.2 Výzkumný soubor

Do výzkumného souboru byli zahrnuti obyvatelé Plzeňského kraje, a to ve městech Sušice, Horažďovice a Klatovy. Dotazníky byly vloženy do informačních středisek těchto tří měst, a to následujícím způsobem: Do Sušice a Horažďovic bylo dáno celkem 120 dotazníků, do města Klatovy 80 dotazníků vzhledem k tomu, že se jedná o větší město, tudíž jsem doufala ve větší aktivitu jeho obyvatel. Celkově bylo tedy touto formou osloveno 200 respondentů, z toho k výzkumu bylo použito 140 dotazníků (konkrétně 70%). Zbytek dotazníků mi byl navrácen buď nevyplněn, nebo vyplněn způsobem, že nebylo možné jej pro výzkum použít.

8.3 Výzkumný cíl

Hlavním cílem výzkumu je zjistit, zda obyvatelé Plzeňského kraje již někdy slyšeli o problematice nebezpečného pronásledování, tzv. stalkingu.

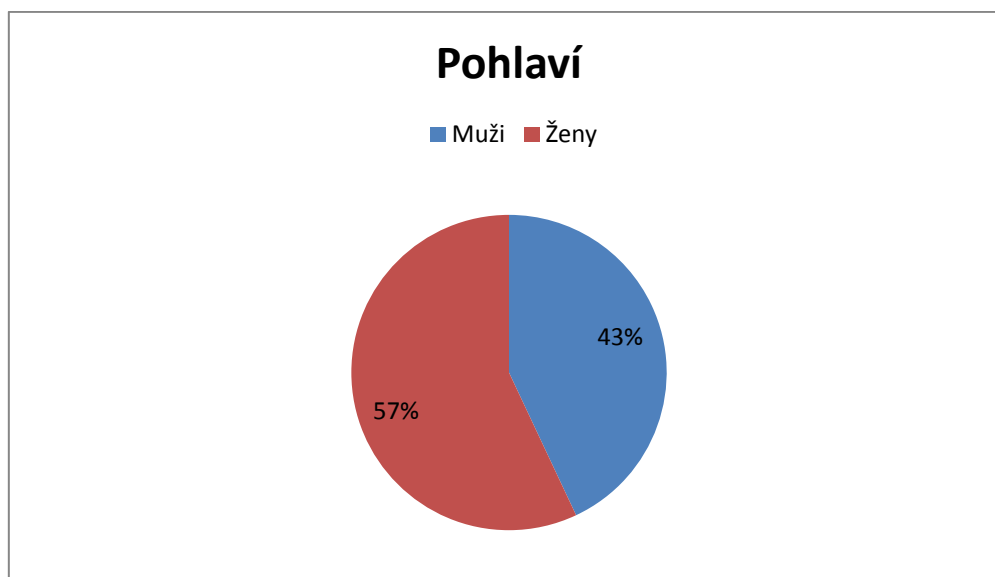
Dílčím cílem je ověření si míry informovanosti obyvatel Plzeňského kraje, kteří o této problematice slyšeli a rozdíl ve vnímání mužů a žen.

8.4 Stanovení hypotéz

1. Domnívám se, že převážná většina respondentů se již někdy setkala s problematikou nebezpečného pronásledování.
2. Domnívám se, že oběťmi nebezpečného pronásledování, bývají převážně ženy.
3. Domnívám se, že jsou obyvatelé Plzeňského kraje o této problematice dostatečně informováni.

8.5 Složení respondentů

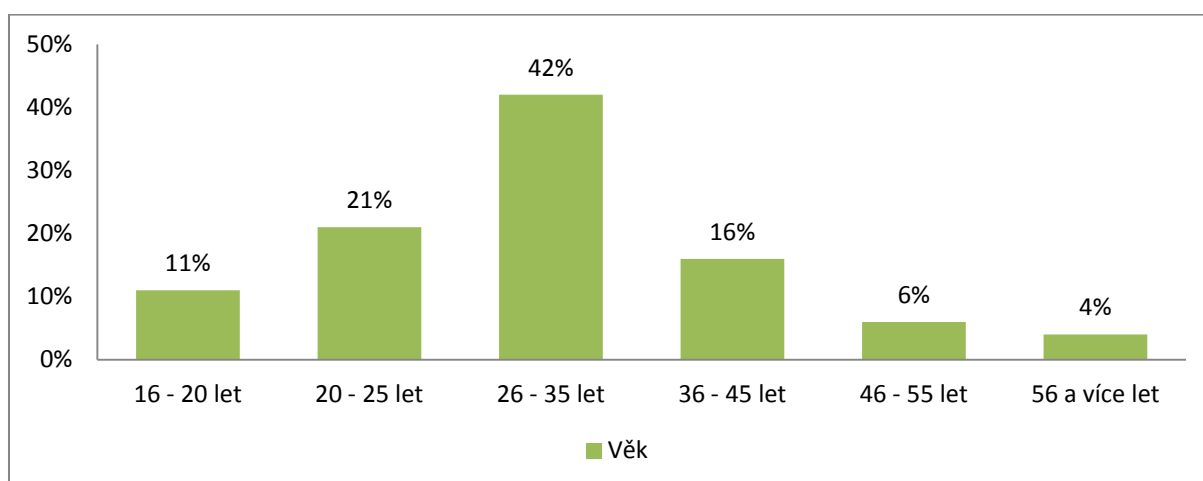
8.5.1 Pohlaví

Graf č. 1 - Pohlaví

Z grafu je zjevně jasné převládání odpovědí od žen. Domnívám se, že menší zastoupení mužské populace je dáno neochotou spolupracovat nebo dotazníky vyplňovat.

8.5.2 Věk

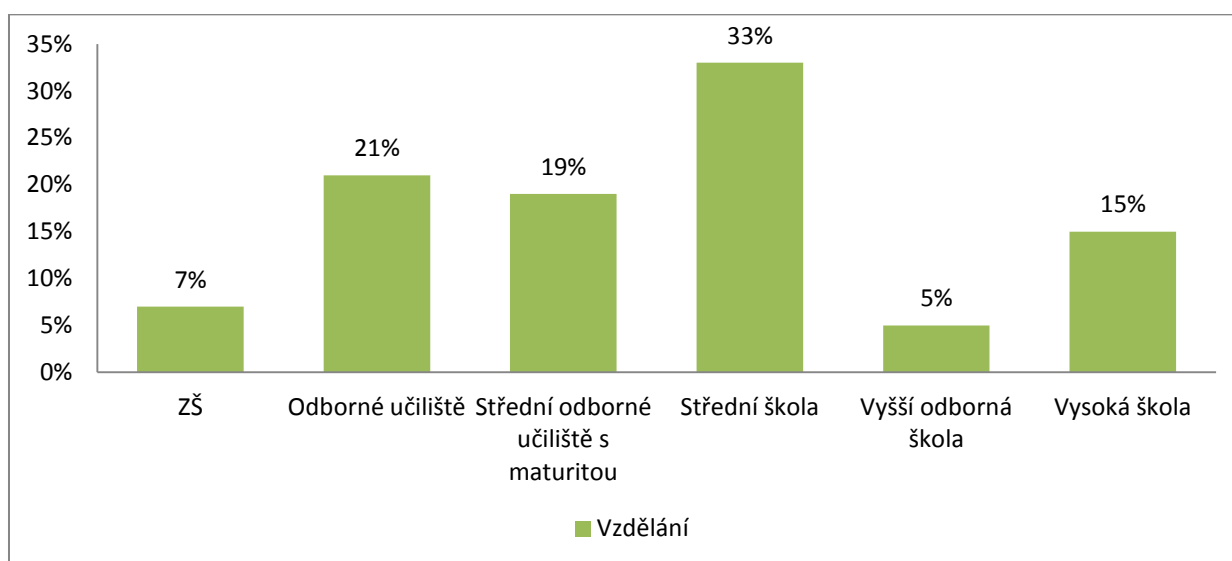

Graf č. 2 - Věk

Z grafu vztahujícímu se k otázce č. 2 je patrné a překvapivé, že největší zastoupení reprezentuje věková kategorie 26 – 35 let. Do této kategorie se zařadilo 42% respondentů.

Mnohem menší zastoupení, bylo dle mého očekávání u respondentů vyšší věkové skupiny. Konkrétně se z kategorie 56 a více let zapojilo jen 4% respondentů. Přesto, že jsem se domnívala, že největší zájem zúčastnit se dotazníkového šetření bude převládat u mladší generace, tato projevila mnohem menší ochotu se na výzkumu podílet. Zastoupení respondentů ve věku 16 – 25 let bylo 11%.

8.5.3 Dosažené vzdělání

Graf č. 3 - Nejvyšší dosažené vzdělání

Tento graf znázorňuje nejvyšší dosažené vzdělání respondentů. Výsledky dotazníkového šetření ukázaly, že většina dotazovaných má vystudovanou střední školu s maturitou (33% respondentů), následuje vyučení v odborném učilišti bez maturity (21% respondentů) a těsně za ním dostudované střední odborné učiliště s maturitou (19% respondentů).

8.6 Výsledky výzkumného šetření

Výsledky výzkumného šetření dotazníkem jsem znázornila pomocí tabulek, které zároveň sloužily jako podklady k vytvoření výšečových a sloupcových grafů v programu aplikace Microsoft Office Excel.

Dále absolutní a relativní četnost poskytuje informace o tom, jak velká část z celkového počtu hodnot připadá na danou dílčí hodnotu. Tyto četnosti jsou pro lepší přehlednost zobrazeny v tabulkách.

Výsledky dotazníku, jež jsou znázorněny pomocí grafů a tabulek jsou součástí přílohy této diplomové práce.

8.7 Shrnutí výsledků výzkumného šetření

Otázky č. 1 – 2 sondují míru informovanosti veřejnosti o jevu, známém jako stalking. Zda se s touto problematikou respondenti již někdy setkali a pokud ano, pak kde k tomu došlo. Nebylo pro mě překvapením, že na otázku „Setkal/a jste se někdy s problematikou nebezpečného pronásledování neboli stalkingem?“ odpovědělo početné procento mužů „ne“, celkem 58% . Na stejnou otázku odpovědělo „ano“ 48% žen. Tímto se potvrzuje má hypotéza, že nejčastější obětí nebezpečného pronásledování, je právě žena. U druhé otázky, která na první navazovala a zjišťovala, kde se respondenti se stalkingem setkali, si v dotazníku bylo možno zvolit více variant odpovědi. Nejčastějším zdrojem setkání se ukázal internet (42,66%) a za ním následovaly časopisy a televize (38,66%). Předpokládám, že nejvíce informací získali respondenti ze životních příběhů, televizních pořadů nebo měli tu možnost se s nebezpečným pronásledováním setkat osobně. Dle výsledků dotazníku se jeden muž a dvě ženy cítí být tímto problémem přímo dotčeni.

Otázky č. 3 – 4 zkoumaly, zda by respondenti věděli, jak se zachovat v situaci, kdy se stali obětí nebezpečného pronásledování a na jakou instituci by se obrátili. Výsledky opět nebyly překvapivé, neboť 76% respondentů zvolilo pozitivní odpověď a naproti tomu by si 24% respondentů nevědělo rady. I přes naprostou většinu kladných odpovědí, je toto číslo alarmující a poukazuje na neuspokojivou orientaci vzorku populace v tomto problému. U čtvrté otázky měli respondenti opět příležitost navolit více možností své odpovědi. Nejvíce z nich uvedlo, že by se v případě problému se stalkingem, obrátilo na svou rodinu. Tuto možnost zvolilo 45 dotázaných, hned potom následovala odpověď 39 dotázaných, kteří by se svěřili svému partneru/partnerce, a Policii České Republiky by kontaktovalo celkem 35 respondentů. I přesto je toto číslo mnohem nižší, než-li první uvedené a podle mého názoru, by tento výsledek měl být opačný. Jediná instituce, která dokáže případ adekvátně vyřešit, je právě Policie ČR.

Dále se dotazník zaměřoval na oběti a pachatele stalkingu. V otázkách č. 5 – 6 se určovalo, kdo se podle mínění respondentů, stává nejčastějším pachatelem stalkingu a jeho nejčastější obětí. První možnost zvolilo až 72% respondentů, kdy byl častým pachatelem označen muž a druhou možnost, týkající se oběti, zvolilo ženu a to 77% dotázaných. Obojí se

dalo předpokládat. Tímto výsledkem se potvrdila má hypotéza, že oběťmi nebezpečného pronásledování, bývají převážně ženy.

U otázky č. 7 probíhalo zjišťování zkušeností respondentů s trestným činem nebezpečného pronásledování. Osobně se s tímto trestným činem setkala 3% respondentů. Toto číslo vypovídá o Plzeňském kraji jako o kraji, jenž disponuje s nižším rizikem, že se člověk stane obětí stalkingu. Přesto 34% dotázaných má ve svém okolí někoho, kdo se obětí již stal a více jak polovina respondentů, nikoho takového nezná.

Navazující otázky č. 8 – 9 zkoumaly, jak by se osoba, jež se stala obětí, měla v takovém případě zachovat a jaké jí může stalking způsobit následky. V otázce 8 odpovídalo 37 respondentů a 25 (67,56%) by vyhledalo odbornou pomoc, 9 (24,32%) by se obrátilo na své blízké a bohužel, 3 respondenti (8,10%) se rozhodli situaci vůbec neřešit. Tato odpověď vypovídá o podceňovaném přístupu k tomuto problému. Na otázku číslo 9 odpovídali všichni respondenti a 49 dotázaných (35%) jednoznačně zvolilo následek ve formě psychické újmy, dalších 35 respondentů (25%) uvedlo rozhodnutí změnit trvalé bydliště. Za těmito odpověďmi následovala fyzická újma (25 respondentů – 17,85%) a újma majetková (23 respondentů – 16,42%). Nejméně častou odpovědí byl rozvod, který zvolilo 8 respondentů (5, 71%).

Následující otázka měla za úkol označit způsob získávání informací, jež by respondenti upřednostnili, pokud by se o problematice stalkingu chtěli dozvědět více. Nejčastější odpovědí byl internet, televize a rádio. Tyto prameny uvedlo 30,35% respondentů, s 27,38% následovaly noviny a časopisy. Druhou nejméně častou odpovědí byly tematické brožurky, které si vybralo 23,21% respondentů a pro zbylých 19,04% respondentů byla nejméně preferovaným pramenem informací odborná přednáška, což mě velmi překvapilo, protože její realizace by svým obsahem jistě překonala výše zmiňované informační zdroje. Především díky možnostem pokládání otázek, živé diskuzi a mnohem lepší orientaci přednášejícího v této oblasti.

Respondenti také zodpovídali otázku ohledně nového zařazení stalkingu mezi trestné činy. Zde se zjišťovalo, jakou vážnost nebezpečnému pronásledování přiřazují a zda jsou s tímto novým trestným činem spokojeni. Tento krok pozitivně přijalo 79% respondentů, bohužel 16% respondentů to připadá zbytečné a 5% z dotázaných patrně tato problematika vůbec neoslovila, protože zvolili odpověď, že je jim to jedno.

U otázek č. 12 – 14 se dotazník zaměřoval na znalosti respondentů o tomto trestném činu, zjišťoval jejich nedostatky nebo naopak velmi dobré povědomí o této problematice. Svými odpověďmi respondenti potvrdili dobrou znalost základních informací o tomto trestném činu, i přestože se objevilo několik nejistých odpovědí. Nejvíce jich bylo u první otázky, kde měli respondenti zaškrtnout správnou odpověď, zda se domnívají, že stalking je psychická nemoc či nikoli. Kladnou odpověď zvolilo až 63 respondentů a zápornou odpověď, že si to nemyslí, 68 respondentů. Rozdíl mezi těmito reakcemi je velmi malý. Další otázkou s obdobným výsledkem, ale podstatně horším, byla poslední, kde měli respondenti reagovat, jak dlouho musí nebezpečné pronásledování trvat, aby se z toho stal trestný čin řešitelný policií. První otázka pracovala s časovým údobím 6 týdnů, druhá otázka 6 měsíci a na obě odpověděl stejný počet respondentů, že si nejsou jistí. Je zjevné, že v tomto bodě jsou ve znalostech nebezpečného pronásledování značné mezery. Lidé by rozhodně měli vědět, po jaké době obtěžujícího pronásledování se mohou obrátit na policii ČR. Výsledek u této poslední otázky ukazuje na poměrně špatnou informovanost vzorku populace o této podstatné složce stalkingu.

8.8 Zhodnocení hypotéz

STANOVENÉ HYPOTÉZY	
1. hypotéza	Domnívám se, že převážná většina respondentů se již někdy setkala s problematikou nebezpečného pronásledování osobně.
2. hypotéza	Domnívám se, že oběťmi nebezpečného pronásledování, bývají převážně ženy.
3. hypotéza	Domnívám se, že jsou obyvatelé Plzeňského kraje o této problematice dostatečně informováni.

OVĚŘENÍ HYPOTÉZ

1. hypotéza	Respondenti již měli možnost se s nebezpečným pronásledováním setkat, přesto většina dotazovaných pouze někoho takového ve svém okolí má a drtivá většina respondentů se nesečkala se stalkingem osobně.	Nepotvrzena
2. hypotéza	Většinou se obětmi stalkera stávají právě ženy, muž se málokdy stane obětí tohoto trestného činu.	Potvrzena
3. hypotéza	Informativnost respondentů v Plzeňském kraji je na dobré úrovni, přesto se objevilo hned několik bodů, které jsou mezerami ve znalostech respondentů. Především ohledně vyvrácení domněnky o tom, že stalking je čistě psychická nemoc a kolik týdnů je třeba, aby pronásledování probíhalo, aby se to dalo označit za trestný čin.	Částečně potvrzena

9. ZÁVĚR

V této diplomové práci jsem shrnula poznatky nejen o trestném činu nebezpečného pronásledování, jenž kriminalizuje jev, který nazýváme stalking, ale též jsem se věnovala rozboru změn v trestním zákoníku.

V první kapitole jsem se předně zaměřila na jednotlivé dokumenty, které řeší úpravu lidských práv a jejich genezi. Základním právním předpisem je v České republice Listina základních práv a svobod a spolu s Ústavou České republiky tvoří základy ústavního pořádku České republiky. Podle Listiny jsem jednotlivá práva a svobody rozdělila na osobní práva a svobody, politická práva, sociální, hospodářská a kulturní práva, práva národnostních menšin a práva na soudní nebo jinou ochranu. Na zvlášť závažné porušení práv a svobod, odpovídajícím způsobem, reaguje trestní zákon.

Nový trestní kodex zásadním způsobem mění a modernizuje české trestní právo. Výraznou změnou je změna systematiky jeho zvláštní části, která vychází z názoru, že na prvním místě je ochrana lidského života a zdraví, případně proti svobodě, lidské důstojnosti v sexuální oblasti, zároveň klade velký důraz na mimosoudní prostředky při řešení protiprávního jednání a uvádí, že trestní právo má být užíváno až v krajních případech. Trestní zákoník opouští materiální pojetí trestného činu a nahrazuje ho formálním pojetím. Nyní je hlavním kritériem pro rozhodování, zda byl spáchán trestný čin, naplnění jeho zákonných znaků. Trestní odpovědnost a trestní represe se uplatní jen v případech společensky škodlivých. Škodlivost je vyjádřením sociální povahy kriminálního činu, která spočívá ve schopnosti jednání pachatele vyvolat nejzávažnější poruchy nebo ohrožení určitých společensky chráněných zájmů, na které je potřeba reagovat prostředky trestního práva. Trestní zákoník usiluje o to, aby byly sníženy podmínky pro podmíněné propuštění u méně závažné kriminality, také vyjadřuje snahu, aby byl ukládán mírnější alternativní trest. Některé trestné činy nový zákoník reviduje, jiné pro změnu vůbec nezahrnuje. Například vypustil ustanovení o řízení motorového vozidla bez řidičského oprávnění nebo o pytláctví se škodou méně než pět tisíc korun. Soudy nyní netrestají ani recidivisty za krádeže nepřesahující výši pěti tisíc korun. Jedním z největších přínosů nového trestního zákoníku je maximální možnost rozlišování a individuální přístup k trestním postihům za přečiny

a zločiny. Právě systém trestů i jejich sazeb je upraven tak, aby bylo umožněno na základě přiměřenosti trestu a personality ukládaného trestu uložit takový trest, který nejlépe dosáhne sledovaných cílů při přihlédnutí k povaze a závažnosti spáchaného činu, k osobě pachatele a jeho nápravy.

Cílem páté kapitoly bylo zhodnotit negativní důsledky medializace trestních případů. Novináři a média jsou jedním z faktorů, které mohou přivodit obětem trestného činu sekundární viktimizaci. Při zpracovávání této kapitoly jsem si začala více všimnout forem prezentování zpráv v médiích, toho, jak jsou napsány články v denním tisku nebo odvysílány reportáže v rádiích i televizi. Získané informace mě přiměly přemýšlet o tom, jak velkou moc mají média, že jedna a ta samá událost může být interpretována mnoha způsoby a ovlivňuje názory statisíců lidí. Současně s tím jsem si uvědomila závažnost porušování osobnostních práv, a jak jednání a přístup redaktorů může poškodit nevinné lidi.

V kapitole šesté představuji fenomén nebezpečného pronásledování. Nejprve vysvětluji jeho historický vývoj, navazuji typologií pachatelů, pokračuji jejich způsoby jednání a také se soustřeďuji na oběti stalkingu. Uvádím i případy předstíraného pronásledování, motivované snahou získat pozornost, jedná se o takzvané falešné oběti. Bohatý výčet definic stalkingu potvrzuje, že skutečně neexistuje jednotná definice pro tento jev. I když existuje dostatečné množství odborné literatury a jiné zdroje, které se zabývají tímto tématem, podrobnějším studiem jsem zjistila, že informace v nich se často opakují.

Ústřední kapitola seznamuje s vymezením stalkingu z pohledu trestního práva. Od 1. ledna 2010 je nově stalking zařazen v trestním zákoníku v ustanovení § 354 jako trestný čin nebezpečné pronásledování. Vedle tohoto ustanovení lze některá jednání pachatele posoudit jako naplnění skutkové podstaty některého z dalších trestných činů. Nežádka spočívá chování stalkera ve vydírání, anebo svým jednáním může oběti způsobit újmu na zdraví.

Na tematiku nebezpečného pronásledování jsem navázala v praktické části formou výzkumu, metodou kvantitativního šetření. Cíle, jež jsem si uložila, jsem splnila. Tato diplomová práce je vytvořena analýzou odborné literatury, internetových a dalších dostupných zdrojů a může tak být použita jako informační podklad pro další zpracování či výzkum.

Na samotný závěr bych ráda poznamenala, že výsledky výzkumného šetření dopadly oproti mému očekávání velice dobře. Informovanost respondentů o této problematice mě překvapila, jejich povědomí je na velmi dobré úrovni. Tento výzkum by mohl mít vyšší vypovídající hodnotu především pro ty, kdo si budou chtít rozšířit znalosti o nebezpečném pronásledování. Mohou sloužit institucím zabývajícím se prevencí tohoto trestného činu, dále mohou posloužit ve školách na druhém stupni za účelem vzdělání. V praxi to znamená, zařazení tohoto tématu do osnov občanské nauky nebo vydání brožurek zpracovaných tak, aby studenty zaujaly a měli je volně k dispozici.

10. SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

10.1 Knižní publikace

AKVINSKÝ, Tomáš. *Tomáš Akvinský o zákonech v teologické sumě*. Vyd. 1. Praha: Krystal OP, 2003, 143 s. ISBN 80-85929-59-7.

BUSKOTTE, Andrea. *Z pekla ven: žena v domácím násilí*. Vyd. 1. Brno: Computer Press 2008, 176 s. ISBN 978-80-251-1786-6.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Moderní psychologie pro právníky*. Praha: Grada, 2008. 160 s. ISBN 978-80-247-2207-8.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila, VITOUŠOVÁ, Petra. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: Příručka pro pomáhající profese*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007. 192 s. ISBN 978-80-247-2014-2.

DAVID, Roman. *Ústava České republiky. Listina základních práv a svobod*. Vyd. 3. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2001, s. 177. ISBN 80-7182-109-8.

HAIN, Radan. *Teorie státu a státní právo v myšlení T.G. Masaryka*. Vyd. 1. Praha: Karolinum 2006, 248 s. ISBN 80-246-1045-0.

HARTL, Pavel, HARTLOVÁ, Helena. *Velký psychologický slovník*. Praha: Portál, 2010. 800 s. ISBN 978-80-7367-686-5.

HENDRYCH, Dušan. *Právníký slovník*. Vyd. 3. Praha: C.H.Beck, 2009, 1459 s. ISBN 978-80-7400-059-1.

JÄGER, Petr, MOLEK, Pavel. *Svoboda projevu: demokracie, rovnost a svoboda slova*. Vyd. 1. Praha: Auditorium, 2007. 195 s. ISBN 9788090378650.

JEFFERSON, Thomas. *Deklarace nezávislosti Spojených států amerických a Ústava Spojených států amerických*. S komentáři Miloše Krejčího. Vyd. 1. Praha: Otakar II, 2000. 178 s. ISBN 80-86355-24-1

JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*, 3. aktualizované vydání podle stavu k 1. 10. 2012. Praha: Leges, 2012. 1280 s. ISBN 978-80-8757-629-8

JIRÁK, Jan, KÖPPLOVÁ, Barbara. *Média a společnost. Stručný úvod do studia médií a mediální komunikace*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2003. 207 s. ISBN 80-7178-697-7.

KEŘOVSKÝ, Pavel. *Řeč filozoficé a biblické reflexe*. Jihlava: Mlýn, 2005. 441 s. ISBN 80-86498-13-1

KLAVÍK, Jiří. *Vybrané kapitoly ze soukromého práva I.*, Vyd. 1. Pardubice: Univerzita Pardubice 2003, 91 s. ISBN 80-7194-593-5.

KLÍMA, Karel a kol. *Státověda*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006, 415 s. ISBN 80-86898-98-9.

KOMÁRKOVÁ, Božena. *Původ a význam lidských práv*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1990, 240 s. ISBN 80-04-25384-9.

KÖPPOVÁ, Barbora, JIRÁK, Jan. *Masová média*. Praha: Portál, 2009. 413 s. ISBN 978-80-7367-466-3.

KREJČÍ, Oskar. *Lidská práva*. Praha: Professional Publishing, 2011, 175 s. ISBN 978-80-7431-056-0.

KUBEŠ, Vladimír. *Právní filozofie XX. Století*. Brno: Masarkova univerzita, 1992, 162 s. ISBN 80-210-0491-2.

KUBŮ, Lubomír. *Dějiny právní filozofie*. Vyd. 1. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002, 202 s. ISBN 80-244-0466-4.

KUCHTA, Josef a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Zvláštní část*. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck, 2009, 618 s. ISBN: 978-80-7400-047-8.

KUNCZIK, Michael. *Základy masové komunikace*. 1 vydání. Praha: Karolinum, 1995, 307 s. ISBN 80-7184-134-X.

MELOY, J. Reid . *The psychology of stalking: clinical and forensic perspectives*. San Diego: Academic Press, 1998. 276 s. ISBN 0-12-490560-9.

NOVOTNÝ, František a kol. *Praktikum Trestní právo hmotné*. Vyd.1. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o. 215 s. ISBN 80-86898-39-3.

PUNCH Keith F. *Základy kvantitativního šetření*. 1. vydání. Praha: Portál, 2008. 152 s. ISBN 978-80-7367-381-9.

REIFOVÁ, Irena a kol. *Slovník mediální komunikace*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2004. 328 s. ISBN 80-7178-926-7.

SPIRIT, Michal. *Úvod do studia práva*. Praha: Grada Publishing, 2010. Vyd. 1. 192 s. ISBN 978-80-247-3290-9.

STRÍLKOVÁ, Patricie, FRYŠTÁK, Marek. *Vykázání jako prostředek ochrany před domácím násilím*. Vyd.1. Ostrava: Key Publishing s.r.o., 2009, 91 s. ISBN 978-80-7418-020-0.

SUDRE, Frédéric. *Mezinárodní a evropské právo lidských práv*. Brno: Masarykova univerzita, 1997. 364 s. ISBN 80-210-1485-7.

ŠÁMAL, Pavel a kol.: *Trestní zákoník I. §§ 1 až 139. Komentář*. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, 1288 s. ISBN 978-80-7400-109-3.

ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, 3288 s. ISBN 978-80-7400-178-9.

ŠTURMA, Pavel. *Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv*. Vyd. 2. Praha: C. H. Beck, 2003. 160 s. ISBN 80-717-398-1.

TROJAN, Jakub Schwarz. *Idea lidských práv v české duchovní tradici*. Vyd.1. Praha: Oikoymenth, 2002, 255 s. ISBN 80-7298-044-0.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2008. 872 s. ISBN 978-80-7367-414-4.

VIZINOVÁ, Daniela, PREISS, Marek. *Psychické trauma a jeho terapie (PTSD): psychologická pomoc obětem válek a katastrof*. Vyd.1. Praha: Portál, 1999, 158 s. ISBN 80-7178-284-X.

VLČEK, Robert a kol. *Právní a filozofický úvod do teorie práva*. Ostrava: Knižní Expres, 2008, 113 s. ISBN 978-80-7347-031-9.

ZOUBEK, Vladimír. *Teorie státu a práva*. Vyd.1. Praha: Vydavatelství PA ČR 2006. 254 s. ISBN 80-7251-233-1.

Člověk a lidská práva: sbírka úmluv a deklarácí. Praha: Spektrum, 1990. 314 s. ISBN 80-7107-000-9.

Ústava ČR. 8. vydání. Praha: Armex publishing, 2012. 140 s. ISBN 978-80-87451-15-1.

ČSN ISO 690 (01 0197) *Dokumentace. Bibliografické citace. Obsah, forma a struktura*. Praha: Český normalizační institut, 1996.

10.2 Časopisecké publikace

HON, Zabil kamaráda, *Právo, r.* 2009, r.18, č. 242

PIPEK, Jiří. Formální pojetí trestného činu a princip oportunity. *Trestněprávní revue*. 2004, č. 11, s. 309.

ŠÁMAL, Pavel. Subsidiarita trestní represe ve vztahu k jednotlivým skutkovým podstatám trestných činů v trestním zákoníku. *Trestněprávní revue*, r. 2010, č. 5, str. 136.

VÁLKOVÁ, Helena. Česká podoba stalkingu podle § 354 TrZ v širších než jen v trestněprávních souvislostech. *Trestněprávní revue*, r. 2009, č. 9, s. 257-263.

10.3 Právní předpisy

Česko. Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů.

Česko. Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

Česko. Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů.

Česko. Zákon č. 46/2000 Sb., o právech a povinnostech při vydávání periodického tisku a o změně některých dalších zákonů.

Česko. Zákon č. 285/2002 Sb., o darování, odběrech a transplantacích tkání a orgánů a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Česko. Zákon č. 218/2003, o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů.

Česko. Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

Česko. Zákon č. 296/2008 Sb., o zajištění jakosti a bezpečnosti lidských tkání a buněk určených k použití u člověka a o změně souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Česko. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. června 2011, sp. zn. 8 Tdo 612/2011, uveřejněné v Souboru trestních rozhodnutí Nejvyššího soudu, roč. 2011, seš. 77, T 1401.

ČSN ISO 690-2 (01 0197) Informace a dokumentace - Bibliografické citace - Část 2: Elektronické dokumenty nebo jejich části. Praha: Český normalizační institut, 1996.

10.4 Internetové zdroje

DRESSING, Harald, MAULK-BACKER, Henning, GASS, Peter. *Posuzování stalkingu z kriminalistického a psychiatrického hlediska* [online]. 28. 11. 2007. [cit. 2013-01-15].

Dostupné z WWW:

http://www.ipravnik.cz/cz/clanky/trestni-pravo/rbsearchsource_articles/art_5000/txtexpresion_stalking/ap_1/posuzovani-stalkingu-z-kriminalistickeho-a-psychiatrickeho-hlediska.aspx

HOŘÁNKOVÁ, Kristýna. *Srovnání Aristoteles – Mulgan* [online]. 5. Únor, 2005. [cit. 25.9. 2012]. Dostupné z WWW: <http://www.e-polic.cz/politicka-filosofie/148-srovnani-aristoteles-mulgan.ftml>. ISSN 1801-1438

CHMELÍK, Jan. *Rukověť trestního práva: učební pomůcka ke studiu trestního práva* [Online]. Praha: Linde, 2012. s. 288 ISBN 978-80-7201-884-0. [cit. 2013-01-15]. Dostupné z WWW:

http://www.linde.cz/soubory/Rukov%EC%9D%20TP%20-%20obsah%20na%20web.pdf_c8807.pdf

KIRK, Rusell. *Co je spravedlnost? Zápas o duši* [online]. Duben 2002, č. 72. [cit. 2012-09-27]. Dostupné z WWW: <http://zod.reformace.cz/co-je-spravedlnost-cislo-72>

Kodex ČTK. Česká tisková kancelář (ČTK) [online]. 2011. [cit. 2013-01-18]. Dostupné z WWW: http://www.ctk.cz/o_ctk/kodex/

Listina základních práv a svobod (2/1993Sb.) [online]. 2013. [cit. 2013-01-10]. Dostupné z WWW: <http://www.sbirkazakonů.info/listina-zakladnich-prav-a-svobod/>

MAREŠOVÁ, Alena, MARTINKOVÁ, Milada. *O významu poznávání obětí trestné činnosti* [online]. Praha: MVCR, 2009. [cit. 2013-01-10]. 25 s. Dostupné z WWW: http://www.ok.cz/iksp/publikace_ostatni.html

MUSIL, Michal. *Chcete vidět náš etický kodex? Zde je* [online]. Redakční blog, 21. duben 2008. [cit. 2013-01-18]. Dostupné z WWW:

<http://mfdnes.blog.idnes.cz/c/32451/Chcete-videt-nas-eticky-kodex-Zde-je.html>

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 8. září 2011, sp. zn. 8 Tdo 1082/2011, uveřejněné v Souboru trestních rozhodnutí Nejvyššího soudu [online]. 2011. [cit. 2012-11-18]. Dostupné z WWW: <http://www.judikaty.info/cz/document/nscr/77186/>

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. listopadu 2011, sp. zn. 8 Tdo 1503/2011, uveřejněné v Souboru trestních rozhodnutí Nejvyššího soudu [online]. 2011. [cit. 2012-11-18]. Dostupné z WWW: <http://www.judikaty.info/cz/document/nscr/78966/?nohist=&nhid=>

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. listopadu 2011, sp. zn. 8 Tdo 1503/2011, uveřejněné v Souboru trestních rozhodnutí Nejvyššího soudu [online]. 2011. [cit. 2012-11-18]. Dostupné z WWW: <http://www.judikaty.info/cz/document/nscr/78966/?nohist=&nhid=>

ÚTVAR SPECIÁLNÍCH ČINNOSTÍ SKPV, *Krátkodobá ochrana – otázky a odpovědi* [online]. Policie ČR, 2010. [cit. 2013-01-02]. Dostupné z WWW: <http://www.policie.cz/clanek/kratkodoba-ochrana-otazky-aodpovedi.aspx>

11. PŘÍLOHY

11.1 Dotazník

11.2 Výsledky dotazníku a jeho interpretace

Dotazník

Dobrý den.

Jmenuji se Pavla Houdková a jsem studentka 5. ročníku České zemědělské univerzity v Praze. Píši magisterskou práci na téma Kriminalizace práva. Tímto Vás prosím o vyplnění tohoto dotazníku.

Ráda bych Vás ujistila, že dotazník je ANONYMNÍ a jeho výsledky budou použity výhradně pro potřeby mé diplomové práce. Jste-li žákem základní školy, dotazník nevyplňujte. Pokud není uvedeno jinak, vyznačte jen jednu odpověď.

O vyplnění tohoto dotazníku žádám pouze obyvatele Plzeňského kraje.

Děkuji za spolupráci a přeji Vám krásný den!

Pohlaví:

- a) žena b) muž

Věk:

- a) 16 - 20 let d) 36 – 45 let
b) 20 – 25 let e) 46 – 55 let
c) 26 - 35 let f) 56 a více let

Nejvyšší dosažené vzdělání:

- a) ZŠ
b) Odborné učiliště
c) Střední odborné učiliště s maturitou
d) Střední škola
e) Vyšší odborná škola
f) Vysoká škola

- 1. Setkal/a jste se někdy s problematikou nebezpečného pronásledování neboli stalkingem?**
 - a) ano
 - b) ne
 - c) nejsem si jistý/á

- 2. Kde jste se s problematikou nebezpečného pronásledování setkal/a? (můžete zvolit více možností)**
 - a) škola
 - b) zaměstnání
 - c) internet
 - d) časopisy, televize
 - e) přátelé, rodina, známí
 - f) osobně

- 3. Pokud byste se stal/a obětí nebezpečného pronásledování, věděl/a byste, na jakou instituci/organizaci se obrátit pro pomoc?**
 - a) ano, věděl/a
 - b) ne, nevěděl/a

- 4. Na jakou instituci/organizaci byste se obrátil/a?**
 - a) Policie
 - b) Bílý kruh bezpečí
 - c) Rodina
 - d) Partner/ka
 - e) Jiné

- 5. Kdo podle Vás bývá častěji pachatelem nebezpečného pronásledování, tedy tím, kdo pronásleduje?**
 - a) muž
 - b) žena

6. Kdo se podle Vás stává častěji obětí nebezpečného pronásledování?

- a) muž
- b) žena

7. Znáte někoho, kdo se setkal s nebezpečným pronásledováním osobně?

- a) ano
- b) ano, obětí jsem se stal/a já osobně
- c) nejsem si jistý/á
- d) ne

8. Jak svou situaci dotyčná osoba, případně jste vy osobně, řešil/a?

- a) vyhledal/a pomoc blízkých
- b) vyhledal/a pomoc odborníka/instituce
- c) neřešil/a to nijak

9. Jaké jsou pro oběť nejčastější možné důsledky?

- a) fyzická újma
- b) psychická újma
- c) majetková újma
- d) Změna trvalého bydliště/okresu, změna práce
- e) Rozvod se současným partnerem

10. Pokud byste chtěl/a být více informována, jaký informační zdroj byste preferoval/a? (můžete zvolit více možností)

- a) pořady v televizi, internet, rádio
- b) články v novinách
- c) tematické brožurky
- d) odborná přednáška

11. Od 1. 1. 2010 je v ČR stalking trestným činem. Považujete toto rozhodnutí za:

- a) správné
- b) zbytečné
- c) je mi to jedno

Rozhodněte, která tvrzení jsou správná. Svě odpovědi vyznačte do tabulek křížkem.

12. Zvolte správné tvrzení o stalkingu:

	ANO	NE	NEVÍM
Stalking je opakované a stupňující se obtěžování			
Nebezpečné pronásledování neboli stalking je nemoc			
Stalking může končit i smrtí oběti			
Oběť a pachatel se vždy znají			
Pachatelem je pokaždé bývalý/á partner/ka			
Pachatelem je vždy muž			
Obětí je vždy žena			

13. Zvolte správné tvrzení:

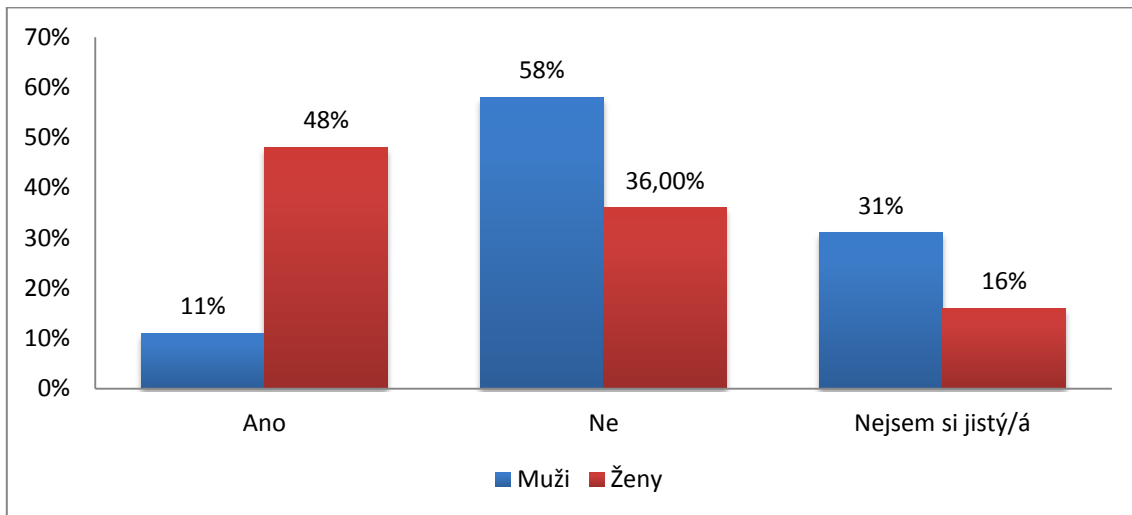
Stalking se může projevat:	ANO	NE	NEVÍM
Opakovaným a nevyžádaným posíláním dopisů, textových zpráv nebo nevyžádanými telefonáty			
Opakovaným posíláním nevyžádaných darů			
Výhrůzkami nebo ničením osobního majetku			
Fyzickým napadáním			
Pronásledováním na ulici			

Aby mohla být pachatel obviněn ze stalkingu musí být splněny tyto náležitosti:	ANO	NE	NEVÍM
Obtěžování musí trvat alespoň 6 týdnů			
Obtěžování musí trvat déle než půl roku			
Stalking musí vzbuzovat u oběti strach			
Obtěžování musí oběti někdo dosvědčit			
Pachatel musí bezpodmínečně jednat proti vůli oběti			
K obvinění pachatele musí být nějaké důkazy			

Výsledky dotazníku a jeho interpretace

Data výzkumného šetření jsem znázornila do následujících grafů a tabulek a následně je interpretovala.

1. Setkal/a jste se někdy s problematikou nebezpečného pronásledování neboli stalkingem?

Zdroj: vlastní

Tento graf, jenž se vztahuje k otázce číslo jedna, ukazuje na výrazné rozdíly v odpovědích mužů a žen. Odpovědi na setkání se stalkingem nebyly tak překvapivé. Již předem jsem odhadovala, že obětí bude častěji žena nebo bude mít s tímto pojmem nějaké zkušenosti. Ženy odpovídaly z větší části, že ano, s nebezpečným pronásledováním se setkaly (48% respondentů). Mužům je oproti tomu tato problematika pravděpodobně doposud málo známá anebo nejsou častými oběťmi nebezpečného pronásledování, proto muži zvolili v 58% jako odpověď „ne“.

I přesto je natě překvapivý výsledek u odpovědi „Nejsem si jistý/á“, kterou zvolilo 31% mužů. Domnívám se, že to, jak bylo výše řečeno, odpovídá nízké informovanosti o tomto trestném činu.

2. Kde jste se s problematikou nebezpečného pronásledování setkal/a?

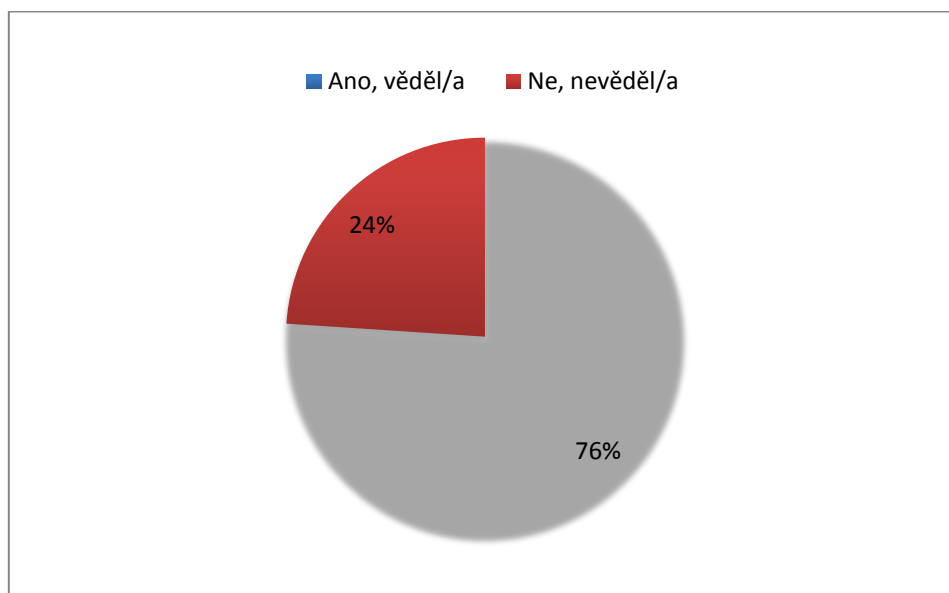
Pro tuto otázku jsem zvolila jako formu vyhodnocení následující tabulku:

	Absolutní četnost	Relativní četnost
Škola	5	4,03%
Zaměstnání	8	6,45%
Internet	54	43,54%
Časopisy, televize	45	36,29%
Přátelé, rodina, známí	9	7,25%
Osobně	3	2,41%

Zdroj: vlastní

V této otázce byl zkoumán především zdroj setkání respondentů s nebezpečným pronásledováním. Nejčastějšími zdroji byl internet (volilo 43,54% dotazovaných) a hned za ním následovala odpověď „časopisy, televize“ (36,29% dotazovaných). Osobně se s tímto problémem setkali 3 lidé (2,41% respondentů). U této možnosti jsem se při výpočtu zaměřila na muže a ženy jednotlivě. Osobní zkušenost s nebezpečným pronásledováním má tedy jeden muž a dvě ženy. V zaměstnání se s nebezpečným pronásledováním setkala 7 žen a jeden muž, ve škole potom 3 muži a 2 ženy. Respondenti si při odpovídání mohli zvolit více možností k zaškrtnutí.

3. Pokud byste se stal/a obětí nebezpečného pronásledování, věděl/a byste, na jakou instituci/organizaci se obrátit pro pomoc?

Zdroj: vlastní

Domnívala jsem se, že většina respondentů bude vědět, jak se v takové situaci zachovat nebo kde hledat pomoc. Následující v grafu zobrazené výsledky mou domněnku potvrdily. Celkem 76% respondentů by vědělo, na jakou instituci nebo organizaci se obrátit, oproti tomu zvolilo 24% dotazovaných respondentů odpověď „Ne, nevěděl/a“.

4. Na jakou instituci/organizaci byste se obrátil/a?

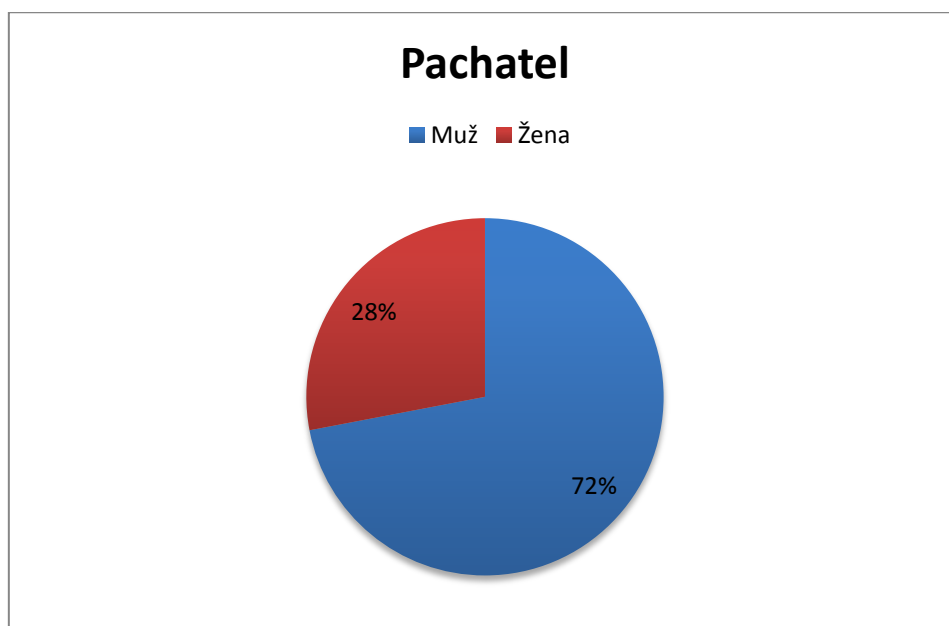
	Absolutní četnost	Relativní četnost
Policie	35	22%
Bílý kruh bezpečí	28	18%
Rodina	45	29%
Partner/ka	39	25%
Jiné	8	6%

Zdroj: vlastní

Zde si měli respondenti vybrat instituci nebo lidi, na které by se v případě, že by se stali obětí nebezpečného pronásledování, obrátili. Respondenti si mohli zvolit z pěti možností, samozřejmě jich mohli zaškrtnout více a u poslední otázky měli možnost dopsat kohokoliv, kdo jim ze zvolených odpovědí nevyhovoval.

Nejvíce dotazovaných, a to 45 by se obrátilo na svou rodinu, 39 dotazovaných potom na svého partnera nebo partnerku. Policii České Republiky by kontaktovalo 35 respondentů, o mnoho méně respondenty byla uváděna odpověď Bílý kruh bezpečí, kterou zvolilo 28 dotazovaných. Může se jednat o nižší povědomí o této instituci. Jiné možnosti uvedlo potom 8 dotazovaných.

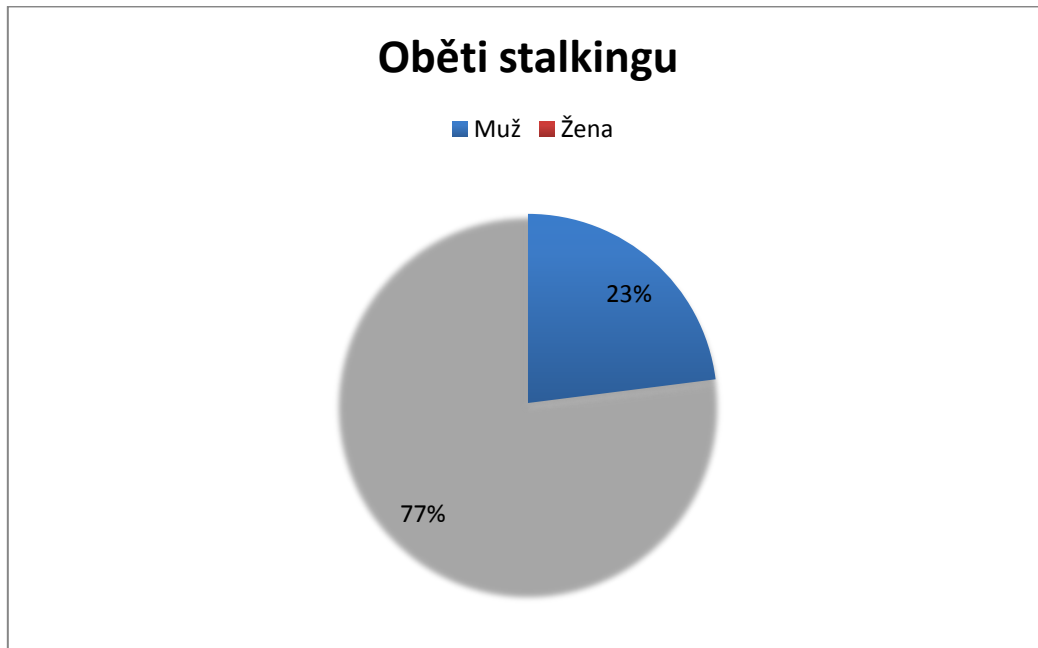
5. Kdo podle Vás bývá častěji pachatelem nebezpečného pronásledování, tedy tím, kdo pronásleduje?

Zdroj: vlastní

V této otázce respondenti nejčastěji označovali za pachatele muže. Domnívám se, že lidé jsou velmi ovlivnitelní zprávami uváděnými v médiích, která informují o muži jako o nejčastějším pachateli. Tuto variantu zvolilo 72% dotázaných, nicméně 28% respondentů je přesvědčeno o tom, že nejčastějším pachatelem je žena. Toto procento mě velmi udivilo a dovolím si s ním souhlasit.

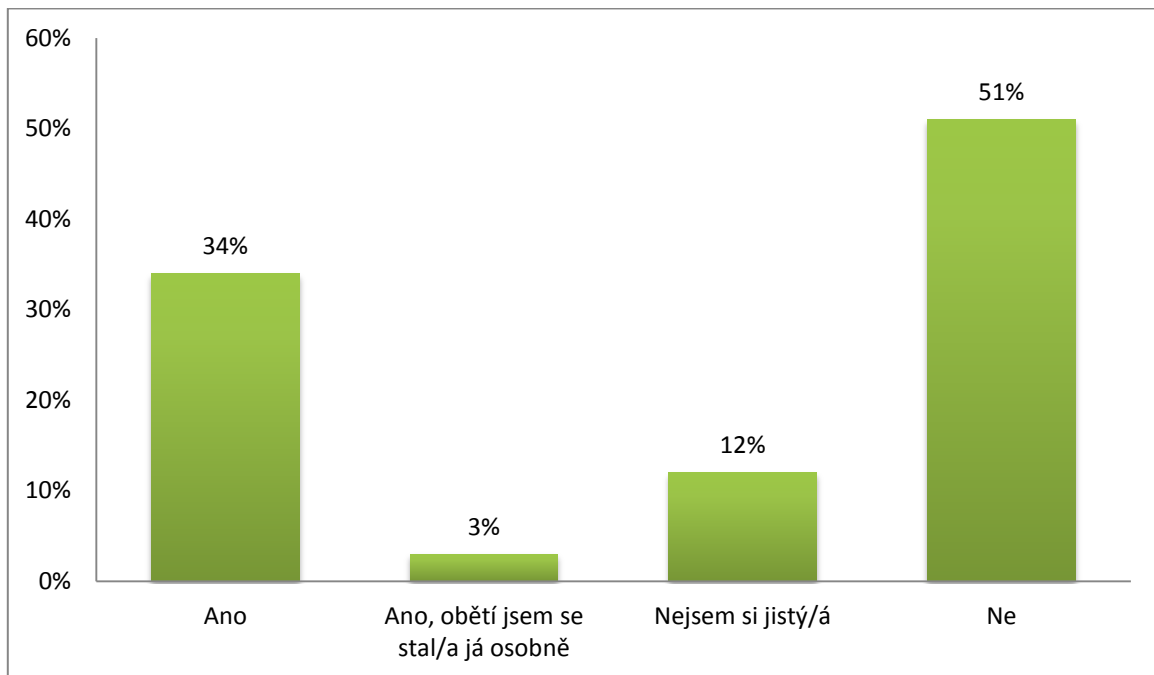
6. Kdo se podle Vás stává častěji obětí nebezpečného pronásledování?

Zdroj: vlastní

U šesté otázky volilo odpověď, že nejčastější obětí stalkingu je žena, 77% respondentů. Předpokládala jsem, že tyto výsledky budou vyšší a velmi mě to překvapilo spolu s volbou odpovědi, že nejčastější obětí nebezpečného pronásledování je muž. Tuto možnost totiž zvolilo 23% respondentů. Domnívám se, že odpověď většinou vybírali ti muži, kteří se s touto problematikou osobně setkali nebo respondenti, kteří měli možnost se s nebezpečným pronásledováním setkat blíže, a to díky různým druhům médií (snad uveřejněná zpráva v tisku, odvysílaná reportáž v televizi či informace z internetu).

7. Znáte někoho, kdo se s nebezpečným pronásledováním setkal osobně?

Zdroj: vlastní

Tato otázka byla položena především proto, aby zjistila, zda mají respondenti zkušenost s tímto trestným činem. Ať už se s nebezpečným pronásledováním setkal někdo v jejich okolí nebo právě oni sami. Překvapením byla zejména četnost odpovědí „ano“, celkem 34% respondentů má ve svém okolí osobu, jež má zkušenost s nebezpečným pronásledováním. Dokonce 3% respondentů zvolilo odpověď, která se týkala osobního setkání se stalkingem, kdy byli obětí oni sami. I přesto většina respondentů, a to přesná nadpoloviční většina, zvolila zápornou odpověď a 12% respondentů si není jistá, že by se v jejich okolí vyskytovala osoba, která má osobní zkušenost se stalkingem.

8. Jak svou situaci dotyčná osoba, případně vy osobně řešil/a?

	Absolutní četnost	Relativní četnost
Vyhledal/a pomoc blízkých	9	24,32%
Vyhledal/a pomoc odborníka/instituce	25	67,56%
Neřešil/a to nijak	3	8,10%

Zdroj: vlastní

Z odpovědí je více než patrné, že se lidé často svěřují svým blízkým, případně u nich hledají pomoc či radu. Tato možnost byla vybrána 9 respondenty z 37 (24,32% respondentů). U naprosté většiny převládala odpověď, kdy by se respondenti obrátili na odborníka (například psychologa) nebo potřebnou instituci (myšleno Policii ČR nebo Bílý kruh bezpečí), která by problém začala řešit. Tuto možnost zvolilo 25 respondentů (67,56% respondentů). Je až zarážející, že se objevili i ti, kteří by situaci neřešili. Tento počet je velmi zajímavý a vypovídá o laxnosti, malé informovanosti a především o podceňování tohoto trestného činu. Odpověď zvolili 3 respondenti (8,10% respondentů).

9. Jaké jsou pro oběť nejčastější možné důsledky?

	Absolutní četnost	Relativní četnost
Fyzická újma	25	17,85%
Psychická újma	49	35%
Majetková újma	23	16,42%
Změna trvalého bydliště/okresu, změna práce	35	25%
Rozvod se současným partnerem	8	5,71%

Zdroj: vlastní

U otázky číslo devět měli respondenti možnost vybrat pouze jednu odpověď, u které jsi byli jistí, že je nejčastějším možným následkem nebezpečného pronásledování. Až 49 respondentů tj. 35% zvolilo odpověď „psychická újma“, překvapivě následovala změna trvalého bydliště, případné přestěhování do jiného okresu nebo změna práce, jak odpovídalo 35 do-tazovaných (25% respondentů). V těsném závěsu za těmito odpověďmi byla fyzická újma, tu určilo 25 respondentů (17,85%), následovala újma na majetku, kterou uvedlo 23 respondentů (16,42%). Pouze 8 respondentů (5,71%) zvolilo možnost odpovědi „rozvod se současným partnerem“.

10. Pokud byste chtěl/a být více informována, jaký informační zdroj byste preferoval/a?

	Relativní četnost	Absolutní četnost
Televize, internet, rádio	51	30,35%
Články v novinách	46	27,38%
Tematické brožurky	39	23,21%
Odborná přednáška	32	19,04%

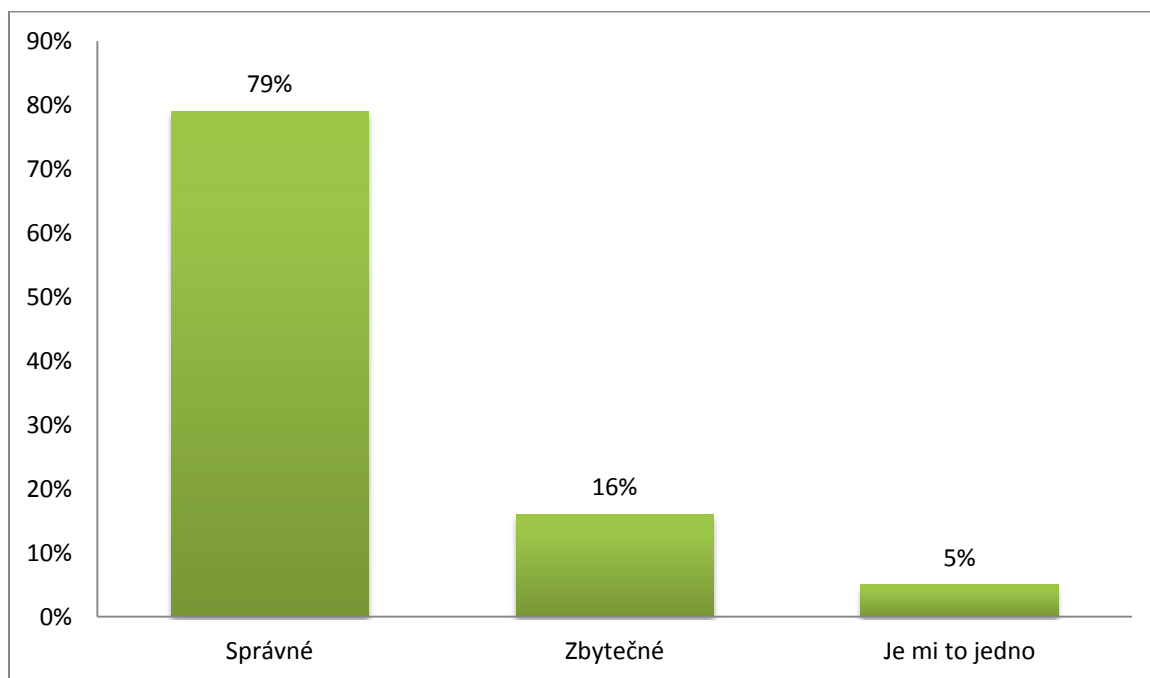
Zdroj: vlastní

U deváté otázky je vidět, jak populární a hojně využívaný je svět internetu, stejně tak časté sledování televize nebo poslouchání rádia. Tyto možnosti obsahovala odpověď, kterou respondenti zaškrtovali nejčastěji, celkem 51 dotázaných (30,35%). Po této odpovědi následovaly články v novinách (případně časopisech), jež zvolilo 46 respondentů (27,38%). Druhou méně častou odpovědí byly tematické brožurky, které se z určitého hlediska podobají článkům v novinách a v současné době již nejsou tolik oblíbené. Nicméně i tak je zvolilo 39 dotazovaných (23,21% respondentů). A nejméně preferovaným informačním zdrojem byla odborná přednáška, což mě velmi překvapilo, protože její realizace by svým obsahem předčila výše zmiňované informační zdroje. Především díky možnostem pokládání otázek, živé diskuzi a mnohem lepší orientaci přednášejícího v této oblasti. I přesto tuto odpověď zvolilo 32 dotazovaných (19,04%).

Cílem této otázky bylo zjistit skutečný zájem o tuto problematiku a zdroj informací, který by respondenty zaujal, případně podpořil snahu o rozšíření znalostí v tomto oboru.

U této otázky mohli respondenti vybírat z více odpovědí.

11. Od 1. 1. 2010 je v ČR stalking trestným činem. Považujete toto rozhodnutí za...

Zdroj: vlastní

Tato otázka se týkala vyjádření názoru respondentů na kriminalizaci stalkingu, na jeho nové zařazení mezi trestné činy. Nadpoloviční většina, 79% dotazovaných respondentů, zvolila odpověď jako „správné“. Bohužel 16% respondentů považuje tento počín za zbytečný a 5% dotazovaných zvolilo, že je jim to jedno. Patrně se těchto respondentů problematika stalkingu nedotýká do té míry, aby se jí začali vážně zaobírat.

12. Zvolte správné tvrzení o stalkingu

Tvrzení:	Absolutní četnost		
	ANO	NE	NEVÍM
Stalking je opakované a stupňující se obtěžování:	121	10	9
Nebezpečné pronásledování neboli stalking je nemoc:	63	68	9
Stalking může skončit i smrtí oběti:	133	5	2
Oběť a pachatel se vždy znají:	41	79	20
Pachatelem je pokaždé bývalý/á partner/ka:	3	127	10
Pachatelem je vždy muž:	7	129	4
Obětí je vždy žena:	2	124	14

Zdroj: vlastní

V této tabulce jsem si ověřovala znalosti respondentů o nebezpečném pronásledování. Mezi třemi nabízenými možnostmi vybíralo všech 140 dotazovaných. Ráda bych se pozastavila nad tvrzením, které označuje nebezpečné pronásledování za nemoc. U této odpovědi zvolilo „ne“ 68 dotázaných, velmi často se však vyskytovala špatná odpověď „ano“, kterou volilo 63 respondentů a stalkera považovali za psychicky nemocného člověka. O tomto výsledku by se dalo polemizovat, jistě to tak v některých případech je, ale i přesto je správná odpověď ne. Stalking není nemoc.

Výsledky nejsou překvapivé, informovanost obyvatel Plzeňského kraje o charakteristice nebezpečného pronásledování, je velmi dobrá.

13. Zvolte správné tvrzení: Stalking se může projevovat:

Tvrzení:	Absolutní četnost		
	ANO	NE	NEVÍM
Opakovaným nebo nevyžádaným posíláním dopisů, textových zpráv nebo nevyžádanými telefonáty	139	1	0
Opakovaným posíláním nevyžádaných darů	110	28	2
Výhrůzkami nebo ničením osobního majetku	138	0	2
Fyzickým napadáním	96	14	30
Pronásledováním na ulici	140	0	0

Zdroj: vlastní

Respondenti z větší části odpovídali správně, zaváhali u tvrzení ohledně fyzického napadání. Mnozí se mohou domnívat, že nebezpečné pronásledování je pouze o nevyžádaném obtěžování přes telefon, ničením osobního majetku a více z výše zmiňovaného. Ovšem se nepozastaví nad myšlenkou, že stalker je schopný svou oběť v pokročilejším stádiu i napadnout. Tvrzení bylo u většiny správné, ale i přesto se 30 respondentů nad touto otázkou vyjádřilo nejistotou.

14. Zvolte správné tvrzení: Aby mohl být pachatel obviněn ze stalkingu musí být splněny tyto náležitosti:

Tvrzení	Absolutní četnost		
	ANO	NE	NEVÍM
Obtěžování musí trvat alespoň 6 týdnů	24	20	96
Obtěžování musí trvat déle než půl roku	23	21	96
Stalking musí vzbuzovat u oběti strach	119	2	19
Obtěžování musí oběti někdo dosvědčit	50	89	1
Pachatel musí bezpodmínečně jednat proti vůli oběti	133	5	2
K obvinění pachatele musí být nějaké důkazy	138	1	1

Zdroj: vlastní

Odpovědi byly z většiny případů jednoznačné, přesto bych se ráda zaměřila na první dvě, kde se jedná o tvrzení ohledně délky obtěžování oběti. V obou případech si 96 respondentů (ze 140 dotazovaných), jak jsem v tabulce červeně zvýraznila, nebylo jistých a neuměli zvolit správnou odpověď.

Je zjevné, že v tomto bodě jsou ve znalostech nebezpečného pronásledování značné mezery. Lidé by rozhodně měli vědět, po jaké době nebezpečného pronásledování se mohou obrátit na policii ČR.

Na druhou stranu poslední dvě otázky byly velice potěšující, kde si respondenti byli téměř jistí svým tvrzením. Ano, pachatel musí bezpodmínečně jednat proti vůli oběti a ano, k obvinění pachatele musí být nějaké důkazy. Zde označilo odpověď „ne“ pouze 5 respondentů u první otázky, dva si nebyli jistí. Odpověď „ne“ u druhého tvrzení zvolil jeden respondent a nebyl si jistý též jeden.